පූජ්‍යාචාර්‍ය ප්‍රතිරාජ පරිවෙණාධිපතිප්‍රණීත

සිදත් සඟරාවේ

අන්වයාර්ථය

හෙවත්

සිදත්සඟරාවේ එකොලොස්වෙනි දොලොස්වෙනි

ඉෂ්ටානිෂ්ට අලඞ්කාර අධිකාරද්වයට

විද්‍යෝදයපරිවෙණාධිපති

පූජ්‍යාචාර්‍ය ශ්‍රී සුමඞ්ගලාභිධාන නායකස්ථවිර

ස්වාමිපාදයන් වහන්සේගෙන් ශාස්ත්‍රාගම උගත්
යටගම විහාරාධිපති

කාලගේ ගුණරතනාභිධාන ස්වාමීන්වහන්සේගේ ද

මඩුගල්ලේ සිද්ධත්ථාභිධාන ස්වාමීන්වහන්සේගේද

ශිෂ්‍ය වූ

මීපිටිපැත්තේ බෞද්ධපාඨශාලාවේ ප්‍රධානාචාර්‍ය

ජේ. පී. අමරසිංහ මහත්මයා විසින්

කරණ ලද

විස්තරාර්ථව්‍යාඛ්‍යානය.

II.

ශාස්ත්‍රාන්තරප්‍රවීණ

වී. පෙ. රණසිංහ ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණශාලාවේ

පෙරකදෝරුතුමා ආදී පණ්ඩිත මහතුන් විසින්

පසස්නා ලදී.

බුලත්සිංහලයේ සුවේතත්කුරේ අප්පුහාමි විසින්

ශුභප්‍රකාශ යන්ත්‍රාලයෙහි

මුද්‍රණය කරවන ලදී.

ශ්‍රී. බු. ව. 2436.

PARAPHRASE

WITH COMMENTS ON THE TWO LAST CHAPTERS

OF THE

SIDATSANGARA

CONSISTING OF PROSODY AND RHETORIC,

COMPOSED BY THE

VEN. PRINCIPAL OF PRATIRAJAPARIVENA,

WRITTEN BY

J. P. AMARASINHA,

HEAD MASTER OF THE MIHIRIPENNE BUDDHIST SCHOOL,

PUPIL OF

REV. KALAHE GUNARATANA SAMI

AND

REV. MADUGALLE SIDDHATTHA SAMI

PUPILS OF

THE VEN. H. SRI SUMANGALA

PRINCIPAL OF THE VIDYODAYA COLLEGE, HIGH PRIEST.

COMMENDED BY THE LEARNED

W. P. Ranasinghe, Esq.,

Proctor of the Hon. the Supreme Court,

AND OTHER PANDITS.

PRINTED AND PUBLSHED BY

B. SWETAN COORE APPUHAMI,

AT THE GRANTHA PRAKASHA PRESS.

COLOMBO.

1892.

DEDICATED

BY KIND PERMISSION TO

The Honourable Tikiri Bandar Panabokke

SAMASTA WIKRAMA KARUNATILAKA
ABHAYAWARDHANA BHUWANASEKHARA JAYASUNDARA
Member of the Legislative Council, Ceylon,
M. R. A. S., C. B.,
Rate Mahatmaya of Uda Palata,
President of the Provincial Committee of Buddhist Temporalities, C. P.
&c., &c., &c.,
As a small token of the
Lively interest taken by him in the promotion of
Sinhalese Literature.

By his Humble Servant,
THE EDITOR,

COLOMBO, May 27, 1892.

ලංකාණ්ඩුවේ
නීතිදායකමන්ත්‍රිසභාවේ සහ
රාජකීය ආසියාතික සභාවේ ද සාමාජික ධුරන්ධර
මධ්‍යමදිශාවේ බුද්ධාගම සම්බන්ධ ප්‍රොවින්සියල් කොමිටියේ
සභාපතිධුරය ආදී ගෞරවනීය ස්ථානාන්තරප්‍රාප්ත
ප්‍රාචීනප්‍රතීචීනභාෂාශාස්ත්‍රප්‍රවීණ
ශ්‍රීමත්
වංශාධිපති පාණබොක්කේ
සමස්තවික්‍රම කාරුණාතිලක අභයවර්ධන
භුවනශේඛර ජයසුන්දර මුදලිනාමොපලක්ෂිත
ටිකිරි බණ්ඩාර
උඩරට සිංහල මන්ත්‍රීශ්වරයානන්වහන්සේ විසින්
මෙය
අත්‍යන්තසමාදරයෙන්
ස්වීකෘතයි.

PREFACE

In the year of Budha 1791 or about six hundred and forty five years ago the "*Sidat, Sangara*" was written by Vedeha the learned principal of a famous College known as "*Pratirajaparivena*" at the request of Pratiraja Deva the prime minister of King Kali Kâla Sahitya Pandita Parâkramabahu, the Great, who reigned at Dambadeniya The late *Batuwantudawe Pandit* revised and published about 16 years ago an old paraphrase to this work long in use in the country; but this not being explanatory enough, an explanatory paraphrase was written by the distinguished principal of the Vidyodaya College, the High Priest *Sri Sumangala*, to the first ten chapters and was published by parts in the Magazine "Samaya-Sangarâ." At the instance of the learned who saw the valuable parapharse and who were desirous of promoting knowledge of our literature, Cornelis Cure Appuhami (at whose request it was written) published it in book form in 1884.

A great many who appreciated the work feeling the want of a similar praphrase to the two remaining chapters, wrote numerous letters desiring the supplying of that want.

Under the circumstances Suwetan Cure Appuhami, considering that the remaining part of the paraphrase should be done by the renowned principal himself who wrote the part already published or by some one of his pupils, requested my teacher *Kalehe Gunaratana* Priest of Yatagama Vihare to undertake the work; but the latter directed me his pupil to undertake it. Being thus directed I have been able on the instructions received from the learned *Madugalle Siddhattha* Priest a student of Vidyodaya College to place the work before the public.

On the subject matter of these two chapters on Propriety and Rhetoric, opinions of the learned differ. As it is difficult to quote these opinions in detail we have after giving the literal translation and sense of the respective passages, enlarged on them with explanations and examples drawn from "Kavyadarsa" "Siyabaslakara" and several other works. New examples have been added where in the original no examples are found, and on the whole the subject has been cleared of mistakes that have crept in, in the course of time, and of doubts about the signification of some parts of the text.

As it is human to err, there may be errors in our work which we hope the learned would correct. May they at the same time consider the great benifit students would reap from our efforts

J. P. Amarasinha,
Head Teacher of
The Miripenna Budhist School.

විඥාපනය.

ශ්‍රී බුද්ධ වර්ෂ 1791 වන්නෙහි හෙවත් මීට වර්ෂ 645 කට පමණ පෙර ලඞ්කාරාජ්‍යශ්‍රීපදප්‍රාප්තව දඹදෙණිනුවර අග්‍රරාජධානිය කොට විසූ ශ්‍රීමත්කලිකාල සාහිත්‍ය සර්වඥ පණ්ඩිතපරාක්‍රමබාහු මහරජානන්ගේ ඇමැතිවූ ප්‍රතිරාජදෙවයන්ගේ ආයාචනාවෙන් සකල ශාස්ත්‍රසාගරපාරප්‍රාප්ත පූජ්‍යාචාර්ය්‍ය ප්‍රතිරාජපරිවෙණාධිපති මහාස්වාමිපාදයන්වහන්සේ විසින් කරණලද මේ "සිද්ධාන්තසඞ්ග්‍රහ" යට පුරාතනාචාර්ය්‍යවරයෙකු විසින් මුලපටන් අවසානය දක්වා සංක්‍ෂෙපයෙන් කරණලද අර්ථව්‍යාඛ්‍යානය (මීට වර්ෂ 16 කට පමණ පූර්වයෙහි) ශ්‍රී දෙවරක්ඛිතාචාර්ය්‍ය බටුවන්තුඩාවේ පණ්ඩිතුමන් විසින් ශුද්ධකොට මුද්‍රණය කරවන ලද්දේ වීනමුත් එයින්ද විස්තරාවබොධයක් නොමැතිහෙයින් කොර්ණේලිස්කුරේ අප්පුහාමිගේ ආයාචනාව පිළිගත් විබුධජන චූඩාමාණික්‍යවූ විද්‍යොදය පරිවෙණාධිපති ශ්‍රීසුමඞ්ගලාභිධාන නායකස්ථවිරපාදයන්වහන්සේ විසින් ආධුනික ජනයන්ගේ ප්‍රයොජනය පිණිස ක්‍රියාකාරක පදසම්බන්ධාධිකාරය අවසන් කොට ඇති ව්‍යාකරණයට විස්තරාර්ථ ව්‍යාඛ්‍යානයක් කරණ ලදින් එය "සමයසඞ්ගරාවෙහි" ප්‍රසිද්ධ කරණ ලදී, ඒ මනොහර ව්‍යාඛ්‍යානය දුටු පණ්ඩිතජනයන් විසින් එය ශාස්ත්‍රාභිලාෂීන්ට සුලභ කරවනු සඳහා "පොත් වශයෙන් අච්චුගස්වා ප්‍රසිද්ධ කළහොත් යෙහෙකැ"යි කොර්ණේලිස් කුරේ අප්පුහාමි වෙතට ලියුම් රාශියක් එවන ලදහෙයින් එම විස්තරාර්ථ ව්‍යාකරණ ව්‍යාඛ්‍යානය මුද්‍රණය කරවා (1884 වෙනි වර්ෂයේදී) ප්‍රසිද්ධ කරණ ලදී.

එහි රසාස්වාදනය කළ නැණවත්හු එම පොතේ අග ගළපන ලද ඉෂ්ටානිෂ්ටාලඞ්කාරාධිකාරයටද එසේම විස්තරාර්ථ ව්‍යාඛ්‍යානයක් ඉල්ලා බෙහෙවින් ලියුම් එවූහ.

එසේ ඇතිකල "ව්‍යාකරණයට විස්තරාර්ථව්‍යාඛ්‍යානය කළ යථොක්තනායකස්ථවිරස්වාමිපාදයන්වහන්සේ විසින්ම හෝ තච්ශිෂ්‍යයන් විසින්හෝ මීටද විස්තරාර්ථව්‍යාඛ්‍යානයක් කළයුත්තේය"යි සලකා කොර්ණේලිස්කුරේ අප්පුහාමිගේ භ්‍රාතෘවූ සුවේතන්කුරේ අප්පුහාමි විසින් අපේ ආචාර්ය්‍යවූ කලෙහේ ගුණරතනාභිධාන ස්වාමීන්වහන්සේට කතිපය වාරයක්ම ආරාධනා කරණ ලද නමුත් එය කරන්ට මෙහි පහත නම් පෙණෙන මට පැවරූහෙයින්

දැනට විද්‍යෝදයපිරිවෙණෙහි ශාස්ත්‍රාද්ග්‍රහණයෙහි නිපුණතර **මඩුගල්ලේ සිද්ධාර්ථාභිධාන** ස්වාමීන්වහන්සේගෙන් ශාස්ත්‍රාවබොධ ලදින් මාවිසින් මේ විස්තරාර්ථව්‍යාඛ්‍යානය කරණ ලදී.

මේ "දූෂ්‍යානිෂ්ට, අලඞ්කාර" යන අධිකාරදෙක සඳහා නොයෙක් ආචාර්‍ය්‍යවරයන්ගේ මත එකිනෙකට විරුද්ධව ආකූලව නොයෙක් ලෙස පවති-එය මෙසේ මෙසේ යයි වෙන් වෙන් කොට ගෙණ හැර දක්වා වියතර කිරීම දුෂ්කර හෙයින් ඒ ඒ තන්හි පදාර්ථ භාවාර්ථ දක්වා තදනන්තරව 'කාව්‍යාදර්ශ' සියබස්ලකර, ආදී අන්‍ය බොහෝ ග්‍රන්ථවලින් විශෙෂෝදාහරණ විස්තර කොට දැක්වීමෙන් හා පෙලෙහි උදාහරණ නොදක්වන ලද විභාග සඞ්ගත දෙෂාදියට අමුතු උදාහරණ පෙන්වීමාදියෙන්ද බොහෝ කලක පටන් වරදින් ආකූලව සැක සහිතව තිබුනු සම්භාරතැන් දොෂ නිරාකරණය කිරීමාදියෙන්ද හොබවා මේ විස්තරාර්ථව්‍යාඛ්‍යානය කොළෙමු.

අසර්වඥවූ සියලු දෙනාටම වැරදීම ලොකධර්මයක්ව තිබෙන හෙයින් අපේ මේ ව්‍යාඛ්‍යානයෙහිද ප්‍රමාදශ්‍රමාදියෙන් ඇතිවූ යම් ස්ඛලිතස්ථාන ඇත්තේ ඉදින් පරීක්ෂාකාරී පණ්ඩිතයන් විසින් ශුද්ධ කරණු ලැබේවා.

එසේම අපේ මේ ව්‍යාඛ්‍යානයෙන් අධුනික ජනයන්ට ලැබිය හැකි අනන්ත ප්‍රයොජනය ඊර්ෂ්‍යාපරවශ නොවූ ග්‍රන්ථනිර්මාණ ගෞරවය දන්නා සුධීජනයෝ සලකත්වා.

මෙවනට—ජේ. පී. අමරසිංහ.
මිරිපැන්නේ බෞද්ධ පාඨශාලාවේ
ප්‍රධාන ගුරුතැන.

සිදත් සඟරාව.

ශ්‍රී ලඞ්කාද්වීපවාසීන්ගේ ස්වකීය භාෂා නැමැති නභෝමණ්ඩලයට එකම සූර්ය්‍යප්‍රතිබිම්බයක් සමානවූ මේ "සිද්ධාන්තසඞ්ග්‍රහ" නම් ශබ්දලක්ෂණය කවර කලෙක විසූ කවර නම් පණ්ඩිතයෙකු විසින් කරණ ලද්දේදයත්?

ශ්‍රී බුද්ධවර්ෂයෙන් 1791 ක් වන්නෙහි හෙවත් මීට අවුරුදු සසිය පන්සාළිසකින් මත්තෙහි මහා සම්මතවංශානුයාත ශුද්ධසූර්ය්‍ය වංශොද්භූත **කලිකාල සාහිත්‍ය සර්වඥපණ්ඩිත පරාක්‍රම බාහු නම්** භූපතීශ්වරතෙමේ කෙරළ ශත්‍රු මර්දනය කොට ත්‍රිසිංහලාධීශ්වරව **ජම්බුද්‍රෝණී** නම් පුරප්‍රවරය අග්‍රරාජධානිය කොට රාජ්‍යය කරණසේක් එක්වාදහස් අටසිය එක්වන්නෙනි පමණ ලොක ශාසනාභිවෘද්ධිය සිත්වූ පරිද්දෙන් මස්තකප්‍රාප්තකොට ගත නොහී මාගේ කවර නම් ඇමැතියාන කෙණෙක් ඊට සමර්ථයෙහෝයි පරීක්ෂා කොට බලා රත්නත්‍රයාභිප්‍රසන්න **දෙවප්‍රතිරාජ** නම් ඇමැතියානෝ "ස්වකීය පුත්‍රදාරාවන් හා සකල සම්පත් එක්දිළින්දෙකුට පරිත්‍යාග කොට බුදුබව ප්‍රාර්ථනා කළහ" යි යනාදීන් ඔහුගේ අප්‍රමාණ ගුණ සලකා ශාසනවර්ධනය මුල්කොට ඔහු කුශල කරණයෙහි යෙදූහ, පූර්ණාභිලාෂීවූ ඒ ඇමතියානන් එතැන් පටන් විහාරාරාම ප්‍රතිමා චෛත්‍ය පිරිවෙන් ශේදඹුසාලම් කරවීමාදී නොයෙක් සුචරිතක්‍රියා නැමැති චන්ද්‍රරශ්මීන් කරණ කොට ගෙණ තමහිමි පරාක්‍රමබාහු මනුජේන්ද්‍රයන්ගේ චිත්තකුමුදවන ප්‍රබොධය කොට ලොකශාසනාභිවෘද්ධිය කළබව **මහාවංශයෙන්** පෙණේ.

අප ධර්මස්වාමීන්ගේ සම්‍යක්සම්බොධිය පටන් එක්වාදහස් අට සිය සූවිසි(1824)වර්ෂයක් ඉක්මූනු කල්හි ලඞ්කාරාජ්‍යශ්‍රීපදප්‍රාප්ත පරාක්‍රම බාහුනම් පෘථිවීශ්වරතෙම දූනුකේවතු වංශයෙහි උපත් සැදැගැති ප්‍රතිරාජදෙව නම් ඇමැතියන් කුශල කරණයෙහි යෙදූයේ යයි **අත්තනගලුවංශයෙන්** පෙණේ.

එක්දහස් සත්සිය අනූඑක්(1791)වන්නෙහි රාජ්‍යශ්‍රීපදප්‍රාප්තව 1826 වන්නෙහි ස්වර්ගස්ථවූ පණ්ඩිතපරාක්‍රමබාහු මහරජානන්ගේ අමාත්‍යවූ "ප්‍රතිරාජදෙව" යන් විසින් 1801 වෙනි වර්ෂය ඉක්මූනු කල්හි ආචාර්ය්‍ය "අනවමදර්ශී" තෙරණුවන්ට අත්තනගලුවිහාරයෙහි තෙමහල් පහයක් කරවා පිදූබව හා පරාක්‍රමබාහු මහරජානන්ට බුද්ධකාරකධර්මයන් ප්‍රාර්ථනා කරණලෙස ආරාධනා කළ කලත් එනි දූෂ්කරතාව සිහිකළ රජහුට බොධිසම්භාර භරණය

සඳහා බෝධිසත්ත්වචරිතය ප්‍රකාශකිරීමෙත් ග්‍රන්ථයක් සම්පාදනය කොට බැහැදැක්වීම පිණිස **මයූරපාදපරිවෙණාධිපතීන්ට** ආරාධනා කොට **පූජාවලිය** කරවූ බවද කියන ලදී.

ප්‍රතිරාජදේවාමාත්‍යයන්ගේ ආරාධනාව සඳහා **ප්‍රතිරාජපරිවෙණාධිපති** ස්වාමීන්ද්‍රයන් විසින් **සිදත්සඟරාව** කළබැව් එහි කියන ලදී, එසේම **අනන්දශිඛානවනරතන** ස්වාමිපාදයන්වහන්සේගේ ශිෂ්‍යවූ "**වෛදේහ**" ස්ථවිරෝත්තමයන්වහන්සේ විසින් **සිංහල ශබ්දලක්ෂණයක්** කළබව "සමන්තකූටවර්ණනා, රසවාහිනී" ප්‍රකරණ දෙක්හිම දක්වන ලදී.

"කාලිඞ්ගවෙහා මහාථෙරො යසසාපඤ්ඤායනං ගතො,
මඞ්ගලවෙහා මහාථෙරෙ ඛණ්ඩසීමාපතී යති.

යස්ස ආචරියො ආසි සබ්බසත්ථවිසාරදො,
අරඤ්ඤායතනානන්ද මහාථෙරො මහාගණී.

ගරුත්තමාගතො යස්ස සත්ථසාගරපාරගූ,
යො විප්පගාමවංසෙකකෙතුභූතො තිසීහලෙ.

යො'කා සීහලභාසාය **සීහලං සද්දලක්ඛණං**,
යො ච සමන්තකූටස්ස වණ්ණනං වණ්ණයී සුභං,
තෙන **වෙදෙහථෙරෙන** කතා'යං රසවාහිනී"–සී.

*මෙකී කාලයන් සසඳා බලන කල ඉතා ස්වල්පවූ ඌනාතාශං කාලයක් පෙණෙයි.

ප්‍රතිරාජදේව නමැති අනික් ඇමැතියාන කෙණෙක් කොයි කලක වත් නො සිටිය හෙයින් මේ සිද්ධාන්තසඞ්ග්‍රහයෙහි දක්වන ලද උභයභාෂාලඞ්කාරයෙහි "**පතිරජදිසඞ්ඝසූරා**"යි කියන ලද්දේත් අවසානයෙහි "**පතිරජදෙව්**"යි කියන ලද්දේත් මේ ඇමැතියාණෝම යයි සිතිය යුතුයි.

මෙහිම විභක්ත්‍යධිකාරාවසානයෙහි "**පතිරජපිරුවණ**" යන්නෙන් ප්‍රතිරාජපරිවෙණ ස්වාමීන් විසින් යයි කීහෙයින් ඒ අමාත්‍යයන්ගේ නාමයෙන් පිහිටුවනලද පිරිවෙණක් තිබුනුබව හා ඒ පරිවෙණාධිපතිවූ මෙකී සඞ්ග්‍රහ කර්තෘන්වහන්සේට "පතිරජපිරුවණ" යන අනික් නාමව්‍යවහාරයක්වූ බවද ප්‍රකාශවේ, ඒ එසේමැයි. ස්ථානාන්තරප්‍රාප්තයන්ගේ ඒ ඒ ස්වකීය නම් තිබියදීත් පදවි සඤ්ඤීනාය මූල් කොට ඒම නාම වශයෙන් ව්‍යවහාර කිරීම ශිෂ්ට ලොකයාගේ ධර්මතාවකි, ෂඩ්භාෂාපරමෙශ්වර **තොටගමුවේ සංඝරාජමහාස්වාමිපාදයන්**වහන්සේ පෙර මහාවිජයබාහු මහරජානන් විසින් තමන්ගේ නාමයෙන් පිහිටුවන ලද "විජයබාපිරිවෙ

ණට'' පැදුලු අධිපති වූ හෙයින් ඒ අර්ථය සලකා '**විජයබා පිරිවෙණ**'' යන නාමයෙන්ද ආචාර්යෝපාධ්‍යායයන් විසින් තබනලද නාම වශයෙන් ''**ශ්‍රීරාහුල**''යන නාමයෙන්ද ව්‍යවහාරකරණු ලැබී-ගිරාසන්දේශයෙහි''**නමකර පවර විජයබ පිරිවන් තෙරිඳු**'' යනාදියෙන් පිරිවෙන් නාමයද වෘත්තරත්නාකර පඤ්චිකාවෙහි ''**රාහුලනාමා මුනිරතිවිමාන්**''යනාදියෙන් සංඥානාමයද කියන ලදී, පළාපරිවෙණසාමි, මයූරපාදපරිවෙණසාමි යනාදියත් එසේම සැලකිය යුතුයි.

මෙසේම මේ සිද්ධාන්තසඞ්ග්‍රහ කර්තෘත්වහන්සේද පිරිවෙන් නාමයෙන් ''**පතිරජපිරිවෙණ**''යිද ආචාර්යෝපාධ්‍යායයන් විසින් තබනලද සංඥානාම වශයෙන් ''**වෛදෙහ**''යිද චිරප්‍රසිද්ධයි.

නොයෙක් සූත්‍රදෙශනා වලදී ''**වෛදෙහිපුත්තො**''යිද අර්ථශාලිනී අර්ථකථාප්‍රාරම්භයෙහි ''සඞ්ගීතකාලෙ සඞ්ගීතො වෙදෙහ මුනිනා පුන'' යනාදියෙන් ''**වෛදෙහමුනි**''යිද ව්‍යවහෘතවූයේ සමුබීභූත අග්‍රශ්‍රාවක ආනන්ද ස්ථවිරයන්වහන්සේයි, උන්වහන්සේගේ මව් විදෙහරට උපන් බිසවක් බැවින් ශාරීගේ පුත්‍රයා ශාරිපුත්‍ර වූවාක් මෙන් ආනන්ද ස්ථවිරයන්වහන්සේ ''වෛදෙහපුත්‍ර වෛදෙහමුනි''යයි කියනලදී, මේ සිද්ධාන්ත සඞ්ග්‍රහ කර්තෘ ස්වාමිපාදයන්ගේ ආචාර්යයන්වහන්සේද ආනන්ද නම්වූ බැවින් උන්වහන්සේගේ පරනාමධෙයවූ ''**වෛදෙහ**'' යන නාමය උන්වහන්සේගේ ශිෂ්‍යවූ මේ උත්තමයානන්වහන්සේට තබන ලද්දේයයි සිතිය යුතුයි.

''එකශ්‍රැතින් නෛකසහස්‍ර ග්‍රන්ථධාරණයට සමර්ථවූ වජ්‍රඥානඇති ශාරීපුත්‍ර මහාස්වාමිපාදයන් පටන් සඞ්ඝරක්ඛිතය, සුමඞ්ගලය, වාගීශ්වරය, ධම්මකිත්තිය, නාගසෙනය, **ආනන්දය**, **වෛදෙහය**, **බුද්ධප්පියය**, **අනවමදර්ශීය**, යනාදී මහාස්ථවිරවරයෝ නොයෙක් ටීකාඅර්ථකථා හා තත් ප්‍රවෙශොපායවූ අනෙකප්‍රකාරවූ ධම්මප්‍රබන්ධහා සන්න ගැටපද පිටපත් ආදිය උපදවා බුදුන්ගේ පර්‍යාප්ති ශාසනය බැබලවූහ'' යනාදී **නිකායසංග්‍රහ වාක්‍යය** සැලකීමෙන් කාලයෙන් හා පාණ්ඩිත්‍යයෙන්ද මේ වෛදෙහ **ස්වාමීන්ද්‍රයානන්ව**හන්සේට සමාන වූවන් තේරී තිබෙන රග පෙණේ.

මේ වෛදෙහ ස්වාමීන්ද්‍රයන්වහන්සේද පද්මාවතීව හා මහාරූපසිද්ධිය කළ බුද්ධප්පිය මහාස්වාමිපාදයෝද සම්බන්ධචින්තා සන්න කර්තෘවූ ගොතම ස්වාමිපාදයෝද ආනන්දාභිධාන වනරතන මහාස්වාමිපාදයන්ගේ ශිෂ්‍යයෝයයි තත් තත් ප්‍රකරණාවසානයන්හි සඳහිතයි, එසේ හෙයින් වෛදෙහ බුද්ධප්පිය ගොතම යන මහා

ස්ථවිරයන්වහන්සේලා අභිධම්මමූලටීකාකාර ආනන්දවනරතනාභිධාන මහා ස්ථවිරපාදයන් වහන්සේගේ ශිෂ්‍ය බවද වෛදේහ බුද්ධප්පිය ගෞතම අනවමදර්ශී පඤ්චපරිවෙණ ස්වාමී මයූරපාද පරිවෙණ ස්වාමී යනාදී ආචාර්‍යවරයන්වහන්සේලා සමාන කාලයෙහි වැඩසිටි බවද සිතිය යුතුයි.

යථොක්ත ප්‍රතිරාජදෙව නම් ඇමැතියන් හැර ස්වකීය භාෂා විභක්ත්‍යාදී නිර්ණය පිණිස ආරාධනාවක් කළ අනික් "ප්‍රතිරාජ දෙව" නමැති ඇමැතියාන කෙණෙක් නැත්තේය.

වෛදෙහ තෙරණුවන් හැර සිංහල විභක්ත්‍යාදි නිර්ණය පිණිස ග්‍රන්ථරචනාවක් කළ අනික් ආචාර්‍යවරයෙක්ද නැත්තේමය, එසේම මෙකී සඞ්ග්‍රහය හැර වෛදෙහ තෙරණුවන් විසින් කරණ ලද අන්‍ය සිංහල ශබ්ද ලක්ෂණය කුදු නැත්තේමය, එබැවින් **විශුද්ධිමාර්ග සන්න, වනවිනිස සන්න, කව්සිළුමිණ,** ආදී ප්‍රශස්ත මහා ග්‍රන්ථ නිර්මාණය කළ කලිකාලසාහිත්‍ය සර්වඥපණ්ඩිත පරාක්‍රමබාහු මහරජාණන්ගේ ඇමැතියාන කෙණෙක්වූ **ප්‍රතිරාජ දෙවයන්** විසින් ආරාධනා කරණලදින් එම ඇමැතියන්ගේ නාමයෙන් පිහිටුවන ලද ප්‍රතිරාජනාම් පිරිවෙන්හි අධිපතිවූ වෛදෙහ නාම් මාහිමියානන් විසින් මේ සිදත් සඟරාව කරණ ලද්දේ යයි නිශ්චිතයි.

මෙහි අඩංගුවය නම්-ද්වාදශාධිකාරයකි * එනම්, සංඥාධිකාරය, සන්ධ්‍යධිකාරය, ලිඞ්ගාධිකාරය, විභක්ත්‍යධිකාරය, සමාසාධිකාරය, විශෙෂණවිශෙෂ්‍යාධිකාරය, ක්‍රියාධිකාරය, ප්‍රත්‍යයාධිකාරය, උක්තානුක්තාධිකාරය, ක්‍රියාකාරක පදසම්බන්ධාධිකාරය, ඉෂ්ටානිෂ්ටාධිකාරය, අලඞ්කාරාධිකාරය, යන මෙතෙකි, මෙසේ මාහිමියානන් විසින් ස්වකීය භාෂා විභක්ත්‍යාදීනිර්ණය සඳහා ව්‍යාකරණය, ඉෂ්ටානිෂ්ටය, අලඞ්කාරය, යන ත්‍රිවිධ්‍යයකින් සමලඞ්කෘත කොට ද්වාදශාධිකාරයකින් මේ "සිද්ධාන්ත සඞ්ග්‍රහය" සමාප්ත කරණ ලදී.

මෙය මනාව අවබොධ කළ සිංහල ආධුනික ජනයින්ට මාගධ සංස්කෘතාදිමයවූ ගම්භීරශාස්ත්‍රාවබොධයද සුකරවේ, එහෙයින් ශාස්ත්‍රාභිලාෂී සියලු දෙනාටම මෙය අත්‍යන්තොපකාර බැව් දත යුතුයි.

---

* අවසානයෙහි පැණෙන "මැපෙලපමණසිඩි" යනාදිය හැරයි.

සි ද ත් ස ඟ රා

ඉ ෂ්ටා නි ෂ්ටා ධි කා ර ය.

නමඹ මුනිසරණ.

ඉති වියරණ දැන කිවියර පදී බඳනා
ඉටු නිටු ගණ අකුරු ඈ ලකුණු විමසා බඳනේ. A

සියලු පටන් මැද අවසනැ වන ගල නා
එ ම න බ ය ජ ර ස ත යන නමිනට ග ණා
දියොද සෙත ලෙඩ දළසෝ මර වැස නා
පටනබිදත්පසැ සිටුවා කළ කෙමෙ නා. B

A ඉති, මෙසේ; වියරණදැන, ව්‍යාකරණ පරිඥානය කොට; පදී බඳනා, පද්‍යබන්ධනය කරන්නාවූ; කිවියර, කාව්‍යකාරතෙම; ඉටුනිටු ගණ, ඉෂ්ටානිෂ්ටගණද; (ඉටුනිටු) අකුරු, ඉෂ්ටානිෂ්ට අක්‍ෂරද යන; ඈ ලකුණු, මේ ආදී ලක්‍ෂණ; විමසා, විමංසනය කොට; බඳනේ, (පද්‍ය) බන්ධනය කරන්නේය.

මෙසේ පූර්වෝක්තව්‍යාකරණවිධි විජානනය කොට පද්‍යබන්ධනය කරන්නාවූ කවිවරතෙමේ ඉෂ්ටානිෂ්ටගණද ඉෂ්ටානිෂ්ට අක්‍ෂරද යන මේ ආදී ලක්‍ෂණයන් පරීක්‍ෂාකොට කාව්‍යබන්ධනය කරන්නේය-යතුභාවයි.

මෙසේ ලක්‍ෂණපරීක්‍ෂාවෙන් මනාකොට ප්‍රයොග කරණලද රචනාව ඉෂ්ටාර්ථසිද්ධිය කරයි—එසේම නපුරු කොට ප්‍රයොග කරණලද්දේ මහත් විනාශ කරන්නේයයි පුරාතනාචාර්‍යවරයන් විසින් කියනලදී.

B සියලු, සකලස්ථානයෙහිද; පටන්, පූර්වයෙහිද; මැද, මධ්‍යයෙහිද; අවසනැ, අවසානයෙහිද; ගලනාවන, ගුරු ලඝු සිටිකල්හී; එ, එය; ම, මගණය; න, නගණය; බ, බගණය; ය, යගණය; ජ, ජගණය; ර, රගණය; ස, සගණය; ත, තගණයයි; යනනමින් අටගණ, (මේ) කියනලද නාමවලින් අෂ්ටගණයක්වන්නේය; පටන්, පූර්වයෙහිද; අබිදත්පසැ, අභිධානපාර්ශ්වයෙහිද; සිටුවා, ස්ථාපනය කොට; කළ, කළකල්හි; දිය, ජයද; ඔද, තෙජස්ද; සෙත්, ශාන්තිද; ආ, ආයුද; ලෙඩ, ව්‍යාධිද; දළසෝ, දැඩිශොකද; මර, මෘත්‍යුද; වැසනා, ව්‍යසනද; කෙමෙනා, ක්‍රමයෙන් වන්නේයි—

සලකාස්ථානයෙහි හෙවත් ගණය මුළුල්ලම ගුරු වූවහොත් ඒ

මගණය වේ, නණය මුලුල්ලම ලඝු වුවහොත් ඒ නගණය වේ, (ගණයාගේ) ආදියෙහි(මුල)ගුරක් වුවහොත් ඒ භගණය වේ, ආදියෙහි ලඝුවක් වුවහොත් ඒ යගණය වේ, මධ්‍යයෙහි ගුරක් වුව හොත් ඒ ජගණය වේ, මධ්‍යයෙහි ලඝුවක් වුවහොත් ඒ රගණය වේ, අවසානයෙහි හෙවත් ගණයේ කෙළවර ගුරක් වුවහොත් ඒ සගණය වේ; අවසානයෙහි ලඝුවක් වුවහොත් ඒ තගණය වේ;ඒ මේ මගණය ආදි අෂ්ටගණයන් පද්‍යයාගේ පූර්වයෙහි හෙවත් ආදියෙහිද, නාමයට උභයපාර්ශ්වයෙහිද, පිහිටුවා කළහොත් එයින් ජයද, තේජස්ද, ශාන්තිද, ආයුෂද, රෝගද, දුඃඛශෝකද, මරණද, විපත්තිද, යන මෙකී දෑ පිළිවෙළින් වන්නේය-යනුහාවයි.

හෙළු දිව් අබි දැනා වනෙහි.

1 භූමි, දේව, සිසි, ජල, මේ සිව් ගණ
ම, න, බ, ය, මේ පිළිවෙළින් හැඳින ගෙණ
සුව, බල, ආයුස, යස, දෙන ඉටු ගණ
දැනැඳින තෙපලනු සුබ කිමව් ගෙණ
2 සූර්ය, ගිනි, වා, ආකාශය, ගණ
ජ, ර, ස, ත, කෙමෙනා දැනගෙණ මනමෙන
සෝක, මරණ, උමතුත්, දුප්පත්, ව නා
අවැඩට තෙපලති මේ සිව් අනිටු ගණ

මෙකී ඒ ඒ ගණ නාම හා ගුරු ලඝු යෙදෙන පිළිවෙළද එයින් ලැබෙන විපාකද මෙහි පහත දක්වන වින්‍යාසයෙන් සුවසේ දත හැකි වේ.

	ගුරු		ලඝු	
සියලු.—	මගණය ◡ ◡ ◡ සෙත්වේවා	දිය-1	නගණය – – – තොපට	ඔද-2
පටන්—	බගණය ◡ – – වේ සුබ	සෙත්-3	යගණය – ◡ ◡ තිලෝනා	ආයු-4
මැද.—	ජගණය – ◡ – මි ඩෝ ර	ලෙඩ-5	රගණය ◡ – ◡ බා රු සී	දළුගෝ-6
අවසනැ	සගණය – – ◡ න ර සි	මරණ-7	තගණය ◡ ◡ – සප් දූ හි	වැසනු;8.*

* "ආදිමධ්‍යවසානෙෂු භජසා යාන්ති ගෞරවම්
යරතා ලාඝවං යාන්ති මනෞ තු ගුරුලාඝවම්"-වෘත්තබොධයී.

තියකුරු ගෙණෙක්නම්; නිමෙස්කල් මත්; උසුරුවීමෙහිඑක්මත් ඇතියේ ලුහුනම්; දෙමත්ඇතියේද-හලිත්පෙරටූ ද ගුරුනම්; ගත් අඩමත් ඇතියේ; ඇප්අෑ මතසින් වැඩියෙත් මත්වැඩි නම්; b

---

බූ මි ගණේ ගුරුම තුණයි සිරිසැපදෙ යි ම ග ණේ
දේව ගණේ ලගුම තුණයි අ යූ ස දෙ යි න ග ණේ
වා යු ගණේ අගට ගු ර යි ඇවිදුම් වෙ යි ස ග ණේ
සූ රි ගණේ මැදට ගුර යි රෝග ව ඩ යි ජ ග ණේ

මැදට ලගුයි දි සි මර වෙ යි වග්නි ගණේ ර ග ණේ
මුලට ලගුයි දි ර ව ඩ සි වා රි ගණේ ය ග ණේ
අගට ලගුයි වි නා ස වෙ යි අහස් ගණේ ත ග ණේ
මුලට ගුරයි සැපපැමිණෙයි ච න්‍ද්‍ර ගණේ භ ග ණේ

මස්ත්‍රිගුරුස්ත්‍රිලඝුශ්ච නකාරො
භාදිගුරුඃ පුනරාදිලඝුර්යඃ
ජො ගුරුමධ්‍යගතො රලමධ්‍යඃ
සොන්තගුරුඃ කථිතොන්තලඝුස්තඃ-ඡන්දොමඤ්ජරී.

මඃ, මගණයතෙම; ත්‍රිගුරුඃ, ගුරුත්‍රයක් ඇත්තේය; නකාරඃ, නකාරය හෙවත් නගණය; ත්‍රිලඝුශ්ච, ලඝුතුණක් ඇත්තේවෙයි; භාදිගුරුඃ-භ, භගණය තෙම; ආදිගුරුඃ, ආදියෙහි ගුරක් ඇත්තේය; පුනඃ, නැවත; යඃ, යගණයතෙම; ආදිලඝුඃ, ආදියෙහි ලඝුවක්ඇත්තේය; ජඃ, ජගණයතෙම; ගුරුමධ්‍යගතඃ, ගුරක් මධ්‍යයට පැමිණියේවේ; ර, රගණයතෙම, ලමධ්‍යඃ, ලඝුවක් මධ්‍යයෙහි ඇත්තේය; සඃ, සගණයතෙම; අන්තගුරුඃ, අන්තයෙහි ගුරක් ඇත්තේය; තඃ, තගණයතෙම; අන්තලඝුඃ, අන්තයෙහි ලඝුවක් ඇත්තේයයි; කථිතඃ, කියනලදී.

b තියකුරු, අක්ෂරත්‍රයෙක්; ගෙණෙක් නම්, ගණයක් නම් වේ; (1) නිමෙස්කල්, නිමෙෂකාලයක්; මත්, මාත්‍රාවෙක්නම් වේ;(2) උසුරුවීමෙහි, උච්චාරණය කිරීමෙහි; එක්මත්ඇතියේ, මාත්‍රා එකක් ඇත්තේ; ලුහුනම්, ලඝුනම් වේ; (3) දෙමත්ඇතියේද, මාත්‍රා දෙකක් ඇත්තේද; හලිත් පෙරටූද, හල්අක්ෂරයාකෙරෙන් පූර්වඅක්ෂරයාද; ගුරුනම්, ගුරුනම් වේ;(4) ගත්, ගාත්‍රාක්ෂරය තෙම; අඩමත් ඇතියේ, අර්ධමාත්‍රාවක් ඇත්තේයි; (5) ඇප්අෑ, ඇප් යන මේ ආදිය; මතසිත්වැඩියෙත්, මාත්‍රාංශයකින් වඩිනවූ හෙයින්; මත්වැඩිනම්, මාත්‍රාවෘඩි නම් වේ-(6)

භාවය-(1)ගණයක් නම් අකුරුතුණකි,(2)මාත්‍රාවක්නම් නිමෙෂ කාලයක් හෙවත් ඇසිපියක් හෙලන කාලයයි(3)ඒ ඇසිපියක් හෙලනා පමණ කාලය තුළ කියවෙන්නේ ලඝුනම් වේ;(4) මෙබඳුවූ

මාත්‍රා දෙකක් ඇත්තේ හෙවත් දීර්ඝයද හල්අකුරෙන් පෙරටුවූ අක්ෂරයද ගුරු නම් වේ; (5) ඇසිපියක් හෙලන කාලයෙන් අඩියක් පවත්නේ ගතකුර නම් වේ, ගතකුර ස්වභාවෙන්ම අල්අකුරයි, ගතකුරු–ක්–ග්–යනාදියයි, ඒ හුදකලාව සිටිකල ව්‍යඤ්ජනශබ්දයක් නූපදින හෙයින් ඊට–අ–ආදිය යොදා, කී කල–ක–ග–ආදි වශයෙන් ව්‍යඤ්ජන ශබ්ද උපදී–(6) මෙහි අප් කියන කාලයට වඩා ඇප් කියන කාලය වැඩි නොවේ මාත්‍රාවැඩිවීම ලකුණෙන් නොව ශබ්දයෙන්ම වියයුතුයි, මෙහිම "නිමෙස්කල්මත්" කියා දැක්වූ හෙයින් කාලයෙන්ම ගතයුතුයි–මාගධ සංස්කෘත දෙක්හිද මාත්‍රා නියම කරණ තැන ලකුණෙන් නොව කාලයෙන්ම නියම කරතිබේ * ඒ මෙසේයි සංස්කෘතෙනි "–අ–ආ–අ–" යන මේ වර්ණ තුණටම "හ්‍රස්වය දීර්ඝය ප්ලුතය" යි සංඥාකොට "හ්‍රස්වය" මාත්‍රා එකක් වශයෙන්ද "දීර්ඝය" මාත්‍රා දෙකක් වශයෙන්ද "ප්ලුතය" මාත්‍රා තුණක් වශ

* ලහුකා මත්තා පමාණං යෙසං තෙ ලහුමත්තා, මත්තා සද්දො චෙ'ත්ථ අච්ඡරාසංඝාතඅක්ඛිනිමීලනසඞ්ඛාතං කාලං වදති, තාය මත්තාය එකමත්තා රස්සා, ද්විමත්තා දීඝා, අඩ්ඪමත්තා ව්‍යඤ්ජනා–යි. මහාරූපසිද්ධි.

• මාත්‍රාශබ්දෙනා 'ක්ෂිස්පන්දනප්‍රමාණඃ කාලඋච්‍යතෙ–යි. සිද්ධාන්ත චන්ද්‍රිකා–

> ඒකමාත්‍රො භවෙද්හ්‍රස්වො ද්විමාත්‍රො දීර්ඝ උච්‍යතෙ,
> ත්‍රිමාත්‍රස්තු ප්ලුතො ඥෙයො ව්‍යඤ්ජනං චාර්ධමාත්‍රකම්.
> චාෂස්ත්වෙකාං වදෙන්මාත්‍රාං ද්විමාත්‍රං වායසො වදෙත්,
> ත්‍රිමාත්‍රං තු ශිඛී බ්‍රූයා න්නකුලශ්චාර්ධමාත්‍රකම්–යි. සාරස්වතී.

ඒකමාත්‍රඃ, මාත්‍රා එකක් ඇත්තේ; හ්‍රස්වඃ භවෙත්, හ්‍රස්ව නම් වන්නේය; ද්විමාත්‍රඃ, මාත්‍රා දෙකක් ඇත්තේ; දීර්ඝඃ උච්‍යතෙ, දීර්ඝයයි කියනුලැබේ; ත්‍රිමාත්‍රඃ තු, මාත්‍රා තුණක් ඇත්තේ වනාහි; ප්ලුතඃ, ප්ලුතයයි; † ඥෙයඃ, දතයුතුයි; ව්‍යඤ්ජනංච, ව්‍යඤ්ජනාක්ෂරයද; අර්ධමාත්‍රකං, අර්ධමාත්‍රයක් ඇත්තේය.

චාෂඃ තු, තලගිරිත්තායයි ව්‍යවහාරවූ පක්ෂියාතෙමේ වනාහි; එකාං මාත්‍රාං, එක් මාත්‍රාවක්; වදෙත්, කියන්නේය (නඩන්නේය;) වායසඃ, කාවුඩුතෙමේ; ද්විමාත්‍රං, මාත්‍රා දෙකක්; වදෙත්, කියන්නේය; ත්‍රිමාත්‍රං තු, මාත්‍රා තුණ වනාහි; ශිඛී, මොණරතෙම; බ්‍රූයාත්, කියන්නේය; නකුලශ්ච, මුගටිතෙමේද; අර්ධමාත්‍රකං, මාත්‍රාර්ධයක් කියන්නේය.

† "දූරාහ්වානෙ ච ගානෙ ච රොදනෙ ච ප්ලුතො මතඃ"යි.
මුග්ධබොධටීකා.

1 2 3 4
“ම”සෙත්වේවා-“න” තොපට-“බ” වේසුබ-“ය”තිලෝනා-
5 6 7 8
“ජ” මඬෝර-“ර”බාරුසී-“ස” නරසී-“ත” සප්දෑගී;

ඉති ඉවුනිවු අටගණ පියෝ A

යෙන්ද ශබ්දකරණලෙස උගත්වා තිබේ-මෙහි “හ්‍රස්වය” නො හොත් මුල ‘අ’ යන්නත් “ප්ලුතය” නොහොත් අග ‘අ’ යන්නත් ලකුණෙන් කිසිවෙනසක් නැතිබව පෙණේ, එසේ නමුත් මුල ‘අ’ යන්න ශබ්දවනකාලය වාගේ තව දෙකොටසක් පමණ කාලය තුල අග ‘අ’යන්න ශබ්ද වේ; එම නිසා මේ මාත්‍රාවෘඩ් යයි සැල කිම උගහටයි.

A ම, මගණයතෙම; සෙත්වේවා, සෙත්වෙවා යනු වේ; න, න ගණයතෙම, තොපට, තොපව යනු වේ; බ, භගණයතෙම; වේ සුබ, වේසුබ යනු වේ; ය, යගණයතෙම; තිලෝනා, තිලෝනා යනු වේ; ජ, ජගණයතෙම; මඬෝර, මඬෝර යනුවේ; ර, රගණ යතෙම; බාරුසී; බාරුසී යනුවේ, ස, සගණයතෙම; නරසී, නරසී යනුවේ; ත, තගණයතෙම; සප්දෑගී, සප්දෑගී යනුවේ; *-ඉවුනිවූ, ඉෂ්ටානිෂ්ටවූ;අටගණපියෝ, අෂ්ටගණ ප්‍රයොගයෝ;ඉති, මෙසේයි.

මේ අෂ්ටගණය යොදා බන්ධනය කළකල්හි මේ මේ විපාක ලබන්නේ වෙයි කියා ලකුණුසරෙහි මෙසේ කියා තිබේ-එයින් පළමුවෙනි ඉෂ්ටගණ සතර මෙසේයි.

1 පටත් ගුරු තුන් බඳ මෙ මීගණ නම් වනුයේ
ඉති බැඳුමැ කිවි තිසුනා මහඉසුරු යසපත් වේ.

පටත්, ප්‍රථමයෙහි; ගුරුතුන්බඳ, ගුරුතුණක් ලා බන්ධනය ක රණලද්දේ; මෙ මීගණ නම් වනුයේ, මේ මනීගණයනම් වන්නේ ය; කිවි, කවීහුගේ; ඉතිබැඳුමැ, මෙසේ බන්ධනයෙහි; තිසුනා, සතුති නායකතෙමේ; මහඉසුරු, මහත්වූ ඓශ්වර්‍ය්‍යයට හා; යස, කීර්ත්තියට; පත් වේ, පැමිණේ.

2 ඉදිරියේ ලුහු තුණෙක් සුරගණ නම් වනුයේ
මෙයින් බැඳුම් ලදහට අසකර බල වඩනේ

ඉදිරිසේ ලුහු තුණෙක්, අභිමුඛයෙහි ලඝු තුණක් ඇතියේ; සුර ගණනම් වනුයේ, දිව්‍යගණයනම් වන්නේයි; මෙයින්, මේ දිව්‍ය ගණයෙන්; බැඳුම් ලදහට, බැඳුම් ලද්දහට; අසකරබලවඩනේ, ආයුස්සංස්කාරය හා බලවර්ධනය කරන්නේයි.

3 පළමු ගුරු එක් ලුහු යුවලෙක් වනේ සඳගණ
යසරුසිරුවඩා නිති මුළුලෙෝ සඳ බඳින්නේ.

පළමු ගුරු එක්; ප්‍රථමයෙහි ගුරුඑකක් හා; ලුහුයුවලෙක් වනේ,

* මෙය දෙවෙනි පිටේ පැහැදිලි කර ඇති.

ලඝුදෙකක්වත්තේ; සදගණ, චන්‍ද්‍රගණය (බගණය) වේ; (මෙයින් බැඳුම් ලද්දූහට) නිති, නිරන්තරයෙන්; යසරුසිරුවඩා, යශස් හා රූපශ්‍රී වර්ධනය කරත්තේය; මුළුලෝ, සකලලොකවාසීන්ගේ; සඳ, චිත්තය; බඳිත්තේ, බන්ධනය කරත්තේයි.

4 නවක ලුහු එක් දෙගුරෙනී බඳ හොත් දියගණ නම්
යසතෙදිනී ලෝ රදතේ වෙසෙසා උසස් තැන්පත්

නවකලුහුඑක්, ප්‍රථමකොට ලඝුඑකක්හා; දෙගුරෙනි, ගුරුදෙකකින්; බඳහොත්, බඳනාලද්දේවීනම්; දියගණනම්, ජලගණය නම් වේ; (මෙයින් බඳනාලද්දේ) යසතෙදිනි, යශසින් හා තෙජසින්; ලෝරදතේ, ලෝකයා රජනය කරත්තේය; වෙසෙසා, විශෙෂයෙන් උසස්තැන් පත්, උසස්වූ ස්ථානයකට පැමිණේ.

ඉෂ්ටගණ සතර කියා නිමවන ලදී.

අනිෂ්ටගණසතර මෙසේයි

5 දෙඅත්හි ලුහුදෙකින් මැදගුරු හිරුගණ නම්
නිරතුරු ගිලන්පීඩා සෝදුක්නි නොම මුස්නේ.

දෙඅත්හි, උභයාන්තයෙහි හෙවත් දෙපස; ලුහුදෙකින්,ලඝුදෙකකින් යුක්තව; මැද, මධ්‍යයෙහි; ගුරු, ගුරස්ඇතියේ; හිරුගණ නම්, සූර්‍ය්‍යගණ (ජගණ)නම් වේ; (මෙයින් බැඳුම්ලද්දේ) නිරතුරු, නිරන්තරයෙන්; ගිලන්පීඩා, ලෙඩින්හා පීඩාවෙන්ද; සෝදුක්නි, ශොකයෙන් හා දුකින්ද; නොම මුස්නේ, නො මිදෙන්නේයි.

6 මැදලුහු එක්දෙකෙළෙහි දෙගුරුවතේ ගිනිගණ
තිහුනාහට ද කිවි ගිනි බිය මරණ වේ වැනාසුම්.

මැදලුහුඑක්, මැදලඝුවක්හා; දෙකෙළෙහි දෙගුරුවතේ,දෙපස ගුරුදෙකක් ඇතිවත්තේ; ගිනිගණ, වහ්නිගණ (රගණ) නම් වේ;(මෙයින් බඳනා ලද්දේ) තිහුනාහටද, සතුතිනායකයාහටද; කිවි, කවිහට්ද; ගිනිබියමරණ, ගිනිභය හා මරණයද; වැනසුම්ව, විනාශද වත්තේයි.

7 නවක ලුහු දෙක්නි යුත් ගුරෙක් පවන් ගණ නම්
උමුතු තුමුතු හෝ වේ සියනැතිනියේ නො සරස්

නවකලුහු දෙක්නියුත්, ප්‍රථමකොට ලඝු දෙකකින් යුක්තව; ගුරෙක්, (අන්තයෙහි) ගුරස්ඇත්තේ; පවන්ගණනම්, වායුගණ (සගණ)නම්වේ; (මෙයින් බැඳුම්ලද්දේ) තුමුතු, නිරන්තරයෙන්; උමුතුහෝවේ, උන්මාදහෝ වත්තේයි; නොසරස්, වහා; සියනැතිනියේ, ස්වකීය (සිය)ස්ථානයෙන් පහව යත්තේයි.

8 ඉදිරියේ ගුරුදෙක ලුහු අවසන් වී නම්
ගුවන් ගණ නම් වනුයේ සව්සිරිපෙදෙත් සිස් වේ

ඉදිරියේ, අභිමුඛයෙහි; ගුරුදෙක, ගුරුදෙකක්හා; අවසන් ලුහු වීනම්, අවසානයෙහි ලඝුවක්වූයේ නම්; ගුවන්ගණනම්, ආකාශ ගණ (තගණ) නම් වේ; (මෙයින් බඳනාලද්දැහූයේ) සව්සිරි, සියලුම ඓශ්වර්‍ය්‍යය; පෙදෙත් සිස් වේ, උත්පත්තීන් ශූන්‍ය වන්නේයි.

අනිෂ්ටගණ සතර කියා නිමවන ලදී.

මෙහි විපුල ප්‍රයෝජන සඳහා මිත්‍රාමිත්‍රාදි ලක්ෂණ කාව්‍යකණ්ඨ පාශයෙන් ගෙණහැර දක්වනුලැබේ.

මනෞ මිත්‍රෙ භයෞ භෘත්‍යාවුදාසීනෞ ජරෞ සමෘතෞ
තසාවරී නීචසංඥෞ ඥෙයාවෙතෞ මනීෂිභිඃ.

මනෞ, මගණ නගණදෙක; මිත්‍රෙ, මිත්‍රයි; භයෞ, භගණ යගණදෙක; භෘත්‍යෞ, දාසයෝයි; ජරෞ, ජගණ රගණදෙක; උදාසීනෞ, මධ්‍යස්ථයෝයයි; සමෘතෞ, දන්නාලදහ; එතෞ තසෞ, මේ තගණ සගණදෙක; අරී, සතුරුයි; නීචසංඥෞ, නීච නම් ඇත්තෝයයිද; මනීෂිභිඃ, පණ්ඩිතයන්විසින්; ඥෙයෞ, දතයුත්තාහ.

මේ ගණප්‍රයෝගයෙහි විපාක මෙසේ දතයුතුයි.

මිත්‍රාන්මිත්‍රාදයඃ ස්‍යුර්යදි ධන මුදයං ශූන්‍යතාං බන්ධුපීඩාං
භෘත්‍යාන්මිත්‍රාදයශ්චේද්ධෘතිමධිකගුණං හානිශොකෞචකුර්‍ය්‍යුඃ,
ඖදාසීන්‍යාච්චමිත්‍රාදය ඉහ කුසුඛෙ ධෛර්‍ය්‍යමීෂත් ස්වවෛරං
ශත්‍රොර්මිත්‍රාදයශ්චේද්භ්‍රමමථගෘහිණී නාශමාධිං විනාශම්.

මිත්‍රාත් මිත්‍රාදයඃ, මිත්‍රගණයෙන් පරව මිත්‍රගණාදිය; යදි ස්‍යුඃ, ඉදින්වන්නාහුද; ධනං, වස්තුවද; උදයං, අභිවෘද්ධියද; ශූන්‍යතාං, විනාශයද; බන්ධුපීඩා, ඥාතිව්‍යසනද යනමොහුවෙත්; චෙත්, ඉදින්; භෘත්‍යාත්, දාසගණයෙන් පරව; මිත්‍රාදයඃ, මිත්‍රාදීහුවීනම්; ධෘතිං, ධෛර්‍ය්‍යද; අධිකගුණං, ගුණාභිවෘද්ධියද; හානිශොකෞ ච, විනාශය ශොකය යනදෙකද; කුර්‍ය්‍යුඃ, කරන්නාහුය; ඉහ, මෙහි; ඖදාසීන්‍යාත්, උදාසීනබැව් අරමුකොටඇති ගණයෙන් පරව; මිත්‍රාදයඃ ච; මිත්‍රාදීහුවෙත්නම්; කුසුඛෙ, දුක්සැපදෙකද; ඊෂත් ධෛර්‍ය්‍යම්, ස්වල්පවීර්‍ය්‍යද; ස්වවෛරම්, ස්වකීයයන්හා වෛරදවේ; චෙත්, ඉදින්; ශත්‍රොඃ, සතුරුගණයෙන්පරව; මිත්‍රාදයඃ, මිත්‍රගණාදියවෙත්නම්; භ්‍රමං, පිත්තොන්මාදාදියද; අථ, යළිත්; ගෘහිණීනාශං, භාර්‍ය්‍යාව නැසීමද; ආධිං, දොම්නස්ද; විනාශම්, විනාශද කෙරෙත්,-මෙහි අදහස.

මිත්‍රගණයෙන් මිත්‍රගණය ඇතිකල්හි වස්තූන්ගේ වැඩීමද-මිත්‍ර ගණයෙන් දාසගණය ඇතිකල්හි ජයගැනීම් ආදි යහපතද-මි

එ ක ය ම ර ජ අ ණ න ල අං අවාක   ර
උ ප බ ග හා නර නම් තිර වේ අම   ර
සුරකර පෙර පසැ වැඩදේ අවාක   ර
නසා සුබ සියල් නරකුරු මැදුම් ස   ර A

ඉති ඉටු නිටු වණ.

ත්‍රගණයෙන් උදාසීනය ඇතිකල්හි විනාශයද-මිත්‍රගණයෙන් ශත්‍රුගණය ඇතිකල්හි බන්ධුපීඩාවද වෙයි—දාසගණයෙන් මිත්‍රගණය ඇතිකල්හි ධෛර්‍ය්‍යද-දාසගණයෙන් දාසගණය ඇතිකල් හි අධිකගුණ හෙවත් සියලු ලාභද-දාසගණයෙන් උදාසීනය ඇතිකල්හි හානිද-දාසගණයෙන් ශත්‍රුගණය ඇතිකල්හි ශෝකද වෙයි-උදාසීනයෙන් මිත්‍රගණය ඇතිකල්හි දුකද-උදාසීනයෙන් දාසගණය ඇතිකල්හි සැපද—උදාසීනයෙන් උදාසීනය ඇතිකල්හි මඳක් ධෛර්‍ය්‍යද-උදාසීනයෙන් ශත්‍රුගණය ඇතිකල්හි සියදනත් හා වෛරද වෙයි-ශත්‍රුගණයෙන් මිත්‍රගණය ඇතිකල්හි පිතෘනාමාදියද-ශත්‍රුගණයෙන් භෘත්‍යගුණය ඇතිකල්හි භාර්‍ය්‍යාව නැසීමද-ශත්‍රුගණයෙන් උදාසීනය ඇතිකල්හි දෙම්හසද හෙවත් සියකුල නැසීමද-ශත්‍රුගණයෙන් ශත්‍රුගණය ඇතිකල්හි කාව්‍යනායකයාහට විනාශයද වෙයි, එමනිසා ඉෂ්ටඵල සඳහා කාව්‍යබන්ධනාදිය කරණ තැනැත්තේ ශත්‍රුමිත්‍රාදිය දැන ඉෂ්ටසූචක ගණයක් ආදියෙහි යොදා, එය රක්ෂාකරණ පිණිස අනතුරුව ඊට පෑහෙන ගණ යෙදිය යුතුයි.

A එකයමරජඅණනලඅං, එ, ක, ය, ම, ර, ජ, අ, ණ, න, ල, අං, යන මොහු; අවාකර, අපායාක්ෂරයෝයි; උපබගහා, උ, ප, බ, ග, හ, යන මොහු; නරනම්, මනුෂ්‍යාක්ෂරනම් වේ; ඉතිරි, අතිරික්තවූ අක්ෂර; අමර වේ, දිව්‍යාක්ෂරනම් වේ; පෙර, (පද්‍යයාගේ) පූර්වයෙහිද; පසැ, (අභිධාන) පාශ්චයෙහිද (පිහිටුවා කළහොත්;) සුරකර, දිව්‍යඅක්ෂර; වැඩදේ, වෘද්ධිදනය කෙරේ; අවාකර, අපායාක්ෂර; සියල්සුබ නසා, සියලු සුභය නෂ්ටකරයි; නරකුරු, මනුෂ්‍යාක්ෂර; මැදුම්සර, මධ්‍යම සාරයි—ඉටු නිටු වණ, ඉෂ්ටානිෂ්ට වර්ණයෝ; ඉති, මෙසේයි.

මෙම වර්ණයන්ගේ විභාගය මෙසේයි.

අපායාක්ෂර.	මනුෂ්‍යාක්ෂර.	දිව්‍යාක්ෂර.
එ, ක, ය, ම,	උ, ප, බ,	ඉ, ඔ, ච,
ර, ජ, අ, ණ,		ඩ, ත. ද,
න, ල, අං,	ග, හ,	ව, ස, ළ,
සියල්සුබනසා.	මැදුම්සර.	වැඩදේ.

‘‘අක්ෂරෙ පරිශුද්ධෙ තු නායකො භූතිමෘච්ඡති’’ යනුහෙයින් අක්ෂර පරිශුද්ධිය ඇතිකල්හි කාව්‍යනායකතෙම සම්පතට පැමිණේ, එය මෙසේ කියනලදී.

අ ඔ ත ල ඈ වග වණ සිටි පිළි වෙළි නා
යොදා නකුල් මීසු මහවත් වග සපු නා
තුරඟ බිළි පූටු සරඟත් දැන කෙමෙ නා
පෙර පසැ යොන් බඳු නාම යෝනට සොබ නා B.

ඉති ඉඹුනිඹු යොන්.

B. අ ඔ ත ල ඈ වග—අ, ඔ, ත, ල, යනාදී වර්ගයෙනි; වණ, වර්ණයත්; සිටිපිළිවෙළිනා, සිටියාවූ පටිපාටියෙන්; නකුල්, මුගටියා; මීසු, මහිෂයා; මහවත්, බකමූහුනුවා; වග, ව්‍යාඝ්‍රයා; සපුනා, සර්පයා යන මොවුන්ද; තුරඟ, අශ්වයා; බිළිපූටු, කාකයා; සරඟත්, මෘගයා යන මොවුන්ද; කෙමෙනා, ක්‍රමයෙන්; යොදා, යෝජනකොට; දැන, ජානනය කොට; නාමයෝනට, නාමයොනියට; සොබනා, ශොභනාවූ; යොන්, යොනිය; පෙර, පද්‍යයාගේ පූර්වයෙහිද; පසැ, නාමයාගේ උභයපාර්ශ්වයෙහිද; බඳු, බන්ධනය කරණු—ඉඹුනිඹු යොන්, ඉෂ්ටානිෂ්ටයොනි; ඉති, මෙසේයි.

මෙහි 'අ ඔ ත ල' 'ආ ඕ ද ව' යනාදී වර්ග අටෙහි අක්ෂර පිහිටියාවූ පිළිවෙළින් මුගටි ආදී අෂ්ටයොනිය යොදා සතුරු මිතුරු යොනි ක්‍රමයෙන් පරීක්ෂාකොට දැන නාම යොනියට ශොභනාවූ යොනිය පද්‍යයාගේ මුලද නාමයාගේ දෙපැත්තෙහිද යොදා බන්ධනය කරණු.

හෙලදිව් අබ්දානවතෙහි.

1 අ ඔ ත ල ආ ඕ කෙමෙනා මෙ අට ගැ ණ
අබ්දත් පෙසෙහි යොන් සිටුවා පිළිවෙළි න
කවිනා අබ්දනට පස සිටි යොන් ඇඳි න
කතුනා යොනුත් දැනැඳින කීවොත් සොඳි න

2 නකුල්, මහිස, මහවත්, වග, නා, තුර ග
බිලිපූටු, මිග, යන යොන් අට කෙමෙත් ම ග
මිතුරු පස මිතුරු යොන් ලෙව් පෙගෙණන ර ග
දැන පවසන් අමිතුරු යොන් බලා ස ග

3 එක, දෙක, තුණ, සතර, කෙමෙනා අවට ගැණ
පසට පසට ගැණ දුටු අමිතුරු යොනී න
මරණ, සෝක, ලෙඩ, වැසනය, දිළිඳු, දෙ නා
අනිටු මෙ යොන් දැනැඳින කව් බඳිනු ගෙ ණ

4 එක පස මරණ දෙක සය සෝක දෙති ද නු
තුණ සත රෝග සිව් අට වැදි පමුණ නු
දැන නියවතුනි අමිතුරු යොන් නොම රැග නු
මෙහිත් පිටත අමිතුරු යොන් නොම සොය නු

මෙය මේ 'අඹතල' චක්‍රයෙන් සුවසේ දතහැකි වෙයි.

පදි දූබා මැද සැඳ සඳ සමස් පස්
විබත් කරණු විදහෝ නො රිසිත් රුසි විසිදත්. A

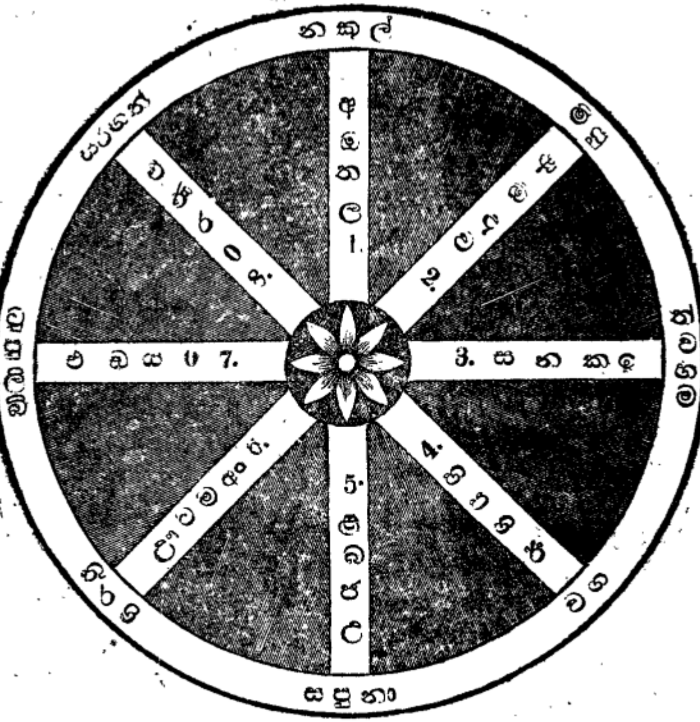

ඉෂ්ටානිෂ්ට ගණ වර්ණ යෝනි දැක්වූ ඉක්බිති ඉෂ්ටානිෂ්ට ශබ්ද යන්නුත් දැක්වීම අවශ්‍යක නමුත් ග්‍රන්ථය මහත්වන බැවින් නො දක්වනලදී, එහෙයින් එය ලකුණුසර හෙළදිව්අබිදෑනෙහි ආදියෙන් දතයුතු.

A පදිදූබාමැද, පද්‍යයාගේ විභාගමධ්‍යයෙහි; සැඳ, සංසන්දිතවූ; සඳ, සන්ධිද; සමස්, සමාසද; පස්, ප්‍රත්‍යයද; විබත්, විභක්තිද; කරණු, කිරීම; රුසි විසිදත්, ඍෂිවචන දත්තාවූ; විදහෝ, විදග්ධයෝ; නොරිසිත්, රුචි නො කෙරෙත්–පද්‍යයාගේ විභාගමධ්‍යයෙහි එකට ගළපා සන්ධිද සමාසද ප්‍රත්‍යයද විභක්තිද කිරීම ඍෂිවචන දන්නා පණ්ඩිතයන්ට අභිමත නො වේ යනු භාවයි. මෙහි පද්‍යනම්.

"ගද්‍යං පද්‍යං ච මිශ්‍රං ච තත් ත්‍රිධෛව ව්‍යවස්ථිතම්
පද්‍යං චතුෂ්පදී තච්ච වෘත්තං ජාති රිති ද්විධා."

තත්, ඒ කාව්‍යතෙම; ගද්‍යං, කෙවලගද්‍යාත්මකය; පද්‍යං, කෙ

වලපද්‍යාත්මකය; මිශ්‍රංච, ගද්‍යපද්‍ය මිශ්‍රාත්මක යයි; ත්‍රිධෛව, තුන් පරිද්දෙකින්ම; ව්‍යවස්ථිතම්,පිහිටියේයයි අතන්‍නත්තේය(එහි); චතු ෂ්පදී, චතුෂ්පාදකෙණෙකුන්ගේ සමාහාරයම්,පද්‍යං, පද්‍ය නම් වන්නේය; තච්ච, ඒ පද්‍යයද; වෘත්තං, වෘත්තය; ජාතිරිති, ජාති යයිද කියා; විධා, විප්‍රකාරවත්තේය:—

ඒ කාව්‍යයතෙම ද්‍රෑදෙක් ගද්‍යම ආත්මකොට ඇත්තේය, ද්‍රෑදෙක් පද්‍යම ආත්මකොට ඇත්තේය, ගද්‍ය පද්‍ය මිශ්‍රබව ආත්මකොට ඇත්තේයයි කියා තුන්පරිද්දෙකින්ම පිහිටියේය,එහි සතරපදකෙණෙකුන්ගේ එකතුකිරීම පද්‍යනම් වන්නේය, ඒ පද්‍යයද වෘත්ත පද්‍යය ජාතිපද්‍ය යයි කියා දෙයාකාරයකි–මෙසේ පද්‍යය චතුෂ්පාදාත්මකවූ කල විභාගමධ්‍යනම්–දෙවෙනි පාදයාගේ අන්තයටද තුන්වෙනි පාදයාගේ ආදියටද අතරයි, මෙහි ලා හෙවත් දෙවෙනි පාදයාගේ අන්තය හා තුන්වෙනි පාදයාගේ ආදියත් එකට ගලපා සන්ධියක් හෝ සමාසයක් හෝ ප්‍රත්‍යයයක් හෝ විභක්තියක් හෝ කිරීමට පණ්ඩිතයෝ කැමැති නොවෙත් යනු නියමයි, මෙකී නියමය සිංහලට පමණක් නොව පාලි සංස්කෘත දෙකටද මෙසේමැයි, පාලිව්‍යාකරණ උගන්වන්නෝ කාලව්‍යවධානය ඇති කල්හි හෙවත් කාලයෙන් අතරක් ඇති කල්හි සන්ධි නොවන ලෙස පෙන්වා තිබෙන්නේ මෙකී විභාගමධ්‍යවූ ස්ථානයයි, එහි වූකලී "පමාදමනුයුඤ්ජන්ති" යනාදි මේ ගාථාවෙහි "ජනා=අප්පමාදං" කියාම වනුමස "ජනප්පමාදං"යී සන්ධි නො වන බව දක්වයි.

"පමාදමනුයුඤ්ජන්ති බාලා දුම්මේධිනො ජනා–
අප්පමාදඤ්ච මෙධාවී ධනං සෙට්ඨං'ව රක්ඛති."

යන මෙහි "ජනා"යන දෙවෙනි පාදයාගේ අන්තය හා "අප්පමාදං"යනාදී තුන්වෙනි පාදයාගේ ආදියත් එකට සන්ධි නො වේ, 'ජනා' යන තන්හි නාකාරසථ ආකාරය පහව නාකාරය අල්වූ විට 'අප්පමාදං'යනාදි තන්හි අකාරයක් පරව තිබෙනා බැවින් "සරා සරෙ ලොපං" යන සූත්‍රයෙන් පූර්වස්වරය ලොප් කොට "නයෙ පරං යුත්තෙ"යන සූත්‍රයෙන් හල්නාකාරය අකාරයට පමුණුවා'ජනප්පමාදං' කියා සංහිතා කටයුතුයි, නමුත් පද්‍යයාගේ විභාගමධ්‍යයෙහි කාලයෙන් අතරක් ඇතිබැවින් එසේ නො වේ. *

---

* කුසජාතක කාව්‍යයෙහි.

යසසින් ලොවැ පසි දූ—"අත්තනායක මැති ස ඳූ-
සුරතුර" වැලඳි මූ දූ—සුපුල්ලෙලරන් ලතාවක් බ ඳූ

යන මෙහි–අත්තනායක මැතිසඳු වූයේද එම සුරතුර වූයේද= අත්තනායකමැතිසඳුසුරතුර–කියා විශෙෂණ සමාසව තිබේ:— තවද–ගුත්තිලකාව්‍යයෙහි–

පෞනරුක්‍ත්‍යය හෙවත් ඒකාර්‍ථ්‍යය.

අතීත් පෙදෙන් හොත පවසත පුන විදූවා
පුනරුත් අරුත් ඒ දනු යළ සඳ ද පුනරුත් සේ A.

තවද මෙහි විභාගසංගතදෝෂය ලා නිදර්‍ශනයක් දක්වා නැති බැවින් ආධුනික ජනයන්ගේ අවබෝධය පහසු නොවේ, එහෙයින් අප විසින් දක්වන ලද මේ නිදර්‍ශනයන් බලා ඒ පදිදූබාව අවබෝධ කරණු ලැබේවා.

මුදලිඳුනි විස්ස ල්
යව්දිවි ලෙව් මුදුන් "කු ල්-
ලෙව්"පත් නැණිතුඳු ල්
දිලේවා පුත්සඳසෙ සුවිපු ල්-සන්ධි.

පබලු වන් තොල තු ල්
මුතු වන් දසන් "නිලුපු ල්-
ඇසිය"දැක මනක ල්
කෙලේ එසලෙලු නො පමණින් ලොල්-සමාස.

විස ලිය වැලඳි ස රු
මියුරු පලඇති "අඹතු රු-
වන්"දුදන පිරි වැ රු
සුදන තුල ගුණ දුවති වනතු රු-ප්‍රත්‍යය.

බඳිමින් නිල් සරල් වර ල
නායිමින් සඳලම තිති "කෙ ල-
නා" අඟනන් දැක මනක ල
කවුරුත්හත් නො වෙද තුහු ල-විභක්ති.

මෙහි රේඛාවකින් බැඳි තිබෙන තන්හි සන්ධි සමාස ප්‍රත්‍යය විභක්ති යන මෙසින් පද්‍යයාගේ විභාග සංගත දෝෂය ලා නිදර්‍ශන කරණ ලදී.

A. අතීත් හොත, අර්‍ථයෙන් හෝ;පෙදෙන්(හොත,)පදයෙන් හෝ; විදූවා, කථිතදෙය; පුන; නැවත; පවසත, ප්‍රකාශකළ කල්හි; ඒ, එය; පුනරුත්අරුත්, පෞනරුක්ත්‍යාර්‍ථයයි; දනු, ජානන ය කරණු; යළ, නැවත; සඳද, ශබ්දද; පුනරුත්සේ, පෞනරුක්ත පරිදි (ජානනය කරණු;)—අර්‍ථයෙන් වත් පදයෙන් වත් පළමු

බව රැ කෙලෙස්ස ද—කිරණින් මුහුළු "බඹ ස ද-
පියුම්වන" එමස ද—දෙසුම් රිවිගෙත් පුබුදුවා සෙ ද

මෙහිදු "බඹසඳපිපුම්වන"යනු විශෙෂණ සමාසබව පෙණේ, මේ තැන් සමාසික යයි ඇතැම් පණ්ඩිතයන්ගේ කල්පනාවක් වූ නමුත් සමාසිත නො වූ සේද සිතිය යුතුව තිබේ.

වණනට මෙ දලදා දලදෙනුයෙ දලදා නම්
සොව්නොබල තුනු තුනවඟ සිඟුකෙළෙනග කර නිනා B.

ප්‍රකාශ කළ ශබ්දාර්ථ ස්වරූපය නැවත එම ක්‍රියායොගයෙහිදී අර්ථවශයෙන් හෝ පදවශයෙන් හෝ ප්‍රකාශ කෙළේනම් ඒ පෞනරුක්තාර්ථයයි අවබොධ කරණු. * නැවත ශබ්ද පෞනරුක්තාර්ථ පරිද්ද අවබොධ කරණු. යනු භාවයි.

B මෙ දලදා, මේ ජලදායතෙම; වණනට, විරහිණීන්ට; දලදෙනුයේ, දැඟ දානය කරනුයේ; දලදා නම්, දලදා නම් වෙයි;–අනඟ, අනඞ්ගතෙම; සොවින්, ශොකයෙන්; ඔබල, දුර්වලවූ; තුනුවඟ, තන්වඞ්ගියගේ (සිත්ඳැරි ගැහැණියගේ); තුනු, ශරීරය; නිගාකර, නිග්‍රහ කොට; සිඟුකෙළේ, කෘශ (දුර්වල) කෙළේයි.

මෙහි පෞනරුක්තපරිදි කෙසේදයත්? ප්‍රථමාර්ධයෙහි "දලදා" යන්නා හා 'දලදානම්'යන්නත් එකම අර්ථඇති එකම ශබ්දබැවින් පද (ශබ්ද) පෞනරුක්තයි-අනන්‍යාර්ධයෙහි "ඔබලතුනු තුනුවඟ සිඟුකෙළෙ" යන මෙහි "ඔබල" යන්නෙන් හඟවන දුර්වලාර්ථ යම් "සිඟුකෙළේ"යන ක්‍රියා පදයෙනුත් හඟවන හෙයින් (ශබ්ද භින්න නමුත්) අර්ථයෙන් එකාත්ම බැවින් අර්ථපෞනරුක්තයි.

මෙහි පෞනරුක්තාර්ථය—අර්ථපෞනරුක්ත පදපෞනරුක්ත ශබ්දපෞනරුක්තයයි තුන්වැදෑරුම් කොට උගන්වා තිබෙනසේ හැඟෙයි, නමුත් මාගධ සංස්කෘත දෙක්හි විවිධ පෞනරුක්තාර්ථය හැර අන්පරිද්දක් උගන්වා නො මැතියි, † එහෙයින් තුන් පරිදිවූ පෞනරුක්තාර්ථයට උදාහරණ වෙන් කොට අර්ථව්‍යක්ති ක්‍රියාව පිණිස අපි නො වෙහෙසෙමු.

---

* පලකල අරුත් හෝ පෙද පැවසුවොත් ය ළු
පුනරුත් දොස ඇත කිවි පොරණැදුරු කැ ලු
කිවහොත් එලෙස කවි කතුනාහට යුව ලු
නොයෙකුත් දොස වෙති නො කියත් මිත්පහ ළු

† සුබොධාලඞ්කාරයෙහි.

සද්දතො අත්ථතො වුත්තං යත්ථ භියොපි වුච්චති
තමෙකත්ථං යථා භාති '**වාරිදො වාරිදො**' අයං.

3385
සද්දතො, වාචක ශබ්දහෙයින්ද; අත්ථතො, අභිධෙය (අර්ථ) හෙයින්ද; වුත්තං, ප්‍රයොගකරණ(කියන)ලද පදාර්ථයෙක්; යත්ථ, යම් වාක්‍යයෙක්හි; භියොපි, නැවතත්; වුච්චති, කියනුලැබේද; තං, ඒ වාක්‍යය; එකත්ථං, එකාර්ථනම් වාක්‍යදොෂය වන්නේයි; යථා, හේ මෙසේයි; වාරිදො, ජලදායකරන්නාවූ; අයං වාරිදො, මේ මෙඝයතෙම; භාති, දිලිහෙයි-මෙහි "සම්පත්තිසාධක ජලය

මෙකී දෝෂය ආචාර්‍යපාදයන් විසින් මෙසේ දක්වනලදී- කාව්‍යාදර්ශයෙහි-

3, 135. අවිශෙෂෙණ පූර්වෝක්තං යදි භූයො'පි කීර්ත්‍යතෙ
අර්ථතඃ ශබ්දතො වා'පි තදෙකාර්ථං මතං යථා

පූර්වෝක්තම්, පළමුකොට කියනලද ශබ්දාර්ථස්වරූපයතෙම; අවිශෙෂෙණ, අභෙදයෙන් හෙවත් විශෙෂාපෙක්ෂාවක් නැතිව; අර්ථතඃ, අර්ථහෙයින්ද; ශබ්දතොවාපි, ශබ්දහෙයින්ද; භූයොපි, නැවතද; යදි, ඉදින්; කීර්ත්‍යතෙ, කියනු ලැබේද; තත්, එය; එකාර්ථං, එකාර්ථයයි; මතම්, දන්නාලදී; යථා, හේ මෙසේයි-

පළමුකොට කියනලද්දක් අර්ථයෙන් හෝ (යමකලක්ෂණයෙහි හැර අන්තැනක)ශබ්දයෙන් හෝ පසුව කිසිවෙනසක් නැතිව එකක්‍රියායොගයෙහිම කියනලද්දේනම් ඒ එකාර්ථය යනුහාවයි.

3, 136, උත්කාමුන්මනයන්ත්‍යෙතෙ බාලාං තදලකත්විෂඃ
අම්භොධරාස්තඩිත්වන්තො ගම්භීරාඃ ස්තනයිත්නවඃ

තඩිත්වන්තඃ, විද්‍යුත්යුක්තවූ; ගම්භීරාඃ, ගැඹුරු නාද ඇති; ස්තනයිත්නවඃ, ගුගුරන්නාවූ; තදලකත්විෂඃ, ඈගේ කියඹු පැහැඇති; එතෙ අම්භොධරාඃ, මේ මෙඝයෝ; උත්කාං, (විරහයෙන්) උකටලිවූ; බාලාම්, බාලස්ත්‍රිය; උන්මනයන්ති, උකටලි කෙරෙත්-
මෙහි උත්කණ්ඨාපෙක්ෂාවක් ඇති කල්හි, උත්කාං-උන්මනයන්ති, යනු එකාර්ථයි-ගම්භීරාඃ-ස්තනයිත්නවඃ-යන මෙහිදු එකකින්ම ස්තනයිත්නුඝොෂාභූගේ,ප්‍රතිපාදනය හෙතුකොට ගුණවිශෙෂ විවක්ෂායෙහි ලා දෙකම එකාර්ථයි;හෙවත්-උත්කාං, උන්මනයන්ති, යනුද-අම්භොධරාඃ, තඩිත්වන්තඃ, ගම්භීරාඃ, ස්තනයිත්නවඃ, යනුද එකාර්ථබැවින් පුනරුක්තයි.

දෙන්නාවූ" යනාදී විශෙෂණයක් නැතුව ජලදනා මාත්‍රයක්ම කියන හෙයින් ශබ්ද වශයෙන් එකාර්ථත්වයට උදාහරණයි.

නිප්පීයඞ්කුරබීජානි ජහං දිට්ඨිගතානිහ
'පසාදෙති පසන්නො' සො මහාමුනී මහාජනෙ

සො මහාමුනි, ඒ සම්‍යක් සම්බුද්ධතෙමේ; නිප්පීයඞ්කුර බීජානි, නිර්ථකසඞ්ඛ්‍යාත අඞ්කුරයන්ට උත්පත්තිකාරණවූ; දිට්ඨිගතානි, ශාශ්වත වාදාදී භෙදයෙන් භින්නාවූ දෙසැට මිථ්‍යාදෘෂ්ටීන්; ජහං, දුරුකරණසේක්; ඉහ, මේ සත්වලොකයෙහි; පසන්නො, තමන්වහන්සේ කෙරෙහි පහන්; මහාජනෙ, මහාජනයන්; පසාදෙති, පහදවනසේකි-මෙහි 'පසන්න'ශබ්දයෙන් කීවාවූ ප්‍රසාදසඞ්ඛ්‍යාත අර්ථය 'පසාදෙති' යන ක්‍රියාපදයෙනුත් කීහෙයින් ශබ්දභින්නනමුත් අර්ථය එකක්නුයි අර්ථහෙයින් එකාර්ථත්වයට උදාහරණයි

විරුද්ධාර්ථදෝෂය.

පද සසඟින් හොත බෙදුමෙන් හොත අතින් හෝ
ශ්‍රූයමාන' නිටු ගැමි අරුත් එ විරුදු අරුත්දොස් නම්, A

දිවිරඟ විසකුණන් තොප කිත් නිළිය නස්නට
සොමිගුණ බමව ගිමි නීති දසදෙසතැ කොඳගැතිසේ. B

3, 137, අනුකම්පාද්‍යතිශයො යදි කශ්චිද් විවක්‍ෂ්‍යතෙ
න දොෂඃ පුනරුක්තෙ'පි ප්‍රත්‍යුතෙයමලඞ්ක්‍රියා.

යදි, ඉදින්; කශ්චිත්අනුකම්පාද්‍යතිශයඃ, කිසිඅනුකම්පාවිස්මයා දීන්ගේ උත්කර්‍ෂයෙක්; විවක්‍ෂ්‍යතෙ, ප්‍රකාශකරන්නට කැමැතිව නු ලැබේද (එකල්හි;) පුනරුක්තෙපි, පුනරුක්ත වාක්‍යයෙහිද; දොෂඃ න, දොෂයෙක්නැත; ප්‍රත්‍යුත, එකෙක්මතු; ඉයම්, මේ තොමෝ; අලඞ්ක්‍රියා, අලංකාරමැයි—ඉදින් කිසියම් අනුකම්පා වි ස්මය විවාදදීන්ගේ උත්කර්‍ෂයක් ප්‍රකාශකරණුලැබේද එකල්හි පුනරුක්තවාක්‍යයෙහිදු දොෂයක් නොමැතියි, කාව්‍යශොභාධාය කත්වහෙයින් හෙද අලඞ්කාරමැයි යනුභාවයි—ඊට නිදර්‍ශන.

3, 138, හන්‍යතෙ සා වරාරොහා ස්මරෙණාකාණ්ඩවෛරිණා
හන්‍යතෙ චාරු සර්‍වාඞ්ගී හන්‍යතෙ මඤ්ජුභාෂිණී.

අකාණ්ඩවෛරිණා, නිෂ්කාරණවෛරීවූ; ස්මරෙණ, අනඞ්ගයා විසින්; වරාරොහා, උත්කෘෂ්ටරොහ ඇති; සා, ඒ ස්ත්‍රීතොමෝ; හන්‍යතෙ, පහරණාලැබෙයි;චාරුසර්‍වාඞ්ගී, මනොහරවූ සියලුශරී රඇති; සා, හෝ තොමෝ; හන්‍යතෙ, පහරණාලැබෙයි; මඤ්ජුභා ෂිණී, මනොඥකොට බණන්නාවූ; සා, ඒ ස්ත්‍රීතොමෝ; හන්‍ය තෙ, පහරණ ලැබේ.

මෙහි අනුකම්පා විෂය හෙයින් පුනරුක්තය අලඞ්කාරවත් මුත් දොෂකර නොවෙයි යනුභාවයි–එයින් කීහ.

"විස්මයෙ ච විවාදෙ ච කොපෙ දෛන්‍යෙ ච වාරණෙ
ප්‍රසාදෙ චෛව හර්‍ෂෙ ච ශොකෙ ච'න විරුද්ධ්‍යතෙ"යි.

A. පදසසඟින් හොත, පදයන්ගේ සංසර්‍ගයෙන් හෝ; බෙදු මෙන්හොත, (පද)භෙදයෙන් හෝ; අතින්හෝ,අර්‍ථයෙන් හෝ; ශ්‍රූණ, ශ්‍රූයමානවූ; අනිටුගැමිඅරුත්, අනිෂ්ටවූද ග්‍රාම්‍යවූද අර්‍ථයක් වේනම්; එ, එය; විරුදු අරුත්දොස් නම්, විරුද්ධාර්ථ දොෂ නම් වේ–

පදයන්ගේ එකතුවීම් වශයෙන් හෝ පදබෙදීම් වශයෙන් හෝ අර්‍ථවශයෙන් හෝ අනිෂ්ටවූ ග්‍රාම්‍යවූ යම් අර්‍ථයක් අසන් නට ලැබේ නම් ඒ විරුද්ධාර්ථදොෂය නම් වේ–යනු භාවයි.

B.විසකුණන්, විචක්‍ෂණයන්ගේ; දිවිරඟ, ජිහ්වානැමැතිනෘත්‍ය

භූමියෙහි; තොප කිත්නිළිය, තොපගේ කීර්ත්තිනැමැති නායිකා ස්ත්‍රිය; නස්නව, නෘත්‍යකරන්නව; හිමි, ස්වාමිය; සොම්ගුණ, සෞම්‍යගුණය; නිති, නිරන්තරයෙන්; කොඳගැතිසේ, කුන්දස්තබක යන්සේ; දසදෙසතැ, දශදිශාන්තයෙහි; බමව, භ්‍රමණය කරව—

මෙහි 'විසකුණත්' යන්න විචක්ෂණාර්ථවූවත් විෂවාචී 'විස' ශබ්දය හා පූතිවාචී "කුණු" ශබ්දයන් එකතුවූ පදයක්සේ අනිෂ්ටාර්ථයක් ශ්‍රූයමාන (ඇසෙන) හෙයින් පදසංසර්ගයෙන් වූ විරුද්ධාර්ථ දෝෂයට උදාහරණයි.

'නස්නව' යුත්න 'නට්' ධාතුවෙන් නිපන්නාහු කෙරෙත් විහ නැති යොදා දක්වූ හෙයින් නැටීම පිණිස යන අර්ථ ඇත්තේ නමුත් "නැසීමපිණිස" යන අනිෂ්ටාර්ථයක්ද ශ්‍රූයමාන හෙයින් පදභෙද(විභක්තිසොජනා) යෙන්වූ විරුද්ධාර්ථදෝෂයට උදාහරණයි *.

"සොම්ගුණබමව" යන්නෙහි අර්ථනම් සෞම්‍යගුණයන් 'භ්‍රමණයකරව' යනුයි, කුන්දස්තබකසේ සෞම්‍යගුණ පතුරුව හෝ විහුරුව යනාදින් අර්ථවත් පදයක් කියයුතුව තිබියදී අනිෂ්ටාර්ථ සූචක "බමව" යන්න කීහෙයින් එය(කෙවලවූ)අර්ථයෙන්වූ විරුද්ධාර්ථදෝෂයට උදාහරණයි.

මේ විරුද්ධාර්ථදෝෂසම්භවය පිණිස ග්‍රාම්‍යාර්ථ සූචකත්වයත් හෙතුවක් කොට දක්වූ නමුත් මේ උදාහරණවලින් එසේ ග්‍රාම්‍යාර්ථ සූචනයෙන් විරුද්ධාර්ථවූවක් නොපෙණේ, එය නැණවත්හු විමසත්වා, නමුත් අන්‍යග්‍රන්ථවල නම් ග්‍රාම්‍යාර්ථයම බෙහෙවින් දක්වයි.

කාව්‍යාදර්ශ යෙහි–

1, 63, කන්‍යෙ කාමයමානං මාං න ත්වං කාමයසෙ කථම්
ඉති ග්‍රාම්‍යොයමර්ථාත්මා වෛරස්‍යාය විකල්පතෙ.

"කන්‍යාව නී කැමතිවන්නාවූ මා නී කුමකින් නො කැමැත් තෙහි දැයි" යන මෙහි "කන්‍යෙ" යන සම්බොධනය හීනස්ථාන යාගේම සිඩිය කෙරෙයි, නායිකා සම්බොධනයෙහි වනාහි "ප්‍රියෙ–සුන්දරී" යනාදී ප්‍රයොගයම යහපති, එහෙයින් මේ අර්ථයාගේ ග්‍රාම්‍යබව වේමය.

---

* කව්සිළුමිණෙහි-ඉති කියා සහසොම් නසිත් ඒ උතුමා මා,
කැඳූ දූ වහරණෙන් සරණ 'විසකුණු'බමුණත්.
ලකුණුසරෙනි-එබැව්නි දැහැ දෙස් සුලකුණු කර බදු පද
කර සුදු 'විසකුණන්' හා පිරි මැද මැද නිතිසිතින්.
තිසරසන්දෙශයෙහි—නොහැරසතත් සිතතිසරණ ති ලකුණුය
දෙසැර ඔවුන් පවසන බස 'විසකුණු'ය.
කව්සිළුමිණෙහි—නටනොත මතහනක පිළිබිඹුනි ඒ පුරෙහි
පිළිමිණි ගෙපිලිමල් 'නස්නා' කියළි දෙවසරත්කැත්
මෙහි අනිෂ්ටවූ ග්‍රාම්‍යවූ විරුද්ධාර්ථයත් පෙණේ ඒ විමසත්වා.

ග්‍රාම්‍යනොවන පක්ෂය දක්වනාහු.

1, 64, කාමං කන්දප්පචණ්ඩාලො මයි වාමාක්ෂි නිද්දයඃ,
ත්වයි නිර්මත්සරො දිෂ්ට්‍යෙත්‍යග්‍රාම්‍යො'ර්ථො රසාවහඃ.

වාමාක්ෂි, මනොඥවූ කුටිලවූ හෝ ඇස්ඇතනිය; කාමං, ඒකාන්තයෙන් කන්දප්පචණ්ඩාලඃ, අනඞ්ගනමැති චණ්ඩාලතෙම; මයි, මාකෙරෙහි; නිද්දයඃ, කරුණානැත්තේය; දිෂ්ට්‍යා, භාග්‍යය කරණකොටගෙණ; ත්වයි, තිකෙරෙහි; නිර්මත්සරඃ, වෛරනැත්තේය (හෙවත් රුචිඇත්තේ;) ඉති, මෙබඳුවූ; අග්‍රාම්‍යඃ, ග්‍රාම්‍යනුවූ; අර්ථඃ, අර්ථයතෙම; රසාවහඃ, [ඒකාන්ත මධුරබැවින්] රස එලවන්නේය [ග්‍රාම්‍යනොවෙයි යනුභාවයි]—මෙහි "වාමාක්ෂි" යනු නායිකා සම්බොධනයි.

අර්ථයෙහි පමණක් නොව ශබ්දයෙහිදු ග්‍රාම්‍යබව දක්වනාහු.

1, 65, ශබ්දෙ'පිග්‍රාම්‍යතාස්ත්‍යෙව සා සභ්‍යෙතරකීර්තනාත්,
යථා යකාරාදි පදං රත්‍යුත්සවනිරූපණෙ.

ශබ්දෙපි, (හුදෙක් අර්ථයෙහි පමණක්නොව) ශබ්දයෙහිදු; ග්‍රාම්‍යතා, ග්‍රාම්‍යබව; අස්ත්‍යෙව, ඇත්තේමය; සා, ඒ ග්‍රාම්‍යතාතොමෝ; සභ්‍යෙතරකීර්තනාත්; අසභ්‍ය [ග්‍රාම්‍ය] වූ වචන කීමෙන් වේ; රත්‍යුත්සවනිරූපණෙ, සුරතියෙහි සන්තොෂ ප්‍රකාශකිරීමෙහි ලා; යකාරාදිපදං යථා, යකාරය ආදිකොටඇති පදය මෙනි.

උදාහරණ මෙසේයි.

1, 66, පදසන්ධානවෘත්ත්‍යා වා වාක්‍යාර්ථත්වෙන වා පුනඃ,
දුෂ්ප්‍රතීතිකරං ග්‍රාම්‍යං යථා යා භවතඃ ප්‍රියා.

පදසන්ධානවෘත්ත්‍යා වා, කිසි පදයන් දෙනාහක්හුගේ ආනන්තර්‍ය්‍යයෙන් සන්ධියහෙතුකොටගෙණ හෝ; පුනඃ, නැවත; වාක්‍යාර්ථත්වෙන, ක්‍රියාපද සහිතවූ පදසමූහයාගේ ක්‍රියාකාරකලක්ෂණවූ අර්ථබවයෙන් හෝ; දුෂ්ප්‍රතීතිකරං, දුෂ්ටාර්ථාවගමය කරනාවූ වාක්‍යයතෙම; ග්‍රාම්‍යං, ග්‍රාම්‍යනම් වන්නේය; යථා, උදාහරණමෙසේයි; යා භවතඃ ප්‍රියා, හෙම යා භවතඃ ප්‍රියාය–කථා යාභවතඃප්‍රියාය යනුයි–

මෙහි "යා" යන රූපයට ඉක්බිතිකොට ප්‍රයුක්තවූ "භවත්" ශබ්දය හෙතුකොටගෙණ මෛථුනවෘත්ත ලක්ෂණවූ දුෂ්ප්‍රතීතිය පදසන්ධාන ග්‍රාම්‍යනමැයි දතයුතු–පදසන්ධාන ග්‍රාම්‍යනම්–වෙනවෙන වූ පදයන් දෙදෙනෙකුන්ගේ සන්ධිඑක්වූතැන දෙකින් මුසුව අනිෂ්ටවචනයක්සේ යහපත් අර්ථයක් ප්‍රකාශකරනාවූ වචනයක් ඇතිවීමයි–හෙම යාභවතඃ–කථා යාභවතඃ කියා–යාභවත් ශබ්ද

උත්‍ක්‍රමපරිපාටික දෝෂය.

පෙර පිළිවෙළ යෙදී පසුපෙදෙ ඉකුත් වී නම්,
ඒ උපිළිවෙළ නම් දොස් පැවසූ පදිපඬුවෝ. a
සියඹ පියතමවූ ගිරිඳු සිරි විසිනට,
කඳුන් කලදෝ මෙවන් දෙවියෝ සෙනෙලවත්වා. b

යක් මෙන් ඇසෙනකල 'යභ මෛථුනෙ' යන ධාතුවෙන් සිඬවූ හයි ඇසූවන්ට වැටහෙනහෙයින් අනිෂ්ටයි.

වාක්‍ය ග්‍රාම්‍යපරිදි දක්වනනාහු.

1, 67, පරං ප්‍රහෘත්‍ය-විශ්‍රාන්තඃ පූරුෂො වීර්‍ය්‍යවානිති,
ඵවමාදි න ශංසන්ති මාර්ගයොඃ රුභයොරපි.

වීර්‍ය්‍යවාන්, ශෞර්‍ය්‍යසම්පන්නවූ; පූරුෂඃ, පූරුෂතෙම; පරං, සතුරා; ප්‍රහෘත්‍ය, පැහැර; විශ්‍රාන්තඃ, වැළැක්ක යනු කවීන් විසින් විවක්‍ෂිතවූ අර්ථය—වීර්‍ය්‍යවාන්, ශුක්‍ර අධිකකොට ඇති; පූරුෂඃ, පූරුෂතෙම; පරං, අන්‍යස්ත්‍රියෙන්; ප්‍රහෘත්‍ය, මෛථුනධර්මය කොට; විශ්‍රාන්තඃ, වැළැක්ක යනු මෙබඳුවූ අනික්අර්ථයකුදු පහළ වනා හෙයින් මේ "වාක්‍යාර්ථග්‍රාම්‍ය" නමැයි දතයුතු—ඵවමාදි, මේ ආදිවූ ශබ්දග්‍රාම්‍යවූද අර්ථග්‍රාම්‍යවූද කාව්‍යය, උභයොරපි මාර්ගයොඃ, වෛදර්භී ගෞඩීය මාර්ගදෙක්හිම; න ශංසන්ති; ප්‍රශංසා නොකෙරෙත්.

මෙහි කිසියම් ශෞර්‍ය්‍යසම්පන්න පූරුෂයෙක්තෙම සතුරා පැහැර වැළැක්ක යනු කවීහුගේ අර්ථයවේ—ශුක්‍ර අධිකකොට ඇති පූරුෂතෙම අන්‍යස්ත්‍රියෙන් මෛථුනධර්මයකොට විඩාවට පැමිණියේයයි යන අනික් අර්ථයකුදු පහළවන හෙයින් මේ වාක්‍යාර්ථග්‍රාම්‍යනමැයි දත්තේය-මේ ආදිවූ ශබ්දග්‍රාම්‍යවූද අර්ථග්‍රාම්‍යවූද කාව්‍යයට වෛදර්භී ගෞඩීය මාර්ගදෙක්හිම පණ්ඩිතයෝ ප්‍රශංසා නොකෙරෙත් යනුභාවයි.

a පෙර, පූර්වයෙහි; යෙදී, යොජිතවූ; පිළිවෙළ, පරිපාටිය; පසුපෙදෙ, අපරපදයෙහි; ඉකුත්වීනම්, අතික්‍රාන්තවීනම්; ඒ උපිළිවෙළනම්දොස්, ඒ උත්ක්‍රමපරිපාටික දොෂ නමැයි කියා; පදිපඬුවෝ, පද්‍යපණ්ඩිත වරනු; පැවසූ, ප්‍රකාශකළෝ.

පූර්වයෙහි යොදනලද පරිපාටිය අපරපදයෙහි ඉක්මවූයේ නම් ඒ උත්‍ක්‍රමපරිපාටික (අපක්‍රම) දොෂනමැයි කියා පද්‍යපණ්ඩිත වරයෝ කීවාහුයි යනුභාවයි.

ඊටඋදාහරණ මෙසේයි.

b ගිරිඳු, පාර්වතියටද; සිරි, ශ්‍රීකාන්තාවටද; විසිනට, වාග්වණි

තාවටද; සියහ, සතතයෙන්; පියතමවූ, වල්ලභවූ-කාඤ්චන්, කාඤ්චනයෙහිද; කලධෞ, කලධෞතයෙහිද; මෙ, මෙෂයෙහිද; මත්, වර්ණඇති; දෙවියෝ, දෙවතාවෝ; සෙතෙලවත්වා' ශාන්තිදානය කෙරෙත්වා.

පාර්වතියටද; ශ්‍රීකාන්තාවටද; වාග්වනිතාවටද; (යනමේ දිව්‍ය ස්ත්‍රීන් තුන්දෙනාට) නිරන්තරයෙන් වල්ලභ(ස්වාමි)වූ-කාඤ්චන යෙහිද; කලධෞතයෙහිද; මෙෂයෙහිද; වර්ණඇත්තාවූ දෙවතාවෝ නොහොත් බ්‍රහ්ම-ඊශ්වර-විෂ්ණු-යනමොහු (තොපට)ශාන්තිදානය කෙරෙත්වා යනුභාවයි.

උත්පට්පාටිකනම් පිළිවෙළවරදවාකීමයි ඒ මෙස්සි

ගිරිඳු		සිරි-හිමි		විසි		කියාද
හිමි	කියාද	කලධෞ	කියාද	හිමි		ගොදූ
කසුන්වත්		වත්		මේවත්		තිබේ.

ගිරිඳු		සිරි		විසි		කියාද
හිමි	කියාද	හිමි	කියාද	හිමි		යෙදී
කලධෞවත්		මේවත්		කසුන්වත්		යුතු.

උමාවගේ ස්වාමියා ඊශ්වරයයි; ශ්‍රීකාන්තාවගේ ස්වාමියා විෂ්ණුයි; සරස්වතියගේ ස්වාමියා මහාබ්‍රහ්මයායි—මෙසේ යෙදීම නොකොට පිළිවෙළවරදවා—උමාවට මහාබ්‍රහ්මයාද; ශ්‍රීකාන්තාවට ඊශ්වරයාද; සරස්වතිට විෂ්ණුද යොදා බන්ධනයකළබැවින් මේ උත්පටිපාටිකයි.

ශ්‍රීදණ්ඩාචාරීන් විසිනුදු.

3, 144; උද්දෙශානු ගුණෝ'ර්ථානා මනුදේශො න චෙත්කෘතඃ,
අපක්‍රමාභිධානං තං දොෂමාචක්ෂතෙ බුධාඃ.

උද්දෙශානුගුණඃ, ප්‍රථමපක්ෂයාගේ ක්‍රමය අනුව යනනාවූ; අර්ථානාම්, අර්ථයන්ගේ; අනුදේශඃ, අනුකථනයතෙම; නචෙත් කෘතඃ, ඉදින් නොකරණලද්දේවී නම්; තං දොෂම්, ඒ දොෂය; බුධාඃ, පණ්ඩිතයෝ; අපක්‍රමාභිධානං, අපක්‍රමනම්වෙයි; ආචක්ෂතෙ, කියත්.

ප්‍රථමපක්ෂයෙහි යොදනලද පටිපාටිය අනුවයනනාවූ අර්ථයන්ගේ අනුකථනය දෙවෙනි පක්ෂයෙහිදී නොකෙළේ වී නම් ඒ දොෂය පණ්ඩිතයෝ අපක්‍රමයයි කියත් යනුභාවයි.

ඊට උදාහරණ මෙසේයි.

3; 145; ස්ථිති නිර්මාණ සංහාර. හෙතවො ජගතාමමී,
ශම්භු නාරායණාම්භොජයොනයඃ පාලයන්තු වඃ.

ශ්‍රෙයදොෂය.

ලේවන් සමුදුරෙන් උලැඟියෙ වරහ දෙරණත,
වියයුතු බැවින් මුලුසුත් සප්ලේ මෙ වේ නේදොස්. ෧

ජගතාම්, ලෝවැසසත්ගේ; ස්ථිති, ප්‍රබන්ධයෙන් වෘත්තිය; නිර්මාණ, උත්පාදනය; සංහාර, විනාශය;(යනමිට)හෙතවඃ, කාරණය හයි; අමී, මෙ කියනලද්දාවූ; * ශම්භු, ඊශ්වරය; නාරායණ, විෂ්ණුය; අම්භොජයොනයඃ, බ්‍රහ්මය යනමොහු; වඃ, තොප; පාලයන්තු, රක්‍ෂාකෙරෙත්වා;-මෙහි ස්ථිතියට කාරණවූයේ නාරායණය නිර්මාණයට කාරණ වූයේ බ්‍රහ්මය සංහාරයට කාරණ වූයේ ඊශ්වරය යනු ආනමය-එහෙයින් අනුදෙශයට උද්දෙශය අනුගුණ නොවන හෙයින් මෙ අපක්‍රම නම්-

මෙහි විභාග මෙසේ දතයුතුයි.

ලෝකයාගේ—

පැවැත්ම-මැවීම-විනාශ' යන මීට හෙතුවූ ''ඊශ්වර-විෂ්ණු-බ්‍රහ්ම'' යනමොහු-තොප රකිත්වායි කීකල උද්දෙශයට අනුගුණ නොවේ-

මෙහි ''පැවැත්ම-මැවීම-විනාශ'' යන පිළිවෙලේ හැටියට ''විෂ්ණු-බ්‍රහ්ම-ඊශ්වර'' තොප රකිත්වායි කියා යෙදුවහොත් මෙ කී දොෂය නොවේ

෧ වරහ, වරාහතෙම; ලේවත්සමුදුරෙන්, රුධිරවර්ණ සමුද්‍රයෙන්; දෙරණත, ධරණිය; උලැඟියෙ, උල්ලඞ්ඝිතවී; මුලුසුත්, මූලොච්ඡින්නවූ; සප්ලේ, සර්පයින්ගේ රුධිරය; වියයුතුබැවින්, කියයුතුහෙයින්; මෙ නේදොස්වේ; මේ ශ්‍රෙයදොෂ නම්වේ.

මෙහි විෂ්ණුවරාහකයා රත්වූ මුහුදින් පොළොව නැගියායී කීකල ඇසූවන්ට කෙසේ රත්වූ බවක්දැයි නොහැඟේ-කළ කවිහු විසින් ඔහුගේ ඛුරයෙන් සුන්කළ නයින්ගේ ලේයෙන් රත්වියයි ප්‍රතිපාදනය කොට හැඟවියයුතුව තිබියදී එය ප්‍රකාශ නොකළ හෙයින් මෙ ශ්‍රෙයදොෂය වේ- පෙර විෂ්ණුහු වරාහක විලාසයකින් ශ්‍රීකාන්තාවනිසා පොළොව උදුලේය යනු සිද්ධාන්තයි.

1, 74, මහීමහාවරාහෙණ ලොහිතාදුද්ධෘතොදධෙඃ,
ඉති යත්‍යෙව නිර්දිෂ්ටෙ නෙයත්වමුරගාසෘජඃ.

මහී, පෘථිවිතොමෝ; මහාවරාහෙණ, වරාහ රූපධාරීවූ විෂ්ණුහු විසින්; ලොහිතාත්, රත්වූ; උදධෙඃ, සාගරයෙන්; උද්ධෘතෙති, උද්ධරණලද්දැයි; ඉති යත්‍යෙව, මෙපමණක්ම; නිර්දිෂ්ටෙ, දක්වනලදකල්හි; උරගාසෘජඃ, සර්පරුධිරයාගේ; නෙයත්වම්, ශ්‍රෙය

* මතාඃ, දන්නාලද්දාවූ;-යි—පුරාතන ව්‍යාඛ්‍යානයි.

අසම්භාවනීය දෝෂය.

එ නට දිය දේවා රිවි රා ඌරා කටමැණ,
නො පැලැඟිකෙළෙනැසුරු එ මෙ දොස් අසබහවිනම් d

බවයි; හෙවත් සාමර්ථ්‍ය ගම්‍යබවයි; මේ ප්‍රකාරබන්ධනයෙහි මහාජනයාගේ බහුමානයක් නැත්තේය;[ආදරයෙක් නැත්තේය.]

1, 73, අර්ථව්‍යක්ති රනෙයත්ව මර්ථස්‍ය හරිණොද්ධෘතා,
භූඃ ඛුරක්ෂුණ්ණනාගාසෘග් ලොහිතාදුදධෙරිති.

අර්ථස්‍ය, කාව්‍යාභිධෙයයාගේ; අනෙයත්වම්, ශබ්දයෙන් හෝ අර්ථයෙන් හෝ ප්‍රතීතිය; අර්ථව්‍යක්තිඃ, අර්ථව්‍යක්තිනම; (ගේමෙසේයි)හරිණා, වරාහරූපධාරිවූ විෂ්ණුහුවිසින්; භූඃ, පෘථිවිතොමෝ; ඛුරක්ෂුණ්ණ,තමාගේ ඛුරයෙන් සුන්කරණලද; නාගාසෘග්, සර්පරුධිරයෙන්;ලොහිතාත්,රත්වූ; උදධෙඃ, සමුද්‍රයෙන්; උද්ධෘතාඉති, නගනලදී.
මෙහි අනෙයනම්-කතීතෘහු විසින් මේ බස මේ අභිප්‍රායෙන් කීමියි නොකියවා ඇසූ විශූයන්ට අර්ථාවබොධවනබවයි.

1, 75, නෙදෘශංබහුමන්‍යනෙත මාර්ගයොරුභයොරපි,
නහි ප්‍රතීතිඃසුභගා ශබ්දන්‍යාය විලඞ්ඝිනී.

ඊදෘශං,මේ අනන්තරොක්තප්‍රකාරවූ ශ්‍රෙයය; උභයොරපිමාර්ගයොඃ, වෛදර්භගෞඩීය මාර්ගදෙක්හි; න බහුමන්‍යනෙත, තඥයෝ ආදර නොකෙරෙත්; (කුමක්හෙයින්දයත්) ශබ්දන්‍යාය විලඞ්ඝිනී, වාචක ශබ්දය හා සාමර්ථ්‍යය ඉක්මෙන්නාවූ; ප්‍රතීතිඃ, අර්ථාවගතියක්; නසුභගාඉති, සුභග නො වන්නීමැයි.

d රාඌරා, රාහු නමැති සර්පයාට; කටමැණ; කණ්ඨමාණික්‍යයක් බඳුවූ; එරිවි; ඒ සූර්‍ය්‍යතෙම; නට; නුෂමත්හට; දියදේවා; ශාන්තිදෘනය කෙරේවා; එ ඇසුරු; ඒ ආශ්‍රය; නො පැලැඟිකෙළෙත්; නුසුදුසු කළහෙයින්; මෙදොස්; මේ දොෂය; අසබහවි නම්; අසම්භාවනීය දොෂ නම්වේ.
රාහුඅසුරෙන්ද්‍ර නමැති සර්පයාට කණ්ඨ (බොටුවේ බඳිනලද) මාණික්‍යයක් සමානවූ (රාහුවිසින් ගිලිනලදය යනඅර්ථයි) ඒ සූර්‍ය්‍යතෙම තොපට ශාන්තිකෙරේවා (යන) ඒ ආශ්‍රය සුදුසු ලෙස නොකළ බැවින් අසම්භාවනීය දොෂයයි යනුභාවයි.
මෙහි සූර්‍ය්‍යයාගේ පිහිටසොයන අවස්ථාවෙහි ඔහු රාහු විසින් ග්‍රහණයකොට ඉතා අසරණව අනුන්ගේ පිහිට සොයමින් සිටි වේලාවකි-මෙකී අවස්ථාවෙහි බුදුරජානන් වහන්සේගේ සරණ ගිය බව සූර්‍ය්‍ය පිරිතෙන් පෙණේ-විස්තරය එයින් බලාගණීවා.

ගූඪාර්ථ දෝෂය.

දෙව්බරඩඅඩනෙත් පස්විසිවා රකන නා,
නැසූනතඅරුත්ඇතියෙන් මේ දතු ගුළුඅරුත්දෙස්. ෧

---

෧ බර, වාදශයක්හුසම්බන්ධවූ, අඩ; අර්ධයකින්; අඩනෙත්, අර්ධ නෙත්‍රයක්ඇති; දෙව්, දෙවතා හෙවත් ත්‍රිනෙත්‍රතෙම; පස්විසි වා, පඤ්චගුණිතවූ විංශති සඞ්ඛ්‍යා ඇති හෙවත් වර්ෂශතයක්; නා රකන, නාරක්ෂාකරනන; නැසූනත, අනන්‍යප්‍රවර්ජනනවූ; අරුත් ඇතියෙන්, අර්ථඇති හෙයින්; මේ, මේ කියනලද්දේ; ගුළුඅරුත් දෙස්, ගූඪාර්ථදෝෂයයි; දතු, ජානනයකරණු—මෙහි "බරඩඅඩ නෙත්" යනෙනහි හා; "පස්විසිවා" යනෙනහිත් ඇතුළත වැසූ නාවූ අර්ථඇතිහෙයින් ගූඪාර්ථ දෝෂයවේ—කෙසේද? බර, වාදශක් සම්බන්ධවූ; අඩ, අර්ධයකින්; අඩනෙත්, අර්ධයක් නෙත්‍ර ඇති කියා යෙදූතැන; වාදශයෙන් කොටස හයයි—හයෙන් කොටස තුණයි—ඇස්තුණක්ඇති දෙවතාවෙකි—එනම් ඊශ්වරයයි—මෙහි තිනෙත් නොකියා බර අඩ අඩ කියා ශබ්දගණනක් කිරීමෙන් ඇස්දෙළහක් ඇතතාවූද ඇස්හයක් ඇතතාවූද ඇස්තුණක් ඇතතාවූද දෙවතාවෝ තොපරකීවයි කිවහොත් මෙකී දෝෂය නොවේ—එසේ නොව දොළහක් සම්බන්ධවූ අර්ධයකින් අර්ධයක් නෙත්‍ර ඇති දෙව්තෙම කියා අර්ථ බිණියයුතුය—ප්‍රයොජන නැති ශබ්දගණනකින් අර්ථයනැසූවාවූ අර්ථයක් ප්‍රකාශවේ.

"පස්විසිවා" කිවාම විසිපස්අවුරුදක්යයි හැගේ එසේ නොව පහෙන් ගුණකරණලද විසිඅවුරුදක් හෙවත් අවුරුදු සියක් ය න අර්ථය කියයුතු බැවින් මෙකී දෝෂයවේ-මෙහි 'පස්' යනතන් හි 'ගුණ' යනනක් නසා 'විසිවා' යී යෙදූහෙයින් අනන්‍ය ප්‍රවර්ජනන ගූඪාර්ථ දෝෂයයි.

හෙළදිව් අබිදූන වතෙහි

බ ර ඩ අඩ නයන තුන්නෙත් දෙව් උතු මා
වෙනට අයදමින් කිවි කව්ව හරු තු මා
කි හ ට ගුළු දොස ඇතිකිවි නර ලතු මා
එ සැ ටි නොකියන්න මින් වී දන මුතු මා

ප ස් වි ස් සේ ගුළුදෙස් නැහැ මෙම ගණ න
ගුළු දෙස් වේ කිවහොත් සියයට රුගෙ ණ
කා ව් ද ස් සේ කිවි ලක්දිව නර වර ණ
ද හ ල ස් සේ වරී මේ කාව් හට හැඟු ණ

භින්නලිඞ්ගාදි

දොෂ.

සිසි සේහසක මෙන් විමලඹරය තළුන් මෙන්,
රිවි එව් කද්‍යෝසොබනේ නහ එව් බෙළෙ හිමිගෙරෙන්.
බුත්ලිඟු බස මෙසේ උකට නිසුවම් මහදොස්,
විමසා කව්කරණුයේ සබමැද යස බජනුයේ. ෧

---

෧ සිසි, චන්ද්‍රතෙම; සේහසකමෙන්, ශ්වේතහංස වධූ(ධේනු)වක් මෙන්ද; විමල, නිර්ම්මලවූ; අඹරය, ආකාශය; තළුන්මෙන්, තඩාග යන් මෙන්ද; කද්‍යෝ, ඛද්‍යෝතකෘමි (කණාමැදිරි) තෙම; රිවිඑව්, සූර්‍ය්‍යයා මෙන්ද; සොබනේ, ශොභමානවන්නේය; බෙළේ, භට තෙම; හිමිගෙරෙන්, ස්වාමීහු කෙරෙහි ගෞරවයෙන්; නහඑව්, සුණඛයෙකුමෙනි.

මෙසේ, මේ (උක්තප්‍රකාර) පරිදෙන්; බුත්ලිඟු, භින්නලිඞ්ගය ද; බුත්බස, භින්නවූ වචනයද; උකටඋවම්, උත්කෘෂ්ටොපමාද; නිසුවම්, නීචොපමාද යන; මහදොස්, මහාදොෂයන්; විමසා,පරීක්ෂාකොට; කව්කරණුයේ, කාව්‍යකරණතැනැත්තේ; සබමැද, සභාමධ්‍යයෙහි; යස, කීර්ත්තිය; බජනුයේ, සෙවනය කරන්නේය.

මෙහි "සිසි සේහසකමෙන්" යන්නෙන් ලිඞ්ගභෙදයද; "විමලඹරය තළුන්මෙන්" යන්නෙන් වචනභෙදයද; "රිවිඑව් කද්‍යෝ සොබනේ" යන්නෙන් ජාත්‍යධිකයා හා හීනයාගේ උපමාකරණයද; "නහ එව් බෙළේ හිමිගෙරෙන්" යන්නෙන් ජාත්‍යාදි හීනයා හා අධිකයාගේ උපමාන කරණයද දක්වනලදී-'සිසි' යනු පුල්ලිඟු එකවචනයි, "සේහසක" යනු ස්ත්‍රිලිඟු එකවචනයි, "සිසි" යන පුල්ලිඟු එකවචනයට උපමානකොළේ "සේහසක" යන ස්ත්‍රිලිඟු එකවචනයි එසේකල ලිඞ්ගයෙන් භින්නයි-"විමලඹරය" යනු ප්‍රථමාවිභක්ති එකවචනයි—"තළුන්" යනු බහුවචනයි, "විමලඹරය" යන ප්‍රථමාවිභක්ති එකවචනයට උපමාකළ "තළුන්" යන බහුවචනය වචනයෙන් භින්නයි-"කද්‍යෝ" යනු නීචවූ කණාමැදිරියායි-ඔහුට උපමාකොළේ උත්කෘෂ්ටවූ සූර්‍ය්‍යයායි—කණාමැදිරිතෙම සූර්‍ය්‍යයාමෙන් බබලයි කී කල ඒ උත්කෘෂ්ටොපමායි—"බෙළේ" යනු වැඩකාරයායි "නහ" යනු හීනවූ සුනඛයයි—"බෙළේ" යන්නාට උපමාකොළේ "නහ" යන්නායි, භටතෙම බල්ලාමෙනැයි කී කල ඒ නීචොපමායි.

යම්කිසි කාව්‍යමාර්ගයක කවීන්ට යමක් ප්‍රීතිඋපදවාද එසේවූ කාව්‍යමාර්ගයෙහි ඒස්ත්‍රීආදි ලිඞ්ගය එකත්වාදිවචනය යනමොහු විවිධ

ජාති ඇත්තේවීනමුත් උපමා දූෂණයනොකෙරේ—එයින් කියනා ලදී ශ්‍රීදණ්ඩ්‍යාචාරීන් විසිනුදු.

2, 52, ස්ත්‍රීව ගච්ඡති ෂණ්ඩෝ'යං වක්ත්‍යෙෂා ස්ත්‍රී පුමානිව,
ප්‍රාණා ඉව ප්‍රියෝ'යං මෙ විද්‍යා ධනමිවාර්ජිතා.

අයං ෂණ්ඩඃ, මේෂණ්ඩකතෙම; ස්ත්‍රීව ගච්ඡති, ස්ත්‍රියක් මෙන් යන්නේය; එෂා ස්ත්‍රී, මේ ස්ත්‍රීතොමෝ; පුමානිව, ප්‍රගල්භයොගය හෙතුකොට ගෙණ පුරුෂයක්හුමෙන්; වක්ති, බණනීය; අයං, මේතෙම; මෙ, මට; ප්‍රාණාඉව, ජීවිතයන්මෙන්; ප්‍රියඃ, ඉෂ්ටය; විද්‍යාඃ, ව්‍යාකරණාදි විද්‍යාවෝ; ධනමිව, ධනයක්මෙන්; අර්ජිතාඃ, රැස්කරණලද්දාහුයි;

මෙහි පූර්වාර්ධයෙහි උපමානොපමෙය දෙන්නාගේ ලිඞ්ගනානාත්වය දක්වනලදී–අපරාර්ධයෙහි වචනභෙදය දක්වනලදී–එහෙයින් මෙබඳු විෂයෙහි ලිඞ්ගභෙද වචනභෙද දෙකනා රසාවහත්වය කරත්මුත් උපමාදූෂණය නොකරනනාහුයයි දතයුතු.

2, 53, භවානිව මහීපාල දෙවරාජෝ විරාජතෙ,
අලමංශුමතඃ කක්ෂාමාරොඪුං තෙජසා නෘපඃ.

මහීපාල, රජ්ජුරුවෙනි; දෙවරාජඃ, ශක්‍රතෙම; භවානිව, තා මෙන්; විරාජතෙ, හොබනේය; නෘපඃ, රජතෙම; තෙජසා, තෙජස හෙතුකොටගෙණ; අංශුමතඃ, සූර්‍ය්‍යයාගේ; කක්ෂාං, පදවියට; ආරොඪුං, නැගෙනනට; අලං, පොහොසති.

මෙහි පූර්වාර්ධයෙන් හීනවූ රජු හා අධිකවූ ශක්‍රතෙම උපමා කරණලදී–අපරාර්ධයෙන් අධිකවූ සූර්‍ය්‍යයා හා හීනවූ රජතෙම උපමාකරණලදී—මෙබඳුවූයේද ධීමතුන්ට ප්‍රීතිජනනත්වය කරණ හෙයින් අත්‍යර්ථයෙන් ශොභනයයි දතයුතු–මෙම අනන්තර ශ්ලොකයෙන් දක්වත්.

2, 54, ඉත්‍යෙවමාදි සෞභාග්‍යං න ජහාත්‍යෙව ජාතුචිත්,
අස්ත්‍යෙව ක්වචිදුද්වෙගඃ ප්‍රයොගෙ තද්විදාං * යථා.

ඉත්‍යෙවමාදි, අනන්තරොක්ත වූ මේ ලිඞ්ග විජාත්‍යාදියතෙම, ජාතුචිත්, කිසිකලෙක්හිම; සෞභාග්‍යම්, සුභගත්වය; නජහාත්‍යෙව, නොහරින්නේමය; ක්වචිත්ප්‍රයොගෙ, කිසිප්‍රයොගයෙක්හි; තද්විදාම්, ශබ්දාර්ථ දන්නා කවීන්ට; උද්වෙගඃ, විමුඛයතෙම; අස්ති එව, ඇත්මැයි; යථා, හේ මෙසේයි.

---

* වාග්විදාං-විද්වෂාං-ඩී—ටීකා.

මේ ඈ සුණු වරු පොරණැදුරන් දැන පදි,
මත් සඳ එළි ද යවහන් සමසේ යොදා බඳනේ.

ඉති ඉටුනිටු අදියර එකොළොස්වනු. b

———○○○———

2, 55, හංසීව ධවලශ්චන්ද්‍රඃ සරාංසීවාමලං නභඃ,
භක්තෘභක්තො භටඃ ශ්වෙව ඛද්‍යොතො භාති භානුවත්.

චන්ද්‍රඃ, චන්ද්‍රතෙම; හංසීව, හංසවධූවකමෙන්; ධවලඃ, සුදුය; නභඃ, ආකාශයතෙම; සරාංසීව, විල්මෙන්; අමලං, නිර්මලය; භක්තෘභක්තඃ, ස්වාමීහු කෙරෙහි ආදරඇතිවූ; භටඃ, සෙවකතෙම; ශ්වෙව, බල්ලෙකුමෙන්ද; ඛද්‍යොතඃ, කාණමැදිරිතෙම; භානුවත්, සූර්‍ය්‍යයාමෙන්ද; භාති, හොබනේයි–

මෙහි “හංසීව ධවලශ්චන්ද්‍රඃ” යන්නෙන් ලිඞ්ගභෙදයද “සරාංසීවාමලං නභඃ” යන්නෙන් වචනභෙදයද;–“භක්තෘභක්තො භටඃ ශ්වෙව” යන්නෙන් ජාත්‍යාදී හීනයාගේ අධිකයා හා උපමාන විධානයද—“ඛද්‍යොතො භාති භානුවත්” යන්නෙන් හීනයා හා ජාත්‍යාධිකයාගේ උපමා කාරණයද දක්වනලදී.

ඉක්බිති ශ්ලොකාර්ධයෙන් මෙබඳුවූයේ ග්‍රාහ්‍ය නො වන්නේ යයි දක්වත්.

2, 56, ඊදෘශං වර්ජ්‍යතෙ සද්භිඃ කාරණං තත්‍ර චින්ත්‍යතාම්,
ගුණදොෂවිචාරාය ස්වයමෙව මනීෂිභිඃ.

සද්භිඃ, බුද්ධිමත් කවීන්විසින්; ඊදෘශං, මෙබඳුවූයේ; වර්ජ්‍යතෙ, හරණලැබෙයි; මනීෂිභිඃ, පණ්ඩිතයන්විසින්; ස්වයමෙව, තෙමේම; තත්‍ර, එහි; ගුණදොෂවිචාරාය, ගුණදොෂ පරීක්ෂාවපිණිස; කාරණං, හෙතු; චින්ත්‍යතාම්, සිතනුලැබේවා.

b මේඈ, මේආදිවූ; අසුණු වරු, දොෂයන් පහකොට; පොරණැදුරන්, පූර්වාචාරීන්ගේ; පදි දැන, පද්‍ය ජානනයකොට; මත්, මාත්‍රාද; සඳ, ඡන්දස්ද; එළි, එළිද; යවහන්, යවහන්ද; සමසේ, සමවූ පරිච්ඡෙදන්; යොදා, යොජනාකොට; බඳනේ, බන්ධනය කරන්නේයි–
එකොළොස්වනු, එකාදශමවූ; ඉටුනිටුඅදියර, ඉෂ්ටානිෂ්ටාධිකාරය; ඉති, මෙසේයි.

මේ ආදිවූ සියලු දොෂයන් පහකොට පූර්ණාචාර්‍ය්‍යවරයන්ගේ පද්‍යබන්ධනයන් දැනගෙණ මාත්‍රාද ඡන්දස්ද එළිද යවහන්ද සමවූ

පරිදෙන් යුක්තකොට කිවිතෙම පද්‍යබන්ධනය කරන්නේ යයි යනු භාවයි.

මෙහි "මේ ඇසුණු වරා" යන්නෙහි ඈ ශබ්දයෙන් පහකට යුතුවූ අනිකුදු දොෂයෝ ඇතැයි යනු හැඟෙතත් ඒ කවරේදැයි කියා සමහර කවීහු නොදනිති ඒ නොදැනීම හෙතුකොටගෙණ ඔවුන්විසින් යොදනලද මුක්තක කුලකාදි පද්‍යබන්ධනයෝ සදොස්වී කවිකාව්‍ය නායක දෙපක්ෂයට අනර්ථ උපදවති ඒ කවර දොෂයෝදයත්? රාමශර්මාදි පූර්වාචාර්‍ය්‍යවරයන්ගේ කාව්‍යලක්ෂණ ආශ්‍රයකළාවූ ශ්‍රීදණ්ඩ්‍යාචාර්‍ය්‍යන්විසින් දක්වනලද දශවිධදොෂයෝයි–

ඒ මෙසේයි.

අපාර්ථං ව්‍යර්ථමෙකාර්ථං සසංශයමපක්‍රමම්,
ශබ්දහීනං යතිභ්‍රෂ්ටං භින්නවෘත්තං විසන්ධිකම්.
දෙශ කාල කලා ලොක න්‍යායා'ගම විරොධිච,
ඉති දොෂා දශෛවෛතෙ වර්ජ්‍යාඃ කාව්‍යෙෂු සූරිභිඃ.

අපාර්ථං, පරස්පරසම්බන්ධාර්ථශූන්‍යය; ව්‍යර්ථං, පූර්වයෙන් අපරයද අපරයෙන් පූර්වයද භින්නවන්නාවූ පූර්වාපරවිරොධය; එකාර්ථං, එකාර්ථය නොහොත් පෞනරුක්තය; සසංශයම්, ශඞ්කාසහිත බවය; අපක්‍රමම්, උත්පටිපාටිකය; ශබ්දහීනං, වෛය්‍යාකරණයන්ගේ අනුශාසනායෙන් භ්‍රෂ්ටය; යතිභ්‍රෂ්ටං, යතිස්ථානයෙහි කණ්ණ්‍යාමෙග උපදනාපරිදෙන් ශබ්දයාගේ නුසුදුසුතන්හි බිඳීමය; භින්නවෘත්තං, ඡන්දස්අනුශාසනා ඉක්ම වෘත්තභෙදය; විසන්ධිකම්, සංහිතා සුදුසුතන්හි එය නොකිරීමය; දෙශකාලකලාලොක න්‍යායා 'ගම විරොධිච—දෙශ, පර්වතවනාදිදෙශවිරුඬය; කාල, රාත්‍රිදිවාදි කාලවිරුඬය; ලොක, චක්‍ෂුවලනිශ්චලාදිලොක විරුඬය; න්‍යාය, හෙතුවිද්‍යා විරුඬය; ආගමවිරොධිච, ස්මෘතිශ්‍රැති ආදි ආගමවිරුද්ධයයි; ඉති, මෙසේ; එතෙ දශෛව දොෂාඃ, මේ දොසුන් දශදෙනම; සූරිභිඃ, පණ්ඩිතයන්විසින්; කාව්‍යෙෂු, කාව්‍ය විෂයෙහිලා; වර්ජ්‍යාඃ, බැහැරකටයුත්තාහ-මෙහි දශය ගණිනකල දෙශාදිපඤ්චකයම එකකි–

අපාර්ථ දොෂය.

1 සමුද්‍රඃ පීයතෙ සොයමහමද්‍ය ජරාතුරඃ,
අමී ගර්ජන්ති ජීමූතා හරෙරෛරාවණඃ ප්‍රියඃ.

සොයං සමුද්‍රඃ, ඒ මේ සාගරයතෙම; පීයතෙ, බොණුලැබෙ අහං, මම; අද්‍ය, අද; ජරාතුරඃ, ජරාතුරයෙමි; අමී ජීමූතාඃ, මේ මෙඝයෝ; ගර්ජන්ති, ගුගුරුවත්; හරෙඃ, ශක්‍රයාට; ඓරාවණඃ, ඓරාවණතෙම; ප්‍රියඃ, ප්‍රියයි—මෙහි පදසමුදායයාගේ පරස්පර සම්බන්ධවූ අර්ථයෙක් නැත්තුයි මේතෙම අපාර්ථනම්.

ඉදමස්වස්ථචිත්තානා මභිධානමනිර්ජිතම්,
ඉතරත්‍ර කවිඃ කො වා ප්‍රයුඤ්ජීතෛවමාදිකම්.

ඉදං, මේ අනන්තරොක්තවූ; අභිධානං, අපාර්ථවූ අභිධානය තෙම; අස්වස්ථචිත්තානාං, මත්තොන්මත්තාදී අස්වස්ථයන් සම්බන්ධව; අනිර්ජිතම්, දූෂ්ට නොවන්නේය; ඉතරත්‍ර, ස්වස්ථයන් විෂයෙහි වනාහී; නිර්ජිතම්, දූෂ්ට වන්නේය; එවමාදිකං, මේ ආදී අපාර්ථවාදීය; කො වා කවිඃ, කවරනම් කවිහු කෙණෙක්; ප්‍රයුඤ්ජීතඃ, ප්‍රයොග කරන්නේද.

2 ව්‍යර්ථදොෂය.

එකවාක්‍යෙ ප්‍රබන්ධෙ වා පූර්වාපරපරාහතම්,
විරුද්ධාර්ථතයා ව්‍යර්ථ මිතිදොෂෙෂු පඨ්‍යතෙ.

එකවාක්‍යෙ, හුදෙක්පද්‍යයෙහි හෝ; ප්‍රබන්ධෙවා, සර්ගබන්ධාදියෙහි හෝ; පූර්වාපරපරාහතම්, පූර්වාපරදෙකින් පරස්පරව්‍යාහතවූ හෙවත් පූර්වාපරවිරුද්ධවූ වචනයතෙම; විරුද්ධාර්ථතයා, විරුද්ධවූ අර්ථඇතිබැවින්; ව්‍යර්ථමිති, ව්‍යර්ථනමැයි; දොෂෙෂු, කාව්‍යදොෂයන් කෙරෙහිලා; පඨ්‍යතෙ, කියනුලැබේ-

ජහි ශත්‍රුකුලං කෘත්ස්නං ජය විශ්වම්භරාමිමාම්,
තව නෛ කො'පි * විද්වෙෂ්ටා සර්වභූතානුකම්පිනඃ.

කෘත්ස්නං ශත්‍රුකුලං, සියලු සතුරුකුලය; ජහි, හැර; ඉමාම් විශ්වම්භරාම්, මේපෘථිවිය; ජය, ජයගෙණ; සර්වභූතානුකම්පිනඃ, සියලු සත්වයන්කෙරෙහි කාරුණ්‍යඇත්තාවූ; තව, තට; කොපි විද්වෙෂ්ටා, කිසිසතුරෙකුදු; න, නැති-

මෙහි පළමුකොට ශත්‍රූන්ගේ විද්‍යමානත්වය කියා නැවත සතුරන්ගේ නිෂෙධය කරණලදනුයි පූර්වාපර විරුද්ධහෙයින් මේ තෙම ව්‍යර්ථ නම් වන්නේයි.

3 ඒකාර්ථදොෂය.

ඒකාර්ථයාගේ නොහොත් පෞනරුක්තයාගේ විස්තරය මීට පූර්වයෙහි ප්‍රකාශ කළබැවින් මෙහිදී ඒ නොදක්වමු.

4 සංශය දොෂය.

නිර්ණයාර්ථං ප්‍රයුක්තානි සංශයං ජනයන්ති චෙත්,
වචාංසි දොෂ එවා'සෞ සසංශය ඉතිස්මෘතඃ.

නිර්ණයාර්ථං, නිශ්චයපිණිස; ප්‍රයුක්තානි, ප්‍රයොගකරණලද; වචාංසි, ශබ්දයෝ; සංශයං ජනයන්තිචෙත්, සැකඋපදවත්

* තව නෙ කොපි-සී. ලඞ්කා.

නම්; අසෞ එව දොෂඃ, මේ දොෂයතෙම්; සසංශයශ්‍රුති, සසංශය නම් දොෂයයි; සම්මතඃ, දන්නාලදී.

3, 140, මනොරථප්‍රියාලොක රසලොලෙක්‍ෂණෙ සඛී,
ආරාද්වෘත්තිරසෞ මාතා න ක්‍ෂමා ද්‍රෂ්ටුමීදෘශම්.

මනොරථ, හෘදයාභිලාසයට; ප්‍රියා, ප්‍රියාදයිතාවගේ; ආලොක, දැක්මෙහිලා; රස, අනුරාගරසයෙන්; ලොලෙක්‍ෂණෙ, ලොල්වූ නෙත්‍රඇති; සඛී, යෙහෙළිය යනු එක්අර්ථයෙක්—නොහොත්—මනොරථ, මනොරථයට; ප්‍රිය, ඉෂ්ටවූ; ආලෝක, බාහ්‍යවූ ප්‍රකාශයෙහි; රස, ඇල්මෙන්; ලොලෙක්‍ෂණෙ, ලොල්වූ ඇස් ඇත්තියයි හෝ යනු එක්අර්ථයෙක—

මෙහි අභිප්‍රායනම්—තී මුවාකොට ගෘහොදරයෙහි වසන්නා නො කැමැත්තෙහි සිතසේ පිටතම ඇවිදිනා කැමැත්තෙහිය යනු අර්ථයි—මෙකී අර්ථවයෙහි පූර්වාර්ථය දොහෝ ඊනියාර්ථය දොහෝ ග්‍රාහ්‍ය යයි ශඞ්කාවනහෙයින් මේ සංශයනම්-ඉදින් හේ එසේවීනමුදු ඉන්කිම්ද යන වචනයෙහි උත්තරාර්ථය කියනලදී. ඊදෘශා, මෙබඳුවූ තිගේ ස්වාතන්ත්‍ර්‍යය; අසෞමාතා, තිගේ මෑ මවුතොමෝ; "ආරාද්වෘත්තිඃ, ආරාද්වෘත්තිවී" දෘෂ්ටුම්, දක්නට; න ක්‍ෂමා, යොග්‍යනොවේ; බැලිය නොහෙයි සේයි—මෙහි "ආරාද් වෘත්තිරස්‍ය ඉත්‍යාරාද්වෘත්තිඃ" යි ගත්කල "ආරාත්" ශබ්දයා දූර සමීප දෙඅර්ථයෙහිම වැටෙනහෙයින් දූරවෘත්තිවිය යනු අර්ථය දොගෝ සමීපවෘත්තිවිය යනු අර්ථයදොහෝයි මෙහිදු සංශය වනහෙයිනුදු—"අසෞ" යනු පරොක්‍ෂ අපරොක්‍ෂාදෙක්හි වැටෙනාහෙයින් එහි ද සංශයහෙයින් මේ සංශයනම්.

5, අපක්‍රමදොෂය.

අපක්‍රමදොෂය හෙවත් උත්පප්පාටිකදොෂය මීට පූර්වයෙහි "පෙරපිළිවෙළ යෙදී" යනාදිතන්හි විස්තරකරණලදී එය ඒ නායින් අවබොධකරණු.

6, ශබ්දහීනය කෙසේද?

3, 184, ශබ්දහීනමනාලක්‍ෂ්‍ය ලක්‍ෂ්‍යලක්‍ෂණපද්ධතිම්,
පදප්‍රයොගො 'ශිෂ්ටෙෂ්ටඃ ශිෂ්ටෙෂ්ටස්තු න දූෂ්‍යති.

ලක්‍ෂ්‍යලක්‍ෂණ පද්ධතිම්, උදාහරණ හා ශබ්දශාසනමාර්ගයය; අනාලක්‍ෂ්‍ය, නොබලා; පදප්‍රයොගඃ, සුබන්තතිඞන්තයන්ගේ ප්‍රයොගය; අශිෂ්ටෙෂ්ටඃ, අනාප්තයන්ට අභිමතවූයේ; න ශිෂ්ට

ෂ්ටඃ, ශිෂ්ටයන්ට අභිමතනුවූයේ; ශබ්දහීනං, ශබ්දහීන නම් වන්නේය (එහෙයින්ම) දූෂ්‍යති, දූෂ්‍ය වන්නේයි.

3, 149; අවතෙ භවතෙ බාහුර්මහීමර්ණව ශක්වරීම්,
මහාරාජනජිඥාසා නාස්ත්‍යාසාං ගිරාං රසඃ.

මහාරාජන්, මහරජ; අර්ණවශක්වරීම්, සතරසාගරයම මෙඛලාකොටඇති; මහීම්, පෘථිවිය; භවතෙ බාහුඃ, තොපගේ හස්තයතෙම; අවතෙ, රක්ෂාකරන්නේයයි යනු; ආසාංගිරාං, මේවචනුන්ගේ; රසො නාස්තීති, රසයෙක් නැත් නුයි; ජිඥාසා න, තව රසෙසක්නැති.

මෙහි 'අවතෙ'යි ආත්මනෙපදය අසාධුය—බාහුසම්බන්ධයෙහි "භවතඃ"යි ෂෂ්ඨී කටයුතුහෙයින් "භවතෙ" යි චතුර්ථීඅසාධුය–" අර්ණවශක්වරීකාම්" කියා කප්‍රත්‍යය කටයුතුහෙයින් අර්ණව ශක්වරීම්" යනුදු අසාධුය—"මහාරාජ" යි කියා ප්‍රයොග කටයුතුහෙයින් "මහාරාජන්" යන අප්‍රයොගයද අසාධුය—එහෙයින් මෙබඳුවූයේ ශබ්දහීන යයි දතයුතු.

7, යතිභ්‍රෂ්ටය කෙසේද?

3, 152, ශ්ලොකෙෂු නියතස්ථානං පදච්ඡෙදං යතිං විදුඃ,
තදපෙතං යතිභ්‍රෂ්ටං ශ්‍රවණොද්වෙජනං යථා.

ශ්ලොකෙෂු, ශ්ලොකයෙහිලා; නියතස්ථානම්, ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි ව්‍යවස්ථිතවූ චතුර්වර්ණාදිලක්ෂණවූ ස්ථානඇති; පදච්ඡෙදං, සුප්තිබන්තපදයන්ගේ විච්ඡෙදය; යතිංවිදුඃ, යති යයි දනිති; තදපෙතම්, ඒ යතියෙන් රහිතවූයේ; යතිභ්‍රෂ්ටම්, යතිභ්‍රෂ්ට නම් වන්නේය; ශ්‍රවණොද්වෙජනං, කර්ණකටුකවූ ඒ යතිභ්‍රෂ්ටයතෙම; යථා, මෙසේයි.

3, 153, ස්ත්‍රීණාං සඞ්ගී-තවිධිමයමා-දිත්‍යවංශ්‍යො නරෙන්ද්‍රඃ
පශ්‍යත්‍යක්ලිෂ්-ටරසමිහ ශිෂ්-ටෛරමෙත්‍යාදි දූෂ්ටම්,
කාර්‍ය්‍යාකාර්‍ය්‍යාණ්‍යයමවිකලාන්‍යාගමෙනෛව පශ්‍යන්
වංශ්‍යාමුර්ව්වීං වහති නෘපඉත්‍යස්ති චෛවං ප්‍රයොගඃ.

ආදිත්‍යවංශඃ, සූර්‍ය්‍යවංශයෙහිවූ, අයං නරෙන්ද්‍රඃ, මේ රජතෙම; ශිෂ්ටෛඃ අමා, ශිෂ්ටයන් හා එක්ව; අක්ලිෂ්ටරසම්, අක්ලිෂ්ටවූ ශෘඞ්ගාරාදි රසඇති; ස්ත්‍රීණාම්, ස්ත්‍රීන්සම්බන්ධිවූ; සඞ්ගීතවිධිම්, ප්‍රෙක්ෂාර්හවූ නෘත්‍යවාද්‍යය; පශ්‍යති, බලන්නේයයි; ඉත්‍යාදී, මේ ආදිදෙය; දූෂ්ටම්,(යතිභ්‍රෂ්ටය හෙතුකොටගෙණ)දූෂ්ටයි–මේ මන්දාක්‍රාන්තායෙහි සතරවර්ණයකින්ද තදනන්තරව සයකින්ද

යතිලුවමනාතෙන * 'සඞ්ගීත' යන ස්ථානය ඉක්ම ගියහෙයින් යතිභඞ්ග නම්වෙ(බිඳෙ) යි; සෙසුතැනද මෙසේම දතයුතු. මෙබඳු දෝෂරහිත පක්ෂයද දක්වන පිණිස කාය්‍යාදිය කීහු—

අයං නෘපඃ, මේ රජතෙම; අවිකලානි, සියල්ල; කාය්‍යාකාය්‍යාණි, කටයුතු නොකටයුතු; අගමෙනෙව, ආගමයෙන්ම; පශ්‍යති, බලන්නේ; වංශ්‍යාම්, වංශගතවූ; උර්වීම්, පෘථිවිය; වහති, උසුලන්නේයයි; එවම්, මෙසේ; ප්‍රයොගාණුව, ප්‍රයොගය කුඩු; අසති, ඇති; මෙහි 'කාය්‍යාකාය්‍යාණ්‍යයම්' යනතැනද ස්වරසන්ධියෙන් වූ යතිභඞ්ගය ශාස්ත්‍රාගතහෙයින් දුෂ්ට නො වන්නේයි.

8. භින්නවෘත්තය කෙසේද?

3, 156, වර්ණානාං න්‍යූනතාධික්‍යෙ ගුරුලඝ්වයථාස්ථිතිඃ,
යත්‍ර තද්භින්නවෘත්තං ස්‍යාද්දෙෂ දොෂඃ සුනින්දිතඃ.

වර්ණානාම්, (ශාස්ත්‍රහෙයින් ප්‍රතිනියත ශ්ලොකභාවීවූ) වර්ණයන්ගේ; න්‍යූනතාධික්‍යෙ, හීනත්ව අධිකත්ව දෙකෙහිද; ගුරු, සංයොගපරදීර්ඝලක්ෂණවූ ගුරුහුගේද; ලඝු, හ්‍රස්වාක්ෂරයාගේද; අයථාස්ථිතිඃ, ශාස්ත්‍රාතික්‍රමයෙන් ප්‍රවෘත්තිය; යත්‍ර, යම් පද්‍යයෙක්හි ඇද්ද; තද්භින්නවෘත්තං ස්‍යාත්, ඒ භින්නවෘත්ත නම් වන්නේයි; එෂ දොෂඃ, මේ භින්නලක්ෂණවූ දොෂයතෙම; සුනින්දිතඃ, අත්‍යර්ථයෙන් ගර්හිතයි.

3, 157, ඉන්දුපාදාඃ ශිශිරාඃ ස්පෘශන්තීත්‍යූනවර්ණතා,
සහකාරස්‍ය කිසලයාන්‍යාර්ද්‍රාණීත්‍යධිකාක්ෂරම්.

“ඉන්දුපාදාඃ ශිශිරාඃස්පෘශන්තීති, ඉන්දුපාදාඃ ශිශිරාඃස්පෘශන්ති” යනු; ඌනවර්ණතා, ඌනවර්ණවත් වෘත්තයය; සහකාරස්‍ය කිසලයාන්‍යාර්ද්‍රාණීති, සහකාරස්‍ය කිසලයාන්‍යාර්ද්‍රාණි; යනු, අධිකාක්ෂරම්, අධිකාක්ෂර අර්ථවෘත්තයයි--අනුෂ්ටුප්වෘත්තයෙහි පාදය අෂ්ටාක්ෂරයයි ශාස්ත්‍රාගතය, මෙහි 'ඉන්දුපාදාඃශිශිරාඃ'යනු සප්තාක්ෂරහෙයින් න්‍යූනවර්ණවෘත්තයයි—මේ පද්‍යයෙහි තෘතීයපාදයෙහි අක්ෂරයක්වැඩිහෙයින් අධිකාක්ෂරවෘත්තයයි.

‿ ‿‿ | ‿,– -|– – –| ‿, ‿ –|‿ ‿ –‿

* “මන්දක්‍රාන්තාජලධිෂඩගෛර්මෝභ්නෞ තෞ ගුරූ චෙත්” චෙත්, ඉදින්; ම්භෞ, මගණ භගණ දෙකවන්නාහුද; න්තෞ, නගණ තගණ දෙකවන්නාහුද; (නැවත) තඃ, තගණයකුත් වේද; ගුරූ, ගුරුදෙකකුත් වන්නාහුද; ජලධිෂඩගෛඃ, සතරකින් හා සයකින් සතකින්;(නැවැත්ම වේද මෝනොමෝ) මන්දක්‍රාන්තා, එනම් වන්නීය.

3, 158, කාමෙන බාණා විශිතා විමූකතා
මෘගෙක්ෂණාස්විත්‍යයථා ගුරුත්වම්,
මදනස්‍ය * බාණා නිශිතාඃ පතන්ති
වාමෙක්ෂණා † ස්විත්‍යයථාලඝුත්වම්.

මේ ශ්ලොකය උපෙන්ද්‍රවජ්‍රාබව චිනියවතුෂ්පාදයෙන් නීයතය, "උපෙන්ද්‍රවජ්‍රා ජතජාස්තතො ගෞ" යනු එයට ලක්‍ෂණය හෙයින් පාදාදියෙහි සිටිනා ජගණයාගේ ප්‍රථමාක්‍ෂරය ලඝුවෙයි මෙහි 'කාමෙන' යයි ගුරුකළහෙයින් අයථාගුරුත්වයයි, තෘතියපාදයෙහිද එනියාක්‍ෂරයා ගුරුකළමනාතැන 'මදන' යී ඝිහෙයින් අයථාලඝුත්වයයි.

9, විසන්ධිදොෂය සිංහලට නිදොස්වේ; ඒ බොහෝකවීහි විද්‍යමානබැවින්ද—සියබස්ලකරෙහි.

නොසබඳ විරුදත්—එකත් සැකි නො පිළිවෙළ,
නොසුසඳ සිඳුන්හුන්—බුන්සඳ දෙසවිරුදුදු.
කිවින් මෙ නවදොස්—කිවිකමපියන්නටයුත්,
මතුමත්බලනට—මුත්නොසබඳ මෙහනුනවදොස් ‡

"නොසබඳ, අසම්බන්ධද; විරුදත්, විරුද්ධාර්ථද; එකත්, එකාර්ථද; සැකි, ශඬ්කාද; නොපිළිවෙළ, අපක්‍රමයද; නොසුසඳ, අපශබ්දද; සිඳුන්හුන්, පදවෙඡ්ද ශූන්‍යයද හෙවත් යතිභ්‍රෂ්ටයද; බුන්සඳ, භින්නඡන්දද; දෙසවිරුදුදු, දෙශාදිවිරුද්ධද; (හෙවත් දෙශකාලකලා ලොකන්‍යායාගම විරොධයද) මෙ නවදොස්, මේ යථොක්ත නවදොෂ; කිවින්, කවීන්ද්‍රයින්; කිවිකමපියන්නට යුත්, කවික්‍රියාවෙහි හරණට යුක්තයී; මෙහි, මේ නවදොෂයෙහි; නොසබඳ, අසම්බන්ධයද; මතුමත්බලනටමුත්, මතෙක්‍ත මමත්තබාලයන්ට මුත්; අනුනව දොස්, අන්‍යජනයාට දොෂයී" මෙසේ මෙහි අසම්බන්ධාදි නවදොෂයක් පෙන්වා විසන්ධිදොෂය නො දක්වන හෙයින්ද මීට එය ඇතුළත් නො කොළෙමු.

---

* ස්මරස්‍ය—සී-කාලිකතා. † මෘගෙක්‍ෂණා—සී-ලඞ්කා.

‡ මේ පරිච්ඡෙදයෙහි ගීඅනාවයට කොස් තිබෙනබැවින් මේ ගීදෙක සන්නයෙන් පදඋපුටාගෙණ උමතුගීනම් වෘත්තයටත් පියුම්ගීනම් වෘත්තයටත් නගා මෙහි යෙදීමු.

1 "වසම්හි නවනව—සෙමෙහි දසදසමත්වූ,
අටනිස්මතින් රුඳියේ—උමතුගීනම් හෙමෙසේ"

2 "වසම්හි අටමත්—සමපෙදේ ඇරතුදුරෙන්,
මතෙක්හළිනිබඳුයේ—පියුම්නම් හෙමෙසේ"

10, දෙශාදිවිරොධය.

දෙශො'ද්‍රිවනරාෂ්ට්‍රාදිඃ කාලොරාත්‍රින්දිවර්තවඃ,
නෘත්‍යගීතප්‍රභෘතයඃ කලා කාමාර්ථසංශ්‍රයාඃ.

චරාචරාණාං භූතානාං ප්‍රවෘත්තිර්ලොකසංඥිතා,
හෙතුවිද්‍යාත්මකො න්‍යායඃ සස්මෘතිඃ ශ්‍රුතිරාගමඃ.

තෙෂු තෙෂ්වයථා රූඪං යදි කිඤ්චිත්ප්‍රවර්තතෙ,
කවෙඃ ප්‍රමාදාද්දෙශාදි විරොධීත්‍යෙතදුච්‍යතෙ.

දෙශඃ, දෙශනම්; අද්‍රිවනරාෂ්ට්‍රාදිඃ, පර්වතවනරටවල් ආදියයි; කාලඃ, කාලනම්; රාත්‍රින්දිවර්තවඃ, රෑදවල් සෘතුආදියයි; කලා, කලානම්; කාමාර්ථසංශ්‍රයාඃ, කාමය අර්ථය යනමේ උත්පාද හෙතුවූ; නෘත්‍යගීතප්‍රභෘතයඃ, නැටුම් ගීආදීහුය; චරාචරාණාං, ජඞ්ගමස්ථාවරවූ; භූතානාං ද්‍රව්‍යාදීන්ගේ; ප්‍රවෘත්තිඃ, වෘත්තාන්තකථානය; ලොකසංඥිතා, ලොකය (ලොකසම්මතයි) කියනලද්දීය; න්‍යායඃ, න්‍යායනම්; හෙතුවිද්‍යාත්මකඃ, හෙතුශාස්ත්‍ර ආත්මකොට ඇත්තේයි; ආගමඃ, ආගමනම්; සස්මෘතිඃශ්‍රුතිඃ, මනුස්මෘත්‍යාදිශාස්ත්‍රසහිත වෙදයයි—තෙෂුතෙෂු, දෙශාදි ඒ ඒ තැන; අයථාරූඪං, ප්‍රසිද්ධිඉක්මවා; කිඤ්චිත්, කිසිවක්; කවෙඃ ප්‍රමාදාත්, කවිහුගේ පමාවෙන්; යදිප්‍රවර්තතෙ, ඉදින් පැවැත්තාහොත්; (වර්ණනා කරණලදනම්) එතත්, මේතෙමේ; දෙශාදි විරොධිඉති, දෙශ කාලාදි විරුද්ධයයි; උච්‍යතෙ, කියනුලැබේ.

1, දෙශවිරොධය.

කර්පූරපාදපාමර්ශී සුරභිර්මලයානිලඃ,
කාලිඞ්ගවනසම්භූතා මෘගප්‍රායා මතඞ්ගජාඃ.

මලයානිලඃ, දක්ෂිණමාරුතය; කර්පූරපාදප, කර්පූරද්‍රුමයන්ගේ; ආමර්ශී, ස්පර්ශියෙන්; සුරභිඃ, සුගන්ධිවෙයි; කාලිඞ්ගවනසම්භූතාඃ, කාලිඞ්ගවනයෙහි උපන්නාවූ; මතඞ්ගජාඃ, මත්තහස්තිහු; මෘගප්‍රායාඃ, මුවන්සමානයෝයි; (ඉතාක්ෂුද්‍රය යනඅර්ථයි) මෙහි මලයදෙශයෙහි චන්දනමුත් කර්පූර පාදපයන්ගේ උත්පත්තියක් නැති—චීනදෙශයෙහිම ඔවුන්ගේ උත්පත්තිය වේ—එසේම අරමණයෙහිමුත් කලිඟුවෙහෙන් මත්තහස්තීන්ගේ සම්භාවයක් නැතිනුයි මේ දෙතැන්හිම දෙශවිරොධයයි *

---

* කල්‍යාණීපුරප්‍රවෙශයෙහි මාර්ගලක්ෂණ දක්වන සැළලිහිණිසන්දෙශයෙහි සාරිකාපක්ෂියාට ආමන්ත්‍රණයකොට මෙසේ කියාතිබේ.

කාල විරොධය.

පදමිනී නක්තමුන්නිද්‍රා ස්ඵුටත්‍යහ්නි කුමුද්වතී,
මධුරුත්ඵුල්ලනිචුලො නිදාඝො මෙඝදුද්දිනඃ.

පදමිනී, පියුම්වනය; නක්තං, රාත්‍රියෙහි; උන්නිද්‍රා. ප්‍රබුද්ධ වෙයි; කුමුදවතී, කෛරවවනය; අහනි, දහවල්කාලයෙහි; ස්ඵුටති, පිපෙයි; මධුඃ, වසන්තකාලයතෙම; උත්ඵුල්ලනිචුලඃ, ප්‍රබුද්ධවූ නිචුලද්‍රැම (මිදෙල්ලවෘක්ෂ) ඇත්තේය; නිදාඝඃ, ග්‍රීෂ්මකාලයතෙම; මෙඝදුද්දිනඃ, මෙඝයෙන් වැලලීදවස වූයේය—

29, අග පිපිමල් මලිගියලිය කැ   ලේ යා
වන බැඳගෙණ රජහසපුල් වි   ලේ යා
ලග සිටි තුරු ගිලිහුනු රෙණු වූ   ලේ යා
මග බැස යව පලහෙලවැලි තෙ   ලේ යා

මෙහි—මස්තකයෙහි පිපියාවූ මල් ඇත්තාවූ මාලතී ලතා ප්‍රතානයෙන් යුක්තවූ වශීකබන්ධනයකොට [illegible] වන්නාවූ (රාජහංසාසතුනෙ චංචුචරණෙලෝලාභිතෙනස්[illegible]-යනුහෙයින් රත්වූ තුඩුහා පාදඇති සර්වාංගධවලවූ) රාජහංසයන් ඇති ප්‍රබුද්ධ පද්මාකරයන් ඇත්තාවූ මාගීසමීපයෙහි ප්‍රාපනය කරනාවූ වෘක්ෂයෙන් ගලිත රේණුවෙන් ආකුලවූ ව්‍යාප්තවූ ධවලවූ පුලිනතල ඇත්තාවූ මාගීයට අවතීර්ණව ගමනායකර—යනුභාවයි—

මෙහි දක්වනලද ලක්ෂණයන් අතුරෙන් "රත්වූ තුඩු හා පාදයන්ඇති සර්වාංගධවලවූ රාජහංසයන්ගේ මෙහි අවිද්‍යමානත්වය කරණකොටගෙණ මේ දෙශ විරොධයට ඇතුලත්වේ—මෙසේම කලහංණිනිරයාගේ ලක්ෂණ දක්වන්නේ-

ස ල් සපු කීණ දෙඹ රැරඟ නා මීදෙ ලී
හු ල් එරහැඳි හෝපලු මීඅඹ පලො ලී
පො ල් පුවකිහු රඹ මලබුලති සලි ම ලී
නී ල් ගණසා සෙවනලු දෙතෙර මනක ලී

මෙහිදූ රැට වනුකාන්තියපරිච්ඡේදෙප් ඛබලනනාවූ "රැරඟ" නම් ඖෂධි වෘක්ෂයන් හිමාලවනයෙහිමුත් මෙහිනැතිබැවින් ඒ දෙශවිරොධය වේ—ඇසලමාසයෙහි මල්පිපෙන්නාවූ "එරහැඳි" නම් චතුරඟුල (ඇසල) වෘක්ෂයන්ගේ මල්පිපීමත් දුරුතුමාසයෙහි නැතිබැවින් නොහොත් ශාරිකාපක්ෂීයාගේ ගමනාරම්භයට දක්වනලද නක්ෂත්‍රයොගය මෙහි (දුරුතු) මාසයෙහි යෙදෙන බැවින් මේ කාලවිරොධයයි හැගේ.

මෙහි දැවල් පිපෙන පද්මයන් රෑට කීහෙයිත්ද—රෑට පිපෙන කුමුදු දැවලට කීහෙයිත්ද—වර්‍ෂාකාලයට පිපෙන නිචුලද්‍රැම වසන්තකාලයට කීහෙයිත්ද—වර්‍ෂාකාලයෙහි පැමිණෙන දුර්දිනය ග්‍රීෂ්මකාලයට කීහෙයිත්ද, මේ කාලවිරොධයි.

ශ්‍රව්‍යහංසගිරො වර්‍ෂාඃ ශරදො මත්තවර්හිණඃ,
හෙමන්තො නිර්මලාදිත්‍යඃ ශිශිරඃ ශ්ලාඝ්‍යචන්දනඃ.

වර්‍ෂාඃ, වර්‍ෂාකාල; ශ්‍රව්‍යහංසගිරඃ, ශ්‍රවණයකටයුතු හංසනාද ඇතිවෙත්; ශරදඃ, ශරත්කල්; මත්තබර්හිණඃ, මත්මොණරු ඇතිවෙත්; හෙමන්තඃ, හෙමන්තකාලය; නිර්මලාදිත්‍යඃ, නිර්මලසූර්‍ය්‍යයා ඇතිවේ; ශිශිරඃ, ශිශිරකාලය; ශ්ලාඝ්‍යචන්දනඃ, යහපත් සඳුන් ඇතිවෙයි.

ශරත්කාලයෙහිම ඇත්තාවූ හංසනාදය වර්‍ෂාකාලයට කීහෙයිත්ද, වර්‍ෂාකාලයෙහිම ඇත්තාවූ මයූරනාදය ශරත්කාලයට කීහෙයිත්ද, සූර්‍ය්‍යයා හිමපටලවලින් ආවෘතවීමෙන් නිර්මලනොවන්නාවූ හිමකාලයෙහි සූර්‍ය්‍යයාගේ නිර්මලත්වය කීහෙයිත්ද, ශීතවූ ශිශිරකාලයෙහි ශීතගුණවූ සඳුන් යහපත්බව කීහෙයිත්දැයි මෙසේ නයින් කාලවිරොධය දතයුතුය.

ක ලා වි රෝ ධ ය.

වීරශෘඞ්ගාරයොර්භාවෞ ස්ථායිනෞ ක්‍රොධවිස්මයෞ,
පූර්ණසප්තස්වරඃ සො'යං භින්නමාර්ගඃ ප්‍රවර්තිතො.

වීරශෘඞ්ගාරයොඃ, වීරරසය ශෘඞ්ගාරරසය යනදෙකට; ක්‍රොධවිස්මයෞ, ක්‍රොධය විස්මය යනදෙක; ස්ථායිනෞ භාවෞ, ස්ථායීභාවවූවෝ [විරුද්ධෞ, විරුද්ධවෙති] පූර්ණසප්තස්වරඃ, සම්පූර්ණවූ [මනාකොට යොදනලද නිෂාදාදී] සප්තස්වරඇති; සඃ අයං, ඒ මේ සඞ්ගීතවිධිය, භින්නමාර්ගඃ,[ඒ ඒ කාලයන්හි වළකනලද ස්වරයන්හා එකතුනොවීමෙන්] වෙන්වූ මාර්ගය හෙවත් ප්‍රයොග නියමඇත්තේ; ප්‍රවර්තිතො, පවතියි [උක්තප්‍රකාර ප්‍රවෘත්තියෙන් විපරීතවූයේ දොෂවෙයි යනුයි.

මෙහි වීරරසයෙහි උත්සාහය ස්ථායිභාවයි; ශෘඞ්ගාරරසයෙහි රතිය ස්ථායිභාවයි; ඒ නියමය එසේතිබියදී රෞද්‍රරසයාගේ ස්ථායිභාවවූ ක්‍රොධයත් අද්භූත රසයාගේ ස්ථායිභාවවූ විස්මයත් යනදෙක යටකී වීරශෘඞ්ගාරරස දෙකට බෙදීම විරුද්ධහෙයින් නාට්‍ය රූපකලා විරොධ නම් දොෂය වෙයි—

මනාකොට යොදනලද නිෂාද ඍෂභාදි සප්තස්වරයඇති සඞ්ගීතවිධිය නම්, ඒ ඒ කාලවලදී නොලැබෙන ස්වරහා එකතුකොට නොකියා වෙන්වූ ප්‍රයොග නියමයඇතිව පවතියි ඒ

පවත්නා ස්වභාවයෙන් විපරීතකොට යෙදීම ගීතරූපකලා විරෝධනම් දෝෂයවෙයි.

ලෝකවිරෝධය.

ආධූතකෙශරො හස්ති තීක්ෂ්ණශෘඞ්ගස්තුරඞ්ගමඃ,
ගුරුසාරො'යමෙරණ්ඩො නිඃසාරඃ ඛදිරද්‍රුමඃ.

හස්ති, වාරණතෙම; ආධූතකෙශරඃ, සලනලද ජටා [කෙශර] ඇත්තේය;—තුරඞ්ගමඃ, අශ්වතෙම; තීක්ෂ්ණශෘඞ්ගඃ, තියුණු අං ඇත්තේය—අයං එරණ්ඩඃ, මේ එරඬුවෘක්ෂයතෙම; ගුරුසාරඃ, බරවූ හරඇත්තේය—ඛදිරද්‍රුමඃ, කිහිරිවෘක්ෂයතෙම; නිඃසාරඃ, හරනැත්තේය, යනු ලෝකවිරෝධයි, කෙසුරු (රැගිත ඇත්තු) කෙශරසහිතයයිද, අංනැති අශ්වයත් අංසහිතයයිද, හරනැති එරඬුගස් හරසහිතයයිද, සාරවත් (හරඇති) කිහිරිරුක නිඃසාර (හරනැති) යයිද, ලෝකස්වභාව ඉක්මවා කීහෙයින් මේ ලෝක විරෝධ නමි.

මෙහි පූර්වාර්ධයෙන් ජඞ්ගමයෝද අපරාර්ධයෙන් ස්ථාවරයෝද කියනලද්දෑහුය.

ඉති ලෞකික එවායං විරොධඃ සර්වගර්හිතඃ,
විරොධො හෙතුවිද්‍යාසු න්‍යායාඛ්‍යාසු නිදර්ශ්‍යතෙ.

ඉති, මෙසේ; ලෞකිකඃ, ලෞකික හෙවත් ලෝකප්‍රසිද්ධවූ; අයං එව විරොධඃ, මේ විරෝධයම; සර්වගර්හිතඃ, සියලු පණ්ඩිතයන් විසින් නින්දාකරණලද්දී, න්‍යායාඛ්‍යාසු, න්‍යාය නම්වූ හෙතුවිද්‍යාවන් විෂයෙහිවූ; විරොධඃ, විරෝධය; (හෙවත් න්‍යායවිරෝධය) නිදර්ශ්‍යතෙ, දක්වනු ලැබේ.

න්‍යාය විරෝධය.

සත්‍යමෙවාහ සුගතඃ සංස්කාරානවිනශ්වරාන්,
තථාහි සා චකොරාක්ෂී ස්ථිතෛවාද්‍යාපි මෙ හෘදි.

සුගතඃ, සර්වඥයන්වහන්සේ; සංස්කාරාන්; ගුණවිශෙෂ [සංස්කාර] යන්; අවිනශ්වරාන්, අවිනශ්වරයයි (නොහොත් චිරස්ථායියයි) සත්‍යංඑව, සැබැවක්ම; ආහ, කීයේය; සා චකොරාක්ෂී, පූර්වානුභූතවූ ඒ චකොරාක්ෂිතොමෝ; අද්‍යඅපි, අදදක්වාත්; මෙ හෘදි, මාගේලෙහි; ස්ථිතාඑව, පිහිටියාමය.

මෙහි මළප්‍රියාව තමාසිතින් නොයනනියාවක් කීනියාවය; සර්වඥයන්වහන්සේ සර්වසංස්කාරයන් නිත්‍යයයි නොකීවක් කීයයි කී නිසාය යනාමෙය හෙතුවිද්‍යා නම් න්‍යායශාස්ත්‍රයට විරුද්ධනුයි මේ න්‍යායවිරෝධය නම් වේ–

ආගම විරෝධය.

අනාහිතාග්නයෝ'ප්‍යෙතෙ ජාතපුත්‍රා විතන්වතෙ,
විප්‍රා වෛශ්වානරී මිෂ්ටි මක්ලිෂ්ටාචාර භූෂණාඃ.

අක්ලිෂ්ටාචාරභූෂණාඃ, සදාචාරයෙන් යුක්තවූ; ජාතපුත්‍රාඃ, උපන් පුත්‍රයන් ඇති; එතෙවිප්‍රාඃ, මේ බ්‍රාහ්මණයෝ; අනාහිතාග්නයඃ අපි, ගිනි රැස්නොකළෝද, වෛශ්වානරීං ඉෂ්ටිං, අග්නි යාගය; විතන්වතෙ, කෙරෙත්.

අග්න්‍යාධානය කිරීමෙන්ම විනා අන්පරිද්දෙකින් වහ්නියාගය සම්පාදනය නොවනබව ශ්‍රැති ශාස්ත්‍ර(ආගම)යෙහි දක්වා තිබෙනහෙයින් අග්න්‍යාධානය නොකළ අය ගිනියාගකරත්ය යන මේ ආගමවිරොධයයි දතයුතු.

අසාවනුපනීතො'පි වෙදානධීජගෙ ගුරොඃ,
ස්වභාවශුද්ධඃ ස්ඵටිකො න සංස්කාර මපෙක්ෂතෙ.

ගුරොඃ, ආචාර්‍ය්‍යයාකෙරෙන්; අසෞ, මේ (ජන) තෙම; අනුපනීතඃඅපි, නොකරණලද උදග්‍රහණ සංස්ක්‍රියා ඇත්තේද (ඉගෙණීම් පිරිසිඳුනොකළේනමුත්) වෙදාන්අධිජගෙ, වෙදහැදෑරීය; (ඒ එසේමය) ස්වභාවශුද්ධඃ, ස්වභාවයෙන් පිරිසිඳුවූ; ස්ඵටිකඃ, පළිඟුව; සංස්කාරං, (විශෙෂ) ශුද්ධියක්; න අපෙක්ෂතෙ, අපෙක්ෂා නොකෙරෙයි.

මෙහි උපනයනය නොකළ බ්‍රාහ්මණ කුමාරයන්ට වෙදාධ්‍යයනය නොකළහැකිබව වෙදශාස්ත්‍රයෙහි පැණෙනහෙයින් මේ වචනය ඒශාස්ත්‍රයට විරොධහෙයින් මේ ආගම විරොධයි.

මෙසේ මේ දශමහාදෙෂය මෙහි සංක්ෂෙපයෙන් ගෙණහැර දැක්වීමු.

මාත්‍රා ඡන්දස් එළි යවහත් සමසේ යොදා බන්ධනය කිරීම ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය ඉගැණීමෙන් වියයුතුයි * වෘත්තරත්නාකර

* මාත්‍රා ඡන්දස් එළි යවහත් යන ඡන්දොලක්ෂණය සමපරිද්දෙන් යොදන්නේ යයි කීහෙයින්-මෙහි මාත්‍රාසමකිරීම "මාත්‍රාවර්ණවිභෙදෙන ඡන්දස්තදිහ කාර්‍ය්‍යතෙ"යු බැවින් භාෂා තුණ්ඩම සමානයි—ඡන්දස් යනු—පාලිසංස්කෘතයන උභය ඡන්දොලක්ෂණයට සමානවූ—1-උක්තාය-2-අත්‍යුක්තාය-3-මධ්‍යය-4-ප්‍රතිෂ්ඨාය-5 සුප්‍රතිෂ්ඨිතාය-6 ගායත්‍රිය-7 උෂ්ණික්ය-8 අනුෂ්ටුප්ය--9 බෘහතිය-10 පඞ්ක්තිය-11 ත්‍රිෂ්ටුප්ය-12 ජගතිය-13 අතිජගතිය-14 ශක්වරීය-15 අතිශක්වරීය-16 අෂ්ටිය-17 අත්‍යෂ්ටිය-18—ධෘතිය-19 අතිධෘතිය-20 කෘතිය-21 ප්‍රකෘතිය-22 ආකෘතිය-23

ඝූණෙනාදය, 'එළුජනුස' යන මේ පොත්තුණ භාෂාභූෂණට කරණ ලදී—සිංහල කවීන්විසින් උගතම්නාවූ ඒ මේ එළුජනුසෙහි—මාත්‍රාවෘත්තය වර්ණවෘත්තය යනභෙදයෙහින්—ගීතිකා වෘත්ත ලක්‍ෂණය සිව්පද වෘත්තලක්‍ෂණයයි කියා භෙදදෙකක් වෙත්—එහි ප්‍රස්තාරයෙහිලා—දෙසාළිස් මාත්‍රාවක්ඇති ගීතිනම් වෘත්තය—එක්සාළිස් මාත්‍රාවක්ඇති පිදුම්ගීනම් වෘත්තය—සතලිස්මාත්‍රාවක්ඇති මත්වලගීනම් වෘත්තය-අටතිස් මාත්‍රාවක්ඇති උමතුගීනම් වෘත්තය—සමසතළිස් මාත්‍රාවක්ඇති කව්ගීනම් වෘත්තය-දෙසාළිස් මාත්‍රාවක්ඇති බමරගීනම් වෘත්තය—දෙසාළිස් මාත්‍රාවක් ඇති යාගීනම් වෘත්තය—සූසාළිස් මාත්‍රාවක් ඇති දුවගගීනම් වෘත්තය—සමසතළිස් මාත්‍රාවක්ඇති යොන්ගීනම් වෘත්තය—එක්සාළිස් මාත්‍රාවක්ඇති කාරිකාගීනම් වෘත්තය—එක්සාළිස්මාත්‍රාවක්ඇති දකුණුහොහල්ගීනම් වෘත්තය-එක්සාළිස් මත්‍රාවක්ඇති වම්හොහල්ගීනම් වෘත්තය-දෙසාළිස්මාත්‍රාවක්ඇති සානුළෙටක ගීනම් වෘත්තය-සමතිස්මාත්‍රාවක්ඇති නාළිගීනම් වෘත්තය—සමසතළිස් මාත්‍රාවක් ඇති සස දුළුතුගී නම් වෘත්තය-ගොමූත්‍රිකාදි චක්‍රලක්‍ෂණය යනාමොහු ගීතිකාවෘත්තලක්‍ෂණයයිද.

සයක් වෘත්තඇති සදනම් ජනුසය—දොළොස් වෘත්තයක් ඇති සිරිනම් ජනුසය—සූවිසිවෘත්තයක්ඇති මැඳුම්නම් ජනුසය-අටසාළිස් වෘත්තයක්ඇති පිහිටිනම් ජනුසය—සයානූවෘත්තයක් ඇති සුපිහිටිනම් ජනුසය—එක්සිය දෙයානූවෘත්තයක්ඇති උතුනම් ජනුසය-තුන්සිය සූවාසූවෘත්තයක් ඇති සෙල්නම් ජනුසය-සත්සිය අටසැත්තෑවෘත්තයක්ඇති ගජනම් ජනුසය-එක්දහස්පන්සිය සතිස්වෘත්තයක්ඇති රැඳීනම් ජනුසය-තුන්දහස් එසත්‍යවෘත්තයක්ඇති රවුළිනම් ජනුසය—හදාස්එකසිය සූසාළිස්වෘත්තයක්ඇති තෙමෙනත්නම් ජනුසය—දොළොස්දාස්දෙසිය අටඅසූවෘත්තයක්ඇති හිරනම් ජනුසය-සූවිසිදහස් පන්සියහැත්තෑහයක් වෘත්තඇති මීනම් ජනුසය-සතළිස්නවදාස් එකසිය දෙපණස්වෘත්තයක්ඇති මඳුනම් ජනුසය-යනාමොහු හා සූතිස් මාත්‍රාවක් ඇති අණිකානම් ජනුසය—යනාමොහු සිව්පද ලක්‍ෂණයයිද—මෙසේ භෙදදෙකෙකි,සිව්පදයක් විභාගකළකල්හි එක්භාගයක්

පියෘතිය-**24** සංකෘතිය-**25**- අභිකෘතිය-**26** උත්කෘතියයි මෙසේ සවිසි ජනුස් කෙණෙකි.

එළුජනුසෙහි-**1** සදය-**2** සිරිය-**3** මැඳුම්ය-**4** පිහිටිය-**5** සුපිහිටිය-**6** උතුය-**7** සෙල්ය-**8** ගජය-**9** රැඳීය-**10** රවුළිය-**11** තෙමිනෙත්ය-**12** හිරුය-**13** මීය-**14** මඳුය—යයි මෙසේ තුදුසෙකි.

දෙපාද ශ්‍රව් ලක්ෂණවේ—ගීප්‍රථමපාදය හා දෙපාදකව්‍යක් එක්වූ කල සිතිලිගීවේ—සිතිලිගීදෙකක් එකතුවූ කල කඩවක්නම් වේ—කඩවක්නම් වෘත්තයාගේ කෙළවර කිසියම් සිව්පදයක්ලා බන්ධනය කරණලද්දේ උපජාතිසැහැලි වේ—සිතිලිගී තුණකින් මත්තෙහි කැමැති සිව්පදයක්ලා බඳින ලද්දේ ලියහැලි නම් වේ—සිතිලිගී සතරකින් මත්තෙහි සිව්පදයක්ලා බඳිනා ලද්දේ බැහැලිනම් වේ—සිතිලිගීපසකින් මත්තෙහි දෙපදකව්‍යක්ලා බඳිනාලද්දේ සඳහැලිනම් වේ—සිතිලිගී සයකින් මත්තෙහි එළිඇත්තාවූ සිව්පද තුණකින්ද එමඑළිඇත්තාවූ දෙපදකව්‍යක්දලා බඳිනාලද්දේ ඇහැලිනම් වේ—සිතිලිගී හතේපටන් වැඩිවැඩිකොට එකොළහදක්වා කැමති සිව්පදවෘත්තයක්ලා බන්ධනය කරණලද්දේ රසහැලි විරලි රාහැලි මිහිඳුසුරිඳු යයි යන නාමයෝ වෙත්—සිතිලිගී දොළොසෙක්ඇත්තේ සරගහැලිනම් වෘත්තය වේ—සිව්පදයන්ගේ බන්ධනය කවිඥගේ කැමැත්තමෙනි.

එළි සමකිරීම සිංහලකව්හි බොහෝසේ පෙණේ—සැලළිහිණි සන්දේශයෙහි—

“ රි වි තැ වූ ලේ පිපිකම ලේ විල්ගැව සී
මතකො වූ ලේ තුරුවද ලේ හඬනනී සී
ව න සැ වූ ලේ මගඅස ලේ පොරසැල සී
ගු රු බැ වූ ලේ යවඅවූ ලේ නොවීකි සී”

“රිවිතැවූලේ, සූර්‍ය්‍යසන්තාපයෙන්; පිපිකමලේ, සුපුෂ්පිතපද්මයන් ඇත්තාවූ; විල්, තඩාග්‍යෙන්; ගැවසී, සංකීර්ණනාවූ; තිසි, සඤ්චාරණයට යොග්‍යවූ; තුරු (ආම්‍රාදි) වෘක්ෂයන්ගේ; වදලේ, මුවාවෙහි; හඬණ, නාද කරන්නාවූ; හෙවත් රැව් පිළිරැව් පවත්වන්නාවූ; මතකොවූලේ, මත්තකොකිලයන් ඇත්තාවූ; මගඅසලේ, මාර්ගාසන්නයෙහි; පොරසැලසී, පූර්ණචන්ද්‍රවෘත්තාවූ; වනසැවූලේ, වලිඛුකුලන් ඇත්තාවූ; ගුරුබැවූලේ, ගුරුබැවූලනම්වූ උන්නතප්‍රදේශයෙහි; කිසිඅවූලේනොවී, සඬල්පමාත්‍රවූද ආකූලයක්(බාධාවක්) නැතිව; යව, ප්‍රයාතයකරව”

මෙහි—‘රිවිතැවූලේ’ යන්නෙහි කරණාර්ථයෙහි අදරවිබත්ද ‘අවූලේ’ යන්නෙහි ප්‍රථමාර්ථයෙහි අදරවිබත්ද එළිසමකිරීම සඳහා විභක්තිරූප වෙනස්කොට යොදනලදී.

යවහත්යනු, ය–කාර, ව–කාර, හ-කාර, ත්–කාර, –යන මොහුයි, මෙකී සතරකුරෙන් යම් කිසිකුරක් පාදයාගේ කෙලවර වැටුනිනම් ඊට ඉදිරියෙහි එකඅක්ෂරයකින්ම සමකළයුතුයි—අන්කක් යෙදුවහොත් මහාදෝෂයයි ප්‍රාඥයෝ කියති—දක්වනලදමැයි.

ලකුණුසරෙහි.

යවහත් සතරකුරෙන් පදතැ එක කුරෙක්වත්,
එයට ඉදිරි කරැ කිසි එකකුරු නො පැව මහදෙස්,

යවහත් සතරකුරෙන්, -ය-ව-හ-ත්-යන සතරඅක්ෂරයෙන්; පදතැ එකකුරෙක්වත්; පදානතයෙහි එක්අක්ෂරයක් වතුදු; එය ට ඉදිරි කරැ, ඒ අක්ෂරයන්ට අභිමුඛකොට; කිසි, කවරවූ; එකකු රු නො පැව, එකාක්ෂරයකුදු නොපැව හොත්, මහදෙස්, මහ දොෂයි-ඒ මෙසේයි.

ෂඩ්භාෂා පරමෙශ්වර තොටගමුවේ ශ්‍රීරාහුල සඞ්ඝරාජ මහා ස්වාමිපාදයන්වහන්සේ විසින් විරචිත 'කාව්‍යශෙඛර (කව්සේ කර) නම් ප්‍රශස්ත මහාකාව්‍යයෙන් මෙකී 'යවහත්' දොෂ සිටිනා කාරය පෙන්වීම පිණිස එක් කාව්‍යයක් මීට නිදර්ශනවශයෙන් ගෙණ කාව්‍යබන්ධනය කිරීමෙහි නියැලි සුධීජනයගේ විජාන නයපිණිස මෙහි බහාලන්නෙමු.

කාව්‍යශෙඛරයෙහි-අහිරික අනොත ප ය
පවට විළිනැති නොබ නු ය
නො සත් හුත් සිත නු ය
දනුව උදගස් නමැසි සැබ ව ය

මෙහි ප්‍රථම පාදාවසානයෙහි සිටි-ය-යන්නට ඉදිරියෙන් යෙදූ -ප-යන්න සෙසු පාදයන්හිත් නොයෙදූබැවින් මෙකී දොෂයට ඇතුළත් වේ. * සෙසුඅක්ෂරත්‍රයද මෙම නයින් දත්තේය.

ඉක්බිති යවහත්, මහාදොෂය වර්ජිතකොට කාව්‍යබන්ධනය කරණවිදිය දක්වීමපිණිස පරවිසන්දෙශයෙන්-

ය-යන්නට උදාහරණ.

ම හ න සැපත මොහු ගුණතෙද පවස න ය
ස න න සහස නෙත්දෙව්මැනි පවස න ය
ව න න සවන දිනගුරුසොමි බඹක න ය
ස ම න මෙසුර සැකගැරනත නොසම න ය

මෙහි පාදාවසානයෙහි සිටි-ය-යන්නට ඉදිරියෙන් එකාක්ෂර යක්(න-යන්නක්)ම යොද මෙකී 'යවහත්' මහාදොෂය වර්ජිත කරනිබේ-සෙසොදාහරණයන්ද මෙම නයින් අවබොධකරණු.

ව-යන්නට උදාහරණ.

දු නු කම්රම් රජුමෙන් ලොව පුවත ර ව
දු නු පරසුම් ගණරන් දුනු සරද ර ව
දු නු පුල්වන් දෙව්රජකුලැ ගරුත ර ව
දු නු දෙව්රදු හටද මෙතෙපුල් සැලක ර ව

---

* පදවිපයඩාස පදපූරණාදියෙන් වෘත්තය නොපිරිහෙලා පද්‍යබන්ධනය කිරීම විනා මෙබඳු දොෂගැණ ඒ මහාකවිවරයෝ නොසැලකුවෝ දොයි හගිමු.

ගුත්තිලකාව්‍යයෙන්, හ-යත්නට උදාහරණ

නොවලවිරු සිරි	ය හ
රිපඳුරට රිවි උද	ය හ
පබලමෙර දිරි	ය හ
නැගී රියරියැ දුරෝ සිටි	ය හ

ත්-යත්නට උදාහරණ.

සපැමිණ නත් දෙ	සෙ ත්
ගිය වුරු දරා එක	සෙ ත්
විලසින් අසුර	සෙ ත්
එවෙත සිටියෝ නොයෙක් දුනු	සෙ ත්

මේ කියනලද සියලු දොෂයන් දුරුකොට පූර්‍වාචාර්‍ය්‍යවර යන්ගේ යෙදුම් දැනගෙණ මාත්‍රා ඡන්දස් එළි යවහත් යනාදි ඡන්දොලක්‍ෂණයන් සමකොට යොදා දක්‍ෂ කවිවරයෝ පද්‍යබන්ධනය කරති.

අෂ්ටගණයන් හා ඡන්දස් [ශාස්ත්‍රාදිය] නොදත් කවීන් විසින්බන්ධනය කරණලද කාව්‍යනමැති කර්‍ණාභරණයතෙම පණ්ඩිත කවිජනයන්ගේ කර්‍ණයෙහි පිළන්ධනය නොකරණුලැබේ. තෙමේම බන්ධනය කළ කාව්‍යනමැති වනමධ්‍යයට ප්‍රවිෂ්ටව ගණ ඡන්දසුන්ගේ කිසිම හසරක් නොදැන ශඞ්කාවෙන් ජනිතවූ භීතියෙන් ඇවිදිනබව කියන ලදී—හෙළදිව් අබිදානවතෙහි.

ගණසඳ නොදත් කිවිබැඳි කව්කත්බර	ණ
පඬුකිවිදනන් කණැ නොමපලදි කිසිදි	න
තුමු බැඳි කව්වෙනෙහි මැද වැද සැකබියෙ	න
ඇවිදි කිසිම ගණසඳ හසරක් නො දැ	න

මෙහි මෙකී ලක්‍ෂණයන් අතුරෙන් 'යවහත්' ලක්‍ෂණය පාළි සංස්කෘත දෙකට අසමානයි—මාත්‍රාසමකිරීම "මාත්‍රවර්‍ණවිභෙදෙන ඡන්දස්තද්විධා කථ්‍යතෙ" යනු හෙයින් භාෂාත්‍රණටම සමානයි—පාළි සංස්කෘත යන උභය ඡන්දොලක්‍ෂණයෙහි උක්තානම් ඡන්දසය—පෙ—උත්කෘතියයි කියා සවිස්සකි.

සිංහල ඡන්දස්ලක්‍ෂණයෙහි සඳනම් ඡන්දසය—පෙ—මදුනම් ඡන්දසදෑයි මෙසේ තුදුසෙකි. විස්තරය එයින් බලාගණිත්වා.

ඉෂ්ටානිෂ්ටාධිකාරය

නිමි.

——oo——

අ ල ඞකා රා ධි කා ර ය.

උපමා උපමෙය.

සම භව්යට තැකු කිසි වත් උවම් නම් වේ,
ලබනුයෙ උවම් ඒ හා උවමේ නමින් පළ වේ. A
ඉති උවම් උවමේ.

A සම භව්යට තැකු, සමභාවයට තර්කණය කළාවූ; කිසිවත්, කිසිවස්තුවක්; උවම් නම් වේ, උපමා නම් වන්නේය; ඒහා, ඒ උප මාව හා; උවම් ලබනුයේ, උපමා ලබන්නේ; උවමේ නමින් පළ වේ, උපමෙය යන නාමයෙන් ප්‍රකාශ වේ-උවම් උවමේ, උපමා උපමෙය; ඉති, මෙසේයි.

සමානභාවයට කල්පනාකරණලද කිසි වස්තුවක් උපමා නම් වේ ඒ උපමාවස්තුව හා උපමා (සමානබැව්) ලබන වස්තුව උප මෙය යන නාමයෙන් ප්‍රකාශවෙයි යනු භාවයි.

මෙහි උපමා උපමෙය දෙදෙනාගේ හැඳිනගැණීම මෙසේයි- යම්කිසි කෙණෙකුන්ගේ ඇස්දෙක නිල්මහනෙල් පෙතිදෙකක් සමානයයි කියා ඇස්දෙකට නිල්මහනෙල් උපමා කෙළේනම්- ඇස්දෙක උපමෙය වස්තුව වේ-නිල්මහනෙල් උපමාන වස්තු ව වේ.

කුසජාතකයෙහි-

197 නි ල් ගෙලෙ පිල්කලඹෙව් නිති බබල නා
ම ල් දම් දුල ඇගෙ මුහුලස හැම දි නා
දු ල් විදු කිඳු තොරනොවමින් වොරැදි නා
කි ල් ගන කුළු සිරිපැයි දනමන ගෙ නා

මෙහි 'පිල්කලඹ' යනු උපමාන වස්තුව වේ—'මුහුලස' යනු උපමෙය වස්තුව වේ.

ගුත්තිල කාව්‍යයෙහි-

400 පෙර සු ර පුරට පව්රෙව් මෙර වටා සි රි
ස මු දු ර තරඟ සෙමරට ලු කිරණ මි රි
පු ග දු ර පටන් අඩකින් එකිනෙකට මි රි
ම න හ ර රුවන් සත්කුළුපව් වලලු දි රි

මෙන් 'පව්රෙව්' යනතන්හි "පව්ර" යනු උපමා වස්තුව වේ— "සත්කුළුපව් වලලු" යනු උපමෙය වස්තුව වේ.

වස්තූපමාව

නුවන් ඉඳුවර වන් ඉඳු වත් උවන් සවැණිය,
සමදම් ඉති යෙදූයෙන් මෙ වියූ වත් උවම් නම්· A

සැලළිහිණි සන්දෙශයෙහි-

63 දිගුනෙත් නිලුපුලෙව් රතදර පබල ර ඟ
සිරමත් සුපුන්සඳ වැනි උවන මන ර ඟ
පැහැපත් ලකල් රන්වන් විලසින් ලොව ඟ
වැදඹත් පිළිම හිමි වඩු පායෑ පැල දී ඟ

මෙහි 'දිගුනෙත්' යනු උපමෙය වස්තුව වේ—"නිලිපුල්" යනු උපමාන වස්තුව වේ—"සඳ" යනු උපමාන වස්තුවයි—'උවන' යනු උපමෙය වස්තුවයි.

පරවිසන්දෙශයෙහි-

174 කෙළ වන දිගුනෙත නිලිපු ල සේ යා
ලෙල පවතින් රත්ලිය වි ල සේ යා
නළ ඟන රඟනා දැක නොල සේ යා
නලළ තැ නුවනතැ රඟ සැ ල සේ යා

මෙහිදු 'නිලිපුල' යනු උපමාන වස්තුවයි—'දිගුනෙත' යනු උපමෙය වස්තුවයි.

මුවදෙව් දා වතෙහි-

58 නැඟී බැසැ බමණ-බමරකැලනවල විමල්,
සුපුල්පියුම්ලු බැබළි-සහ දුම් දුම්කෙහෙල්ලෙව්.

මෙහි 'සුපුල් පියුම්ලු' යනු උපමෙය වස්තුවයි—"දුම්කෙහෙල්" යනු උපමාන වස්තුවයි.

මෙසේ නොයෙක්තන්හි නොයෙක් පරිදෙන් උපමා උපමෙය ඇත්තේද ආධුනිකයන්ගේ අවබොධයට මේ ප්‍රමාණ හෙයින් නොදැක්වූ තන්හිදු මේ නයින් අවබොධ කටයුතුයි.

A සවැණිය, සර්වඥානන්වහන්සේගේ; නුවන්, නයනය (නෙත්‍රය)තෙම; ඉඳුවරවන්, ඉන්දීවරවැන්න; උවන්, වක්ත්‍රයතෙම; ඉඳු වන්, චන්ද්‍රයාවැන්න; ඉති, මෙසේ; සමදම් යෙදූයෙන්, සමවූ ධර්මය යොජනා කළහෙයින්; මෙ වත්උවම්නම් වියූ, මේ වස්තු උපමා නමැයි කීවු.

මෙහි නේත්‍ර නීලොත්පල වැන්නයි කීමෙන් නෙත්‍ර නීලොත්පල දෙදෙනා දීර්ඝත්වයෙන් හා වර්ණයෙන්ද සමානයයි හැඟේ, වක්ත්‍රය චන්ද්‍රයා වැන්නයි කීමෙන් වක්ත්‍ර චන්ද්‍ර දෙදෙනා සෞම්‍යශ්‍රීයෙන්හා කාන්තගුණයෙන් සමානයයි හැඟේ, මෙසේ සමාන වස්තු උපමාකළබැවින් මේ වස්තූපමා නම් වන්නේය-එයින් කීන-

කාව්‍යාදර්ශයෙහි–

2·16 රාජීවමිව තෙ වක්ත්‍රං නෙත්‍රෙ නීලොත්පලෙ ඉව,
ඉයං ප්‍රතීයමානෛක ධර්මා වස්තූපමෛව සා.

තෙ වක්ත්‍රං, තිගේ මුඛය; රාජීවමිව, පද්මයක් වැන්න; නෙත්‍රෙ, ලොචනවය; නීලොත්පලෙ ඉව, ඉන්දීවර දෙකක් වැන්නාහුයි; ඉයං, මෙබඳු වූ; ප්‍රතීයමානෛකධර්මා, (අව්‍යභිචාරය හෙතුකොටගෙණ අර්ථහෙයින්) ගම්‍යමානවූ උභය ස…න කාන්තාදි ගුණ ඇති; සා, ඒ උපමාතොමෝ; වස්තූපමාඑව, වස්තූපමාම වේ.

මෙ… වක්ත්‍රය පද්මයක් වැන්නයි කීමෙන් වක්ත්‍රපද්මදෙදෙනා සෞම්‍යශ්‍රීයෙන් හා කාන්ත බැව්හුත් සමානයයි හැඟේ, නෙත්‍රවය නීලොත්පලවැන්නයි කීමෙන් නෙත්‍ර නීලොත්පලදෙදෙනා දීර්ඝත්වයෙන් හා වර්ණයෙන්ද සමානයයි හැඟේ, මෙසේ සමාන වස්තුවකට උපමාකළ බැවින් මේ වස්තූපමා නම් වන්නේය යනු භාවයි.

කාව්‍යශෙඛරයෙහි–

2, 31. දෙබැම දෙව් දුනු ව න්
ඇවූ නලල අඩසඳ ව න්
ඇගෙ දිගු යුග ස ව න්
කෙලෙන රුසිරි රණෝවිලි ව න්

මෙහි භෲයුගමය ඉන්ද්‍රචාපයන් වැන්නයි කීමෙන් භෲයුගම ඉන්ද්‍රචාප දෙදෙනා වක්වූ ගුණයෙන් සමානයයිද, පටුවූ ලලාටය අර්ධචන්ද්‍රයා වැන්නයි කීමෙන් අවිශාල ලලාට අර්ධචන්ද්‍ර දෙදෙනා ලක්ෂණයෙන් හා කාන්තියෙනුත් සමානයයිද–කර්ණයුගමය රන් උත්සිලලා වැන්නයි කීමෙන් දීර්ඝගුණයෙන් හා ලක්ෂණයෙනුත් සමානයයිද හැඟේ—මෙසේ උභය සමානකාන්ත්‍යාදි ගුණ ප්‍රකාශවූ මේ අලඞ්කාරය වස්තූපමා නම් වේ—මෙසේම සෙසු කාව්‍යයන්හි ද ලක්ෂණ බලා හැඳිනිය යුතුයි.

මෙහි පළමුකොට දක්වනලද්දේ උපමාලඞ්කාරයට අන්තර්ගත වස්තූපමාවයි—ඒ මේ උපමාඅලඞ්කාරය දක්වන ආචාර්‍ය්‍යදණ්ඩින්විසින් කාව්‍යාදර්ශයෙහිදි මෙසේ දක්වනලදි.

2-14 යථා කථඤ්චිත් සාදෘශ්‍යං යත්‍රොද්භූතං ප්‍රතීයතෙ,
උපමානාම සා තස්‍යාඃ ප්‍රපඤ්චො'යං නිදර්ශ්‍යතෙ.

යත්‍ර, යම් විෂයෙක්හි; සාදෘශ්‍යං, කිසි පදාර්ථයන් දෙදෙනාගේ සාම්‍යය; යථාකථඤ්චිත්, ගුණාදිවූ කිසියම් ප්‍රකාරයකින්; උද්භූතං, ව්‍යක්තවූයේ; ප්‍රතීයතෙ, දන්නාලැබේද; සා, ඒ සාදෘශ්‍යතතිතොමෝ; උපමානාම, උපමා නම් අලඞ්කාරයයි දතයුතුයි; තස්‍යාඃ, ඒ බඳුවූ ඒ උපමාලඞ්කෘතීහුගේ; අයං ප්‍රපඤ්චඃ, මේ විත්‍රප්‍රභෙදය තෙම; නිදර්ශ්‍යතෙ, දක්වනුලැබේ-

මෙසේ දක්වනලද උපමාලඞ්කාරය-ධර්මොපමා-වස්තූපමා-විපර්‍ය්‍යාසොපමා—අන්‍යොන්‍යොපමා— නියමොපමා— අනියමොපමා-සමුච්චයොපමා-අතිශයොපමා-උත්ප්‍රෙක්ෂිතොපමා- අද්භූතොපමා-මොහොපමා-සංශයොපමා-නිර්ණයොපමා- ශ්ලෙෂොපමා-සමානොපමා-නින්දොපමා-ප්‍රශංසොපමා-ආචිඛ්‍යාසොපමා-විරොධොපමා-ප්‍රතිෂෙධොපමා-චටූපමා—තත්ත්වාඛ්‍යානොපමා-අසාධාරණොපමා—අභූතොපමා—අසම්භාවිතොපමා- බහූපමා-වික්‍රියොපමා—මාලොපමා—වාක්‍යාර්ථොපමා- ප්‍රතිවස්තූප[illegible]තුල්‍යයොගොපමා-හෙතූපමා; යයි දෙතිසක් ප්‍රභෙද ඇත්තේය.

මේ සිද්ධාන්තසඞ්ග්‍රහයෙහි දක්වනලද්දේ-වස්තූපමා-අභූතොපමා-ශ්ලෙෂොපමා-නින්දොපමා-විරුද්ධොපමා—යන මෙතෙකි- මේ උපමාලඞ්කාරයාගේ විස්තරය කාව්‍යාදර්ශයෙන් බලා ගතයුතුයි.

මේ වස්තූපමාව ලා බඳිනලද කාව්‍ය බොහෝකොට දැක්වීම අප්‍රයොජනබැවින් කීපයක් ගෙණහැර දක්වමු-ඒ මෙසේයි,

කුසජාතකයෙහි-85 වනිනී සර් ඉ ත් දු
රුසිරෙත් දළුනිදු ත් දු
සඳිසි දුර ල ත් දු
සඳලුතලවල කෙළිති ප ත් දු

ගුත්තිලකාව්‍යයෙහි-348 දුල් නිලුපුලැ සියෝ
මීවුරු පිල් වරලැ සියෝ
වැද සුර විල සියෝ
සුරිඳු ගිය කරුණු පිළිවි සියෝ

කාව්‍යශෙඛරයෙහි-
10-8 වතින් සොමී ස ද වූ
රන්ලිය සිරිත් බ ද වූ
නෙතින් රත් පෙ ද වූ
දූවනියත් තම ලඟට කැ ද වූ

අද්භූතෝපමාව

ඉඳුසැව් පිරිවැටූ මහමෙර ලොව දැගුම් වත,
සුගතිඳු බඳ එබඳු වී හඟනේ අබූතුවම් නම්. A

ගිරාසන්දේශයෙහි-

24 කලා සපිරි සිසි වත මන ක ලාවන්
නිලා නිබෙන බැම ඉඳු දුනු පි ලාවන්
දූලා තනන තන රණහස පි ලාවන්
බලා පියැද යනු බැරි පුර ක ලාවන්

A ඉඳුසැව්, ඉන්ද්‍රචාපයෙ (දෙව්දුනුවලි)න්; පිරිවැටූ, පරික්ෂෙප (වට-වෙළීම) කරණලද්දාවූ; මහමෙර, මහාමෙරුව; ලොව, ලොකයෙහි; දැගුම්වත, ජඞගම්වූයේ (ඇවිදිනේ) නම්; සුගතිඳුබඳ, සුගතෙන්ද්‍රයාගේ දෙහය; එබඳු වී, එබඳු (එයාකාර) යයිකියා; හඟනේ, චින්තනය කිරීම; අබූතුවම් නම්; අභූතොපමා නම් වේ-

දෙව්දුන්නෙකින් වටකරණලද මහමෙර ලොකයෙහි ඇවිදිනොත් සර්වඥයන්වහන්සේගේ දෙහය එබඳුයයි කියා අභූතයක් (නුවූවක්) උපමාකොට සිතීම අභූතොපමා නම් වේ.

කව්සිළුමිණෙහි-

ඇත රුසිරු විසිත්—රුවන්ගන එනි මුලු,
තෝරුවන්දහරවත්—සුවහස්ටැඹ වැජඹෙනා.

රුසිරු, සිත්කලුවූ; විසිත්, විචිත්‍රවූ; රුවන්ගන, රත්නමෙඝයක්; ඇත, විද්‍යමානවූවහොත්; එනි, ඒ රත්නමෙඝයෙන්; මුලු, වහනය කරන්නාවූ; තෝරුවන් දහරවන්, තොයරත්නධාරාවන් වැන්වූ; සුවහස්, ලක්ෂගණන්; ටැඹ, ස්තම්භයන්; වැජඹෙනා, විරාජමානවූ—යනුයි-

මෙහි අවිද්‍යමාන තොයරත්නධාරාවන් හා ස්තම්භයන්ගේ සාදෘශ්‍යාභිධානය හෙතුකොටගෙණ මෙය අභූතොපමායයි කියා හැඳින ගතයුතුයි.———සැවුල්සන්දේශයෙහි-

61 හිමග කෙලෙස මෙරගිර වූ පුවතර ම
වලග කර රහස පදඇත ඇතොත්තු ම
සිතග නැඟී බම වසි පා තම මහි ම
මතග නැගුම් ඉන් මෙරජුගෙ කියනු කි ම

මෙහි-හිමාලපර්වතය—කෛලාශපර්වතය—මහාමෙරුපර්වතය, යන මේසාමහත් විශාලවූ අවිද්‍යමාන හස්තිරාජයෙකුගේ සාදෘශ්‍යාභිධානය හෙතුකොටගෙණ මෝතොමෝ අභූතොපමා නම් වන්නීය.

ශ්ලෙෂොපමාව.

පෙදත් අතින් හොත-දෙ බතට සම ගුණ යොද,
පවසත සබඳ අරුතෙන්-එ වියූ සෙලෙසුවම් නම්. A

කාව්‍යාදර්ශයෙහි–

2-38 සර්වපද්මප්‍රභාසාරඃ සමාහෘත ඉව ක්වචිත්,
ත්වදානනං විභාතීති නාමභූතොපමාං විදුඃ.

ත්වදානනං, තීගේමුඛය; ක්වචිත්, කිසිතැනෙක්හි; සමාහෘතඃ, රැස්කරණලද; සර්වපද්ම ප්‍රභාසාරඃ ඉව, සියලුපද්මයන්ගේ ප්‍රභාසාරයක් මෙන්; විභාතීති, හොබනේයයි; ඉති, මෙබඳුවූ යම් උපමාවෙක් ඇද්ද,තාං,ඒ උපමාව; අභූතොපමාං, (අවිද්‍යමානවූ පද්මප්‍රභාසාරය හා සාදෘශ්‍යාභිධානය හෙතුකොටගෙණ) අභූතොපමායයි; විදුඃ, දනිති——ඊට නිදසුන් මෙසේයි.

සැළලිහිණිසන්දෙශයෙහි-

83 සිරිසර හිඟුල්විලැ සේහස වැලෙවි ග - න
"සුරවර සලෙල රත ලවනත දළ දුල න
මනහර සඳ වළාපෙල කොළවර පෙණෙ න
පැහැසර ළසඳ යුවලෙක් ඇත්නම් එමෙ න

මෙහි අවිද්‍යමාන බාලචන්ද්‍රයන් දෙදෙනා හා සාදෘශ්‍යාභිධානය හෙතුකොටගෙණ අභූතොපමානම් වේ—සෙසුතන්හිද මෙම නයින් දත්තේයි. *

A පෙදෙන්(හොත)පදයෙන් හෝ; අතින්හොත, අර්ථයෙන් හෝ; දෙවනට, උභය වස්තුවට; සමගුණයොද,තුල්‍ය(සමාන)වූ ගුණ යොජනාකොට, අරුතෙන්, අර්ථයෙන්; සබ්ද පවසත, සම්බන්ධය ප්‍රකාශකරණ කල්හි; එ සෙලෙසුවම් නම් වියූ, ඒ ශ්ලෙෂොපමා නමැයි කීහූ.

---

* කාව්‍යශෙඛරයෙහි–

දඹදිවැ ඉසුරු බ ර
රැස්කොට තුබූ තැන් සු ර
කොසොල් රට මහ හ ර
සැවැත්නම් වී පුරෙක් පුවත ර

බුදුගුණාලඞ්කාරයෙහි–

ඇමතැන ඇති සැප ත්
එකතැන් කළෙව් සිරිග ත්
දැක දැක රිසි නුමු ත්
නැතැයි යන සම්පතෙක් එහි නැ ත්

පියවී රා වඩා-කොස් දඬු පත් ගුණ සියෝ,
දල පල් දුගඳ සිටියේ-පැරදී පියුම්මැය සරණින්. A

සුවට කෙමිනුලැඟි-අඹරත රැඳි කොකුම් වත්,
තරුපුත් ඇල් යපනුයේ-වම් තෙනෙ නොම ලතික්රැස්. B

පදයෙන්වත් අර්ථයෙන්වත් වස්තුදෙකකට සමානගුණ යොදා අර්ථයෙන් (එහි) සම්බන්ධය ප්‍රකාශකරන්නේ වීනම් එය ශ්ලෙෂොපමාය යනු භාවයි——ඊට උදාහරණ මෙසේයි.

A පියවී රාවඩා, ප්‍රකෘති රාගය වර්ධනයකොට; (දෝහෝ නොහොත්) ජනානුරාගයෙන්; කොස්, කොෂයෙන්; (දෝහෝ නොහොත්) කොෂ්ඨයෙන්; දඬු, නාලයෙන්; (දෝහෝ නොහොත්) සෙනායෙන්; පත්, පත්‍රයෙන් (දෝහෝ නොහොත්) වාහනයෙන්; ගුණ, සූත්‍රයෙන් (දෝ හෝ නොහොත්) ෂඩ්ගුණයෙන්; සියෝ, එක්වූ; පියුම, පද්මයතෙම; අලපල් දුගඳ සිටියේ, ජල පඞ්ක දුර්ගන්ධගෙනිද ස්ථානයකොහේ; ඇයසරණින්, ඇගේ පාදයෙන්; පැරදී, පරාජිත වී.

B සුවට, මනාවූ වෘත්තයක් ඇති; කෙමින්, ක්‍රමයෙන්; උලැඟි, උල්ලඞ්ඝිතවූ; අඹරත, ආකාශාන්තරයෙහි (දෝහෝ නොහොත්) වස්ත්‍රාන්තරයෙහි; රැඳි, රඤ්ජිතවූ; කොකුම්වත්, කුංකුම වර්ණ ඇතියෙක්; තරුපුත්, තාගේ ශත්‍රැත්; ඇල්, ශීතකාලයෙහි; යපනුයේ, සන්සිඳුවන්නේ (එතෙම) වම්තෙනෙ නොම්, වනිතාවගේ පයොධරය නොවේ; ලතික්රැස්, අභිනව සූර්යයායි.

මෙහි අර්ථ ශ්ලෙෂය පදශ්ලෙෂ යයි කියා දෙකකි—අර්ථශ්ලෙෂය අර්ථයෙන් උභය වස්තුවට සමවූ ගුණ යොදා සම්බන්ධය ප්‍රකාශකිරීමයි-පදශ්ලෙෂය පදයෙන් උභය වස්තුවට සමානගුණ යොදා සම්බන්ධය ප්‍රකාශක්රීමයි—‘පියවීරාවඩා, යනාදිය අර්ථ ශ්ලෙෂ නම් වේ-මෙහි ප්‍රකෘති රාගය වර්ධනයකොට කියාද ජනානුරාගයෙන් කියාද අර්ථදෙකක් කියයුතු හෙයින් අර්ථශ්ලෙෂ නම් වේ-‘සුවට කෙමිනුලැඟි’ යනාදිය පදශ්ලෙෂ නම් වේ-මෙහි, සුවට, මනා වටවූ කියා අර්ථකීකල පයොධරය වටවූ බැවින් පයොධරයද සූර්යයා වටබැවින් සූර්යයාද මේ එකම අර්ථයෙන් සමාන ගුණ ඇතිවේ-මෙකීපදශ්ලෙෂය සිංහලකවිහි අපමිසින් නොදක්නාලදී අර්ථශ්ලෙෂය වූකලී ඇතම්තන්හි පෙණේ එමෙසේයි.

කව්සිළුමිණෙහි-

පමාදෙනෙ ඉසුරෙර්—පුශරහි කෙලෙස් නිවෙස්නෙත්,
නලා දෙලෙසඳබඳමෙන්—බුජඟුනුරෙහි වලඳමෙන්.

එපුරෙහි පමාදෙනේ ඉසුරෝ, ඒ පුරයෙහි ප්‍රමාදජනයෝ ඊශ්වරයෝයි, කෙසේදයත්?–කෙලෙස් නිවෙස්ගෙනන්, කෛලාශ පර්‍වතය නිවාසකොට ඇති හෙයින් (දෙහෝ නොහොත් කෙලෂයන්ට නිවාසස්ථානවූ හෙයින් දෙහෝ) තලා, තිලක දැම ඇතිහෙයින් (දෙහෝ නොහොත් තිලකාභරණ ඇතිහෙයින්දො) දෙලෙසඳබඳමෙන්, ජටා චන්‍ද්‍රබන්ධනයෙන් (දෙහෝ නොහොත් ක්‍රීඩාධුරයෙහි අඳගස් බැඳීමෙන් දෙහෝ) බුජඟුනුරෙකි වලඳමෙන්, සපීහරණ * ඇතිහෙයින් (දෙහෝ නොහොත් බුජඟුන් (භූජංගයන්) වක්‍ෂඃස්ථලයෙහි වැලඳගැන්මෙන් දෙහෝ) එපුරෙහි පමාදෙනේ ඉසුරෝයි· †

කාව්‍යශෙඛරයෙහි–

1.1. පිරි සරසවිය ර ස
සුබතරග නතමින් රැ ස
රංවනඹර නිවෙ ස
වඳිම් මුනිරජ සයුර සහ තො ස

1 2. සෙව් සුවිමල් සව ග
පලකල මගඩියත් ම ග
කෙලෙසග තිඳු නිස ග
වඳිම් සදහම්බාරුසි ග ග

1,3– දිනිසුරු බස සුබු දු
අගතෙක් ගුණෙන් පිරි සු දු
කෙමිඳු ල නලෙන් ඉ දු
වඳිම් මහසඟ තඹුරුකැල බ දු

2,19– නත් වරද ලොප් ව ණ
කිරිය අඳියර සත් ව න
අදෙස් හැදගිලි ව න
ඒ සඳ ගුණයෙන් සදලකුණුව න

පරවිසන්දෙශයෙහි–

17 රැඳ රජමිතුරු මහසෙන් උවිඳු කිවි ගු රු
සුවිමල් කමල් සරමින් අඳ දන ඉ සු රු
සුතු හරිසඳු තිරිඳු වීජයොත් පහනි සු රු
මෙලෙසින් මෙ පුරවර පුරඳර පුර අ සු රු

---

* සපීහාර–සී බොහෝ–සප්පහාර–සී නම් ඒත් මැනවි.

† මෙකී 'කව්සිළුමිණ' විනා ශෙලාශෙපමාදිය ඇති පිරිසිඳු ගැඹුරු පුරාණ සිංහල ප්‍රශස්තකාව්‍යයක් මෙකල ලකතුළ නොමැති බැව් කියම්හ.

සැවුල්සන්දේශයෙහි-

66 තර සිව්පා ගුණ දම් බැඳෙමින් සිටී නා
දළ දම් සොඬ පිරිසිඳු කිත් සිරි රඳ නා
සතඟ දෙරණ සුපිහිටි ගනිති වොරඳ නා
මෙ නරවර කළණ වරණෙව් දිසි නිති නා

කව්සිළුමිණෙහි-

ලඟුණිනි පුල් කඳුළු—සල පියයුරු මඬලෙන්,
කිලිටඹරෙන් ගනසමා—වියෝ පමා විලස්ලද. *

ලඟුණිනි, තරුණ කලීරඇති හෙයින් (ද්‍යොහෝ නොහොත්) හෘදයොෂණ ඇතිහෙයින්; පුල්කඳුළු, පුලුලවූ කඳුලවෘෂ්ඨ ඇති හෙයින්(ද්‍යොහෝ නොහොත්)විපුලබාෂ්ප ඇතිහෙයින්; සල පියයුරුමඬලෙන්, චඤ්චලවූ මෙඝමණ්ඩලයෙන්(ද්‍යොහෝ නොහොත්) චඤ්චලවූ පයොධර මණ්ඩලයෙන්; කිලිටඹරෙන්, කිලිටෙවූ ආකාශයෙන් (ද්‍යොහෝ නොහොත්) මලිනාඹරයෙන්; ගනසමා, මෙඝකාලය තෙම; වියෝපමා විලස් ලද, විරහකාන්තාවගේ විලාස ලදී.

මේ ශ්ලෙෂොපමාව දක්වන අලඞ්කාරචාරින් විසින්.

2,28, ශිශිරාංශු ප්‍රතිසපඞී ශ්‍රීමත් සුරභි ගන්ධි ච,
අම්භොජම්ව තෙ වක්‍රම්ති ශ්ලෙෂොපමා සමෘතා.

තෙ වක්‍රම්, තිගේ මුඛයතෙම; අම්භොජම්ව, පද්මයක් වැන්නේයි;කෙසේදයත්-ශිශිරාංශු ප්‍රතිසපඞී, (සමාන කාන්තිත්වය හෙතුකොටගෙණ) චන්ද්‍රයාහට ප්‍රත්‍යනීකවූ (නොහොත් චන්ද්‍රොදයෙහි සංකොචන ස්වභාව හෙතුකොටගෙණ)චන්ද්‍රයාහට ප්‍රතිපක්ෂවූ; ශ්‍රීමත්, කාන්තිමත්වූ(නොහොත් ශ්‍රීදෙවතාවාගේ වාසය හෙතුකොටගෙණ)ශ්‍රීමත්වූ; සුරභිගන්ධිච, හෙද ශොභනවූ සුවඳ ඇත්තාවූද; තෙවක්‍රම්, තිගේ වක්‍රය, අම්භොජම්ව, පද්මයක් වැන්නේයි; ඉති, මෙසේ(ශ්ලෙෂොත්පාදනයෙන් චන්ද්‍රවක්‍ර දෙදෙනා කෙරෙහි උපමාප්‍රයොගය හෙතුකොටගෙණ) ශ්ලෙෂොපමා, ශ්ලෙෂොපමා නමැයි; සමෘතා, දන්නාලදී;—මෙහිදු අර්ථ ශ්ලෙෂයමුත් පදශ්ලෙෂයක් නොපැණේ.

---

* මෙය කව්සිළුමිණෙහි නවවැනි සගෙහි 'සන්තානොපමා' නම් චක්‍ර ලක්ෂණයෙන් බන්ධනය කරණලද ගීයකි.

1, 41 ශ්ලෙෂඃ ප්‍රසාදඃ සමතා මාධුර්‍ය්‍යං සුකුමාරතා,
අර්ථව්‍යක්තිරුදාරත්වමොජඃ කාන්ති සමාධයඃ.
ඉති වෛදර්භමාර්ගස්‍ය ප්‍රාණා දශගුණාඃ ස්මෘතාඃ,
එෂාං විපර්‍ය්‍යයඃ ප්‍රායො දෘශ්‍යතෙ ගෞඩවර්ත්මනි.

ශ්ලෙෂඃ, බන්ධගෞරව ලක්‍ෂණවූ ශ්ලිෂ්ටතාවය (හෙවත්) අශෛථිල්‍යය; ප්‍රසාදඃ, ප්‍රකාශාර්ථතා ලක්‍ෂණවූ ප්‍රසන්නතාය; සමතා, ගද්‍යපද්‍යයන්සම්බන්ධවූ පාදයන්ගේ සමානජාතිවූ බන්ධනය; මාධුර්‍ය්‍යම්, ශබ්දාර්ථදෙක්හි රසවත්බවය; සුකුමාරතා, අපරුෂාක්‍ෂරබාහුල්‍යය; අර්ථව්‍යක්තිඃ, අභිධෙයයාගේ ශබ්දයෙන් හෝ න්‍යාසයෙන් හෝ ග්‍රහණය; උදාරත්වම්, එක්තරාඅර්ථයකින් සනාථබවය; ඕජඃ, සමාසවෘත්තිබාහුල්‍යය; කාන්ති, සර්වලොකමනොහරබවය; සමාධයඃ, ගෞණාර්ථබවයයන;--ඉති, මෙබඳුවූ; දශගුණාඃ, දශධර්මයෝ; වෛදර්භමාර්ගස්‍ය, දක්‍ෂිණාත්‍යකාව්‍යයට; ප්‍රාණාඃ, ජීවිතයහයි; ස්මෘතාඃ, දත්නාලදහ; එෂාම්, මේ ශ්ලෙෂාදීන්ට; විපර්‍ය්‍යයඃ, විපක්‍ෂවූ අශ්ලෙෂාදියතෙම; ගෞඩවර්ත්මනි, ගෞඩකාව්‍යයෙහි; ප්‍රායඃ, බොහෝසේ; ලක්‍ෂ්‍යතෙ, දක්නාලැබේ.

2,310 ශ්ලිෂ්ටමිෂ්ටමනෙකාර්ථමෙකරූපාන්විතං වචඃ,
තදභින්නපදං භින්නපදප්‍රායමිති ද්විධා.

අනෙකාර්ථම්, නොයෙක්අර්ථඇත්තාවූ; එකරූපාන්විතම්, (එකශබ්දස්වභාවවූ) සමානරූපයෙන් යුක්තවූ; වචඃ, වචනය; ශ්ලිෂ්ටමිෂ්ටම්, ශ්ලිෂ්ටයයි කැමතිවනලද; තත්, ඒ ශ්ලිෂ්ටයතෙම; අභින්නපදං, අභින්නපදප්‍රාය යයිද; භින්නපදප්‍රායමිති, භින්නපදප්‍රාය යයිද කියා, ද්විධා, ද්විප්‍රකාරවත්තේයි.

නොයෙක්අර්ථඇති එකශබ්දස්වභාවවූ සමානරූපයෙන් යුක්තවූ වචනය ශ්ලිෂ්ටයයි කැමතිවනලදී, ඒ ශ්ලිෂ්ටයතෙම අභින්නපදප්‍රායයයි කියාද භින්නපදප්‍රායයි කියාද ද්විප්‍රකාරවත්තේය---ඊටනිදසුන් මෙසේයි.

2,311 අසාවුදයමාරූඪඃ කාන්තිමාන් රක්තමණ්ඩලඃ,
රාජා හරති ලොකස්‍ය හෘදයං මෘදුභිඃ කරෛඃ.

උදයම්; උදයපර්වතයට; (දොහෝ නොහොත්) රාජ්‍යරූපයෙන්වූ අභ්‍යුදයට; ආරූඪඃ, නැංගාවූ, කාන්තිමාන්, සෞම්‍යවූ; (දොහෝ නොහොත්) අභිරූපවූ, රක්තමණ්ඩලඃ, රත්වූ බිම්බ ඇත්තාවූ, (දොහෝ නොහොත්) අනුරක්තවූ අමාත්‍යමණ්ඩලඇත්තාවූ; අසෞ රාජා, මේ චන්ද්‍ර (දොහෝ නොහොත්) රාජතෙම; මෘදුභිඃ, මොළොක්වූ; කරෛඃ, රශ්මින් (දොහෝ නො

හොත්) මෘදුහිඃ, අනුවෙජවූ හෙවත් මධ්‍යවූ; කාරෛඃ, අතින්; ලොකස්‍ය, සියලු ලොකයාගේ; හෘදයම්, සිත; හරති, ගන්නේයි.

මෙහි පදභඩගයක්නැතිව තුබූතුබූ පරිද්ශෙදත්ම චන්‍ද්‍රනාප ති දෙන්නාහට පදයොජනාව හෙතුකොටගෙණ මේතෙම අභි න්නපදශෙලෂයයි දතයුතු.

සියබස් ලකරෙහිද.

දියමුඳුනවෙක ලකර කෙසුරුසරසිරි සියෝ,
ලද පලතෙදිනි පුබුදු පිළිදූන් මෙ රජකමලුදු.

දියමුදුනට, ජගත්මස්තකයට (නොහොත්) ජලමස්තකයට; එක ලකර, ඒකාලඞ්කාරවූ; කෙසුරුසරසිරි, සිංහාසමාන සාරශ්‍රී න්; (නොහොත්) කෙසරසාරයෙහි ශ්‍රීන්, සියෝ, යුක්තවූ; මෙ රජකමලුදු, මේ රාජෙන්ද්‍රතමද; (නොහොත්) මේ නායකපද්මය ද; පිළිදූත්, දැන්වනාහි; ලද, ලද්දාවූ; පලතෙදිනි, ඝනවූ තෙ ජස් කරණකොටගෙණ; (නොහොත්) ව්‍යක්තවූ සූර්‍ය්‍යාතපය කරණකොටගෙණ; පුබුදු, ප්‍රබුඩ වී.

මෙහි 'දියමුදුනට' යනපදයද, 'කෙසුරුසරසිරි' යනපදයද, 'මෙරජකමල්' යනපදයද, 'පලතෙදිනි' යනපදයද, ඔබිනොබ අක්ෂරයන් නොබිඳ මේ දෙපක්ෂයටම අර්ථනතයුතු හෙයින් මේ අභින්නපද ශෙලෂනම්.

2,312, දොෂාකරෙණ සම්බන්ධනක්ෂත්‍රපථවර්ත්තිනා,
රාඥ ප්‍රදොෂො මාමිත්‍ථමප්‍රියං කිං න බාධතෙ.

දොෂාකරෙණ, රාත්‍රියට ආශ්‍රයවූ (දොහෝ නොහොත්) දොෂයට ආකරවූ; නක්ෂත්‍රපථවර්ත්තිනා, ආකාශයෙහි පවත්නාවූ; (දොහෝ නොහොත්) දුෂ්ටනිග්‍රහ ශිෂ්ටපරිපාලන ලක්ෂණවූ රා ජමාර්ගයෙහි නොපවත්නාවූ; රාඥ, චන්‍ද්‍රයා හා; (දොහෝ නො හොත්) රජුහා; සම්බන්ධත්, එක්වත්නාවූ; ප්‍රදොෂඃ, රාත්‍රිමුඛය; (දොහෝ නොහොත්) ප්‍රකාශවූ දොෂඇතිනැනැත්තේ; ඉත්‍ථම්, මෙසේ; අප්‍රියම්, ප්‍රියාරහිතවූ; (දොහෝ නොහොත්) අප්‍රියවූ, මාම්, මා; කිං න බාධතෙ, කුමකැයි නො පෙළන්නේද.

මෙහි උක්තප්‍රකාරයෙන් 'ප්‍රදොෂඃ' යන මේ ආදීන්ගේ භඞගය හෙතුකොටගෙණද, 'රාඥ' යන මේ පදයාගේ අභෙදය හෙතු කොටගෙණද; මෙතැන්හි භින්නපදප්‍රායවූ ශෙලෂයයි දතයුතු.

සිට දසරද දැමින් එරජ නා වොරජනා,
අනුබඳ දත් සිරින් බඳ සියසපුව ලොලුනදහස්.

දසරද දැමින් සිට, දශරාජධම්මයෙන් පැවැත; වොරජනා, වි රාජමානවූ; එරජනා, ඒරාජොත්තමතෙම; අනුබඳ දත්සිරින්, නි රන්තරවූ දානශ්‍රීයෙන්; සියසපුවලොලුන්, සවසම්පත්තිලුබ්ධය න්ගේ; අදහස්බඳ, අධ්‍යාසයබද; නොහොත් තමාගේ සම්ප ත්තිය කැමැත්තවුන් දානශ්‍රීයෙන් සිත්ගනී; (නොහොත්) සරද, සාරදවූ; දැමින්, දැමයෙන් හෙවත් යහකිල්ලෙන්; සිටද, සජිත වද; වොරජනා, ශොභනාවූ; එනාරජ, ඒ හස්තිරාජතෙම; දත් සිරින්, මදශොභාවෙන්; අනුබඳ, අනුබද්ධවූ; සියසපුවලොලුන්, සතුගණන් භෘඞ්ගලොලයන්ගේ; අදහස්බඳ, අධ්‍යාස ගනී.

මෙහි 'දසරද' යනාදිවූ පදයන් භින්නව ඔබිනොබගොස් දෙ පක්ෂයටම අර්ථය යෙදෙන හෙයින් භින්නපද ශ්ලෙෂනම්.

මින් අනතුරුව අභින්නක්‍රියාදි සප්තශ්ලෙෂකාරණයන් දක් වති—ශ් මෙසේයි.

2,314 අභ්‍යභින්නක්‍රියඃ කශ්චිදවිරුද්ධක්‍රියො'පරඃ,
විරුද්ධකර්ම්මා චාන්‍යන්‍යඃ ශ්ලෙෂො නියමවානපි,
නියමාක්ෂෙපරූපොක්තිරවිරොධී විරොධ්‍යපි,
තෙෂාං නිදර්ශිතෙෂෙවව රූපමාවිර්භවිෂ්‍යති.

කශ්චිත්අභින්නක්‍රියඃ, කිසිඅභින්නක්‍රියය යනශ්ලෙෂයෙක්; අ ස්ති, ඇති; අපරඃ අවිරුද්ධක්‍රියඃ, අනික්අවිරුද්ධක්‍රියයයි යන ශ්ලෙ ෂයකුදුඇති; විරුද්ධකර්ම්මාච, විරුද්ධකර්ම්මනම්වූද; අන්‍යඃශ්ලෙෂො ස්ති, අනික්ශ්ලෙෂයෙක්ඇත; නියමවානපි, නියමවත්වූද ශ්ලෙ ෂයෙක්ඇත—නියමාක්ෂෙපරූපොක්තිඃ, නියමාක්ෂෙපරූපොක්ති නාම ශ්ලෙෂයකුදුඇත; අවිරොධී, අවිරොධිනාම් ශ්ලෙෂයකුදු ඇත; විරොධ්‍යපි, විරොධිනාම් ශ්ලෙෂයකුදුඇත; තෙෂාම්, අභි න්නක්‍රියාදි ඒ ශ්ලෙෂයන්ගේ; රූපව්‍යක්තිඃ, රූපව්‍යක්තිතොමෝ; නිදර්ශිතෙෂු එව, නිදර්ශනාලඞ්කාරයෙහම; ආවිර්භවිෂ්‍යති, පහළ වන්නේයි.

1 ස්නිග්ධාඃ ස්වභාවමධුරාඃ ශංසන්තොත්‍ර රාගමුල්බණම්,
දෘශො දූත්‍යශ්ච කර්ෂන්ති කාන්තාභිඃ ප්‍රෙෂිතාඃ ප්‍රියාන්.

ස්වභාවමධුරාඃ, ස්වභාවයෙන් සුභනවූ; ස්නිග්ධාඃ, ප්‍රෙම රසභාවී

න බැවින් සිනිඳුවූ; උලවණම්, උදීර්ණ නම්වූ; රාගම්, අනුරාගය; ශංසන්තාඃ, ප්‍රකාශකරන්නාවූ; කාන්තාභිඃ, කාන්තාවන් විසින්; ප්‍රෙෂිතාඃ, මෙහෙයන ලද්දාවූ; දෘශඃ, දෘෂ්ටීහුද; දූත්‍යශ්ච, දූතීහුද; ප්‍රියාන්, වල්ලභයන්; කර්ෂන්ති, අදිත්; හෙවත් වසඟකෙරෙත්.

මෙහි කර්ෂණලක්‍ෂණ ඒක ක්‍රියායෙන් දෘෂ්ටීන්ගේද දූතීන්ගේද සම්බන්ධය හෙතුකොටගෙණ නොහොත් සිනිඳුබවද ස්වභාව මධුර බවද සිතඇති රාගය ප්‍රකාශකරණබවද සමවූ දෘෂ්ටීහු හා දූතීන් තමන් මෙහෙයන් වල්ලභයන් ඒ කාන්තාවන්කරා අදිනා ක්‍රියාව ඒකමනූයි මේතෙම අභින්නක්‍රියා ශ්ලෙෂ නම් වන්නේයයි දතයුතු.

2 මධුරා රාගවර්ධින්‍යඃ කොමලාඃ කොකිලා ගිරඃ,
ආකර්ණ්‍යන්තෙ මදකලාඃ ශ්ලිෂ්‍යන්තෙ චාසිතෙක්ෂණාඃ.

මධුරාඃ, සුභාගවූ; රාගවර්ධින්‍යඃ, රතිභාවය වඩන්නාවූ; කොමලාඃ, ශ්‍රවණසුභගබැවින් (ලොහෝ නොහොත්) සුඛස්පර්ශබැවින් සුකුමාරවූ; මදකලාඃ, කලාකෘතවූ හර්ෂයෙන් (ලොහෝ නොහොත්) මධුරපාන ජනිතයෙන් මනොඥවූ; නොහොත් විහ්වලවූ; කොකිලාගිරඃ, කොකිලාවන්ගේ ශබ්දයෝ; ආකර්ණ්‍යන්තෙ, අසනු ලැබෙති; අසිතෙක්ෂණාශ්ච, අසිත ලොචනාවෝ ද; ශ්ලිෂ්‍යන්තෙ, වැළඳනු ලැබෙත්.

මෙහි ආකර්ණනාලිඞ්ගන දෙන්නාගේ සහභාවය හෙතුකොටගෙණ මේතෙම අවිරුද්ධක්‍රියා ශ්ලෙෂයයි දතයුතු.

මෙහි ශ්ලෙෂයෙන් ස්ත්‍රී කොකිලා ගීතිකා ඇසෙනබව හා ස්ත්‍රීන්ගේ ආලිඞ්ගනක්‍රියාව හා දෙකවිරුද්ධක්‍රියා නොවන හෙයින් අවිරුද්ධකර්මනම්.

3 රාගමාදර්ශයන්නෙෂ වාරුණීයොග වර්ධිතම්,
තිරොභවති ඝර්මාංශුරඞ්ගජස්තු විජෘම්භතෙ.

වාරුණීයොග වර්ධිතං, වාරුණී නම් දිශාවන්ගේ සම්බන්ධයෙන් (ලොහෝ නොහොත්) සුරාවන්ගේ පානලක්‍ෂණවූ යොගයෙන් වඩනලද; රාගං, රත්පැහැය [ලොහෝ නොහොත්] රතිභාවය; ආදර්ශයන්, දක්වන්නාවූ, එෂඃ ඝර්මාංශුඃ, මේ සූර්යතෙම; තිරෝභවති, අස්තයට යන්නේය; එෂඃ අඞ්ගජස්තු, අනඞ්ගජතෙම වනාහි; විජෘම්භතෙ, පැලබෙන්නේය.

මෙහි සූර්යකාමදෙන්නාගේ අස්තඞ්ගම උදයස්වරූපවූ පරාභවවිජෘම්භණ දෙන්නාගේ පරස්පර විරුද්ධයහෙතුකොට ගෙණ නොහොත් සූර්යකාම දෙන්නා කෙරෙන් එකකු සැඟවෙන

හෙයිනුත් එකතු පැලඹෙන හෙයිනුත් මේ තෙම විරුද්ධකර්ම ශ්ලේෂයයි දතයුතු.

4 නිස්ත්‍රිංශත්වමස්‍යෛව ධනුෂ්‍යෙවාස්‍ය වක්‍රතා,
ශරස්‍යෛව නරෙන්ද්‍රස්‍ය මාර්ගණත්වඤ්ච වර්තතෙ.

අස්‍යනරෙන්ද්‍රස්‍ය, මේ රජහුගේ; අස්‍යෛව, ඛඩ්ගයෙහිම; නිස්ත්‍රිංසත්වම්, ත්‍රිංශදඞ්ගුල්‍යධික පරිමාණත්වය,(ද්‍යෝහෝනොහොත්) ක්‍රෑරත්වය; වර්තතෙ, පවත්නේය; වක්‍රතා, වක්බව; (ද්‍යෝහෝනොහොත්) සඞ්කත්වය; ධනුෂ්‍යෙව, දුන්නෙහිම; (වර්තතෙ) පවත්නේය; මාර්ගණත්වඤ්ච, බාණත්වය; (ද්‍යෝහෝනොහොත්) යාචකබව; ශරස්‍යෛව; ශරයෙහිම; වර්තතෙ, පවත්නේයි.

මෙහි 'ඛඩ්ගයෙහිමය' චාපයෙහිමය; ශරයෙහිමයයි මෙසේ අවධාරණ ප්‍රයොගය හෙතුකොටගෙණ මේතෙම නියමවත් ශ්ලේෂයයි දතයුතු.

සියබස්ලකරෙහි.

සයුරුහි විපක් සල සැවිහි මේ ගුණසිඳුම්,
ගජනතුරෙ මෙ දෙව්කර නරනිඳු රකුත් තදෙරණ.

නරනිඳු, නරොත්තමය; තදෙරණ රකුත්, තා ධරණීය රක්‍ෂාකරණකල්හි; විපක්, විපක්‍ෂයෙක්; (නොහොත්) සාදෘශ්‍යයෙක්; සයුරුහි, සාගරයෙහිමය; ගුණසිඳුම්, ගුණනැසීම; හෙවත් දුනුදියසිඳුම; සලසැවිහිමේ, චඤ්චලවූ චාපයෙහිමය; මෙදෙව්කර, මදව්කාරය; (නොහොත්) මේ දෙව්කාරය; ගජනතුරෙ, මේ හස්තීන්කෙරෙහි මැයි.

මෙහි මුත් සෙසුතෙන නැතැයි හැඟවූ හෙයින් මෙය නියමවත් ශ්ලේෂනම්.

5 පද්මානාමෙව දණ්ඩෙෂු කණ්ටකස්ත්වයි රක්‍ෂති,
අථවා දෘශ්‍යතෙ රාගිමිථුනාලිඞ්ගනෙෂ්වපි.

ත්වයිරක්‍ෂති, තා (පෘථිවිය) රක්‍ෂාකරණකල්හි; කණ්ටකඃ, කටු (ද්‍යෝහෝ නොහොත්)විපක්‍ෂතෙම; පද්මානාංදණ්ඩෙෂු එව, පදුමයන්ගේ දණ්ඩෙහිමැයි; අථවා, නොත් එසේකුමය—මිථුනාලිඞ්ගනෙෂ්වපි, රාගීවූ; පද්මානාං දණ්ඩෙෂු එව, ස්ත්‍රීපුරුෂ දෙන්නාගේ ආශ්ලේෂයෙහිදු පුලකස්වරූපවූ කණ්ටකයතෙම දක්නාලැබේ.
මෙහි 'පද්මානාමෙව; යන නිශ්චය 'මිථුනාලිඞ්ගනෙෂ්වපි

දෘශ්‍යනෙ, යන්නෙන් සිඛගෙයින් මේ නියමාක්ෂෙප රූපොකණ යයි දතයුතු.

සියබස්ලකරයෙහි-

රිකුත් තා මෙදෙරණ—බලනත්නි සැව්හි වක්,
සිකිකාතුන්අතුරේ—වම්යත්බැමදවක්නී මෙහෙයූ.

තා මෙදෙරණ රකුත්, තා මේ ධරණීය රක්‍ෂාකරණකල්හි, වක්, වකුබැවෙක්නම්; බලනත්හිසැව්හි, මේ භටයන්ගේ හසනයෙහි චාපයෙහිමැයි; (නොහොත් එසේනොවේ) සිකිකාතුන්අතුරේ, සකිකානානාවත්කෙරෙහි; මෙහෙයූ, ආවර්ජිතවූ; වම්යත්බැමද වක්නි, කානතාවන්ගේ භ්‍රූයුගමයෙහිද ඒ වකුතාවඇති.

මෙහි ඒ රජහු රජකරණකල්හි ඒ වකුභාවය දූන්නෙහිමයයි නියමකොට එ නියමය වළකා සත්‍රීන්ගේ බැමයෙහිද ඇතැයි කීහෙයින් නියමාක්ෂෙපනම්.

6 මහීභෘද්භූරිකටකඃතෙජස්වීනියතොදයඃ,
දක්‍ෂඃ ප්‍රජාපතිශ්වාසීත් ස්වාමී ශක්තිධරශ්ච සඃ.

සඃ, හෙතෙම; මහීභෘත්, රජවූයේ (ලොහෝ නොහොත්) පර්වතවූයේ; භූරි, මහත්වූ; කටකඃ, සෙනාධාචාර (ලොහො නොහොත්) නිතඹ ඇත්තේ; තෙජස්වී, තෙජස් (ලොහෝ නොහොත්) මයූඛමාලාඇත්තේය; නියතොදයඃ, සතතොනනති; (ලොහෝ නොහොත්) ජනතොදගම ඇත්තේය; දක්‍ෂඃ, සූරවූයේ; (ලොහෝ නොහොත්) දක්‍ෂනම් සෘෂිවූයේ; ප්‍රජාපතිඃ, ලෝවැස්සත්හට අධිපතිවූයේ (ලොහෝනොහොත්) නිර්මාණකර්තෘවූයේය; ස්වාමි, ප්‍රභූවූයේ (ලොහෝනොහොත්) ස්කන්ධවූයේ; ශක්තිධරශ්ච, ආත්මශක්ත්‍යාදිවූ ශක්තිදරන්නේ (ලොහෝ නොහොත්) ශක්තිධරඃ, ශක්තිනම් ආයුධවිශෙෂය දරන්නේද; ආසීත්, වී.

මෙහි 'මහීභෘත්, ය 'භූරිකටකත්වය, යන මේ ආදීන්ගේ උභය පක්‍ෂයෙහිම අභිව්‍යක්තිය හෙතුකොටගෙණ මේතෙම අභිරොධි ශ්ලෙෂයයි දතයුතු.

සියබස්ලකරයෙහි-

උදඑලකී පතළ තෙඳුල දිදු ලෝපල්,
විමලත්ම උතුමා‘නත් සිරිලකල තොප කැලාවත්.

උදඑලකී, අභිවෘද්ධියට උපසම්පතවූ; නොහොත් උදයාරූඪවූ; පතළතෙඳුල, ව්‍යාප්තවූ තේජසින් උජ්වලිතවූ; දිදු, බ්‍රාහ්මණ

ඍක්ෂ නායකවූ නොහොත් තාරකාවන්ට නායකවූ; ලෝපල්, ලෝරක්නාවූ නොහොත් ලොකපාලවූ; විමලත්ම, නිර්ම්මලවූ ආත්මඇති; කලාවත්, චතුෂ්ෂෂ්ඨිකලාඇති නොහොත් ෂොඩශ කලාඇති; නෘප, යුක්තමත්නු; උතුමා අනත්සිරිලකල, උත්තමවූ අනන්තශ්‍රීන් අලඞ්කෘතයෙහි.

7 අච්‍යුතො'ප්‍ය වෘෂවර්ජී රාජා'ප්‍යවිදිතක්ෂයඃ,
දෙවො'ප්‍යවිබුධො ජඥෙ ශඞ්කරො'ප්‍ය භුජඞ්ගවාන්.

අච්‍යුතොපි, විෂ්ණුවූයේද; නොහොත් ස්ථිරබැවින් ස්ථානභ්‍රෂ්ට නුවූයේද; අවෘෂවර්ජි, වෘෂනම් ඍෂභයාගේ, (දොහෝ නොහොත්)ධර්ම්මයාගේ ඡෙදනය නොකළේ;ජඥෙ, දත්නාලදී;රාජාපි, චන්ද්‍රවූයේද නොහොත් නෘපතිවූයේ; අවිදිතක්ෂයඃ, නොදත්නාලද (දක්ෂශාපය හෙතුකොටගෙණ කෘෂ්ණපක්ෂයෙහි වන) ක්ෂියමාණභාවය ඇත්තේ(දොහෝ නොහොත්)රාජක්ෂපචයක් නැතිබැවින් කිසි විනාශනයක් නැත්තේ; ජඥෙ, දත්නාලද; දෙවොපි, දෙවිතාවූයේද නොහොත් රජවූයේද; අවිබුධඃ, සූරයන් නැත්තේ(දොහෝ නොහොත්)ව්‍යක්ත පණ්ඩිතවරුන් නැත්තේ හෙවත් පාණ්ඩිත්‍ය යුක්තවූයේ;ජඥෙ, දත්නාලද; ශඞ්කරොපි, ඊශ්වරවූයේ (දොහෝ නොහොත්) ශුභකරවූයේද; අභුජඞ්ගවාන්, සර්පයන් නැත්තේ(දොහෝ නොහොත්)ධූර්ත්තයන්නැත්තේ; ජඥෙ, දත්නාලදී.

මෙහි අච්‍යුතත්වාදීන්ට අවෘෂවර්ජිත්වාදිය විරුද්ධහෙයින් මෙතෙම විරොධ ශ්ලෙෂයයයි දතයුතු.

සියබස්ලකරෙහි.

නො වෙන්වද සියල් දියරක්ෂ්හි නෝ අනත්වද,
නොනාහි ඉසුරුවූවද පිළි නා බුජඟ සඟනැත්.

නො වෙත්වද, වෙනස්නොව නොහොත් විෂ්ණුනොවද; නෝ සියල් දිය රක්ෂ්හි,නෝ සමස්තලොකය රක්ෂාකරන්නෙහිය; අනත්වද, ගුණආදීන් අනන්තවද; නොනාහි, අනායකයෙහි හෙවත් නායකයකු නැත්තෙහි;(නොහොත්)අනත්වද,අනන්ත නාගරාජවද; නොනාහි, නාග නොවන්නෙහිද; පිළි, නැවත; නා ඉසුරුවූවද, නා ප්‍රධානවූවද (නොහොත්) ඊශ්වරවූවද; බුජඟ සඟනැත්, ධූර්ත්තයන් හා සංසර්ගනැති හෙවත් සර්පයින් හා සංසර්ග නැති.

ශ්ලෙෂාලඞ්කාර නිමි.

නි න්දො ප මා ව.

සොම් කිසවනසුලු රිවි සැඩ සයුරු තනන්නුයේ,
කසි තට ලොවැ උවම් වේ මෙ විසූ නිඳි උවම් නම්. A

A සොම්, චන්ද්‍රතෙම; කිසවනසුලු, කෘශවනශීලීය; රිවි, ආදිත්‍ය (සූර්‍ය්‍ය) තෙම; සැඩ, චණ්ඩය; සයුරු; සාගරයතෙම; තනනුයේ, කම්පිතවන්නේය; ලොවැ, ලොකයෙහි; කසි, කවරෙක්; තට, යුෂ්මත්හට; උවම් වේ, උපමා වන්නේද; මෙ, මෙය; නිඳිඋවම් නම්, නින්දොපමා නමැයි; විසූ, කීවු.

මෙහි චන්ද්‍රයා කලාවෙන් කලාවට පිරිහෙයි—තෝ කිසිකල කත් නොපිරිහෙයි—සූර්‍ය්‍යයා තේජස කාරණකොටගෙණ කෲර යි—තෝ සෞම්‍යගුණය කාරණකොටගෙණ (එසේ කෲරනො වෙයි)සාගරය හුලඟින් (චඤ්චල වෙයි) කම්පාකෙරෙයි-තෝ අෂ්ටලොකධර්ම්මයෙන් කිසිසේත් කම්පා නොවෙයි කියා ලොකප්‍රසිද්ධ වස්තුවල දොෂ දක්වා උපමාවන්ට නින්දා කළ බැවින් මෙය නින්දොපමාය යනු භාවයි.

දණ්ඩ්‍යලඞ්කාරයෙහි-*

2,30 පද්මං බහුරජශ්චන්ද්‍රඃ ක්ෂයී තාභ්‍යාං තවානනම්,
සමානමපි සොත්සෙකමිති නින්දොපමා ස්මෘතා.

පද්මං, පද්මයතෙම; බහුරජඃ, බොහෝ රේණු ඇත්තේ (ද්‍රො හෝ නොහොත්)රජස් නම්වූ බොහෝ දොෂ ඇත්තේය; චන්ද්‍රඃ, චන්ද්‍රතෙම; ක්ෂයී, අපචය ඇත්තේය; තවානනං, තීගේ මුඛය; තාභ්‍යාම්, ඒ පද්ම චන්ද්‍ර දෙදෙනා හා; සමානං අපි, සදෘශවූයේද; සොත්සෙකම්, උත්කර්ෂසහිතයි; ඉති, මෙබඳුවූයේ; නින්දොපමා ස්මෘතා, නින්දොපමායයි දත්නාලද්දී.

නින්දාකරණලද පද්මාදි වස්තු හා විවක්ෂිතවූ උත්කර්ෂඇති මුඛ යට උපමා විධානය හෙතුකොටගෙණ මෝතොමෝ නින්දොපමා නමැයි සේයි.

* මීට 'කාව්‍යාදර්ශය' යන නාමය කලිකතාදි රටවල ව්‍යවහාර නමුත් ලඞ්කාවේ පුරාතනපටන් 'දණ්ඩ්‍යලඞ්කාර' යන නාමය ව්‍යවහාරයි.

කුසජාතකයෙහි-

96 සැඬකර වෙයි දිනි ඳු
මසිත් මස අඩුවෙයි ඉ ඳු
පවනිත් සැලෙයි සි ඳු
එසිත් උවමෙක් කොද මෙරජ බ ඳු

මෙහි නිත්‍යකරණලද සූර්‍ය්‍යාදි වස්තු හා විවක්‍ෂිතවූ උත්කර්ෂ ඇති රජහට උපමාවිධානය හෙතුකොටගෙණ මෝ නොමෝ නිත්‍යොපමා නමැයි සේයි.

කාව්‍යශෙඛරයෙහි-

2, 11 සුරතුර නම් ගසෙ කි
සිතු රුවන නම් පහණෙ කි
සුරබිය යනු දෙනෙ කි
මොහුට තිළිණෙන් කවර උවමෙ කි

1, 11 සමුදුර ගැඹුරු ගු ණ
මඳුරුගිර තරසර ගු ණ
සිසිරකර සොමි ගු ණ
පවති මොහු කෙරෙහි මේ තුන් ගු ණ

සැළලිහිණි අස්නෙහි-

13 සොඳුරු සිය නඳන් අනතුරු දෙසැ සිටි නා
කි න රු නිසසරන් කඳහස වෙත නොව නා
ඉ සු රු දනඳ සියනිකෙළෙස් තැන රඳ නා
උ තු රු දිහිඳු පුර දිනි මෙපුර වැජඹෙ නා

සැවුල් සන්දෙශයෙහි-

25 සත ර දිගතැ හිමි හිමි වසන හැම දි නා
ගැඹ ර නැණින් පුතු නෙක මැතිගණ රඳ නා
වි ත ර නොවන මහවේ ගජ සෙන් සර නා
අ ම ර පුර දිනි නිති මෙපුර වැජඹෙ නා

ගිරාසන්දෙශයෙහි-34-35

36, ල ඳු න් සිනිඳු කොමලත වැලඳි සිසිල සේ
න ඳු න් මෙහිමි සොඳබඳ රඳනා ගුණ රැ සේ
නු ඳු න් අතුර උරගුන් දරණ කළ තො සේ
ස ඳු න් තුරෙක සරියයි කියමෝද කෙ සේ

---

* මෙය 'ව්‍යතිරෙක' යයිද කියා ඇතම් ආචාර්‍ය්‍ය මතයි.

විරුඬොපමාව.

ඇති නැති කරුහොත නැතිගුණ කරද ඇතිසේ
පවසත වෙසෙස් අරුතක් එවිසූ විරුඳුවම් නම්. A

කණුදු නැතිවතක් නො දෙනු දනුමෝ පුවතින්,
මහබා තොබිග නැත්තෙනි පරනට කෙසේ බිය දෙණි. B

පරවිඝශෙෂගයෙහි-

180, ඉඳුමිණි යටග බඳ මත සික්නිඳු සුව ල
සුගපත් රඹපැලක වැඩියොවුන වන ග ල
කිව මෙළවම් බැම ගහණතට පැහැ දූ ල
අශෙ කශෙ වැනිශෙ හිමිට සරි ක ල

මේ පරවිඝශෙෂකාව්‍යයෙහි පැණෙන—181—183—184—185-186-187-කවි සහ පැරකුම්බාසිරිතෙහි පැණෙන-109-110-කවිත් මෙමරඟය, ඒවා එයිත් බලාගණිත්වා.

A ඇතිගුණ, විද්‍යමාන (ඇත්තා)වූ ගුණයක්; නැතිකරුහොත, අවිද්‍යමානකොටහෝ; නැතිගුණ, අවිද්‍යමාන (නැත්තා)වූ ගුණයක්; ඇතිසේකරද, විද්‍යමානවූ පරිද්දෙත්කොටහෝ; අරුතක්, අර්ථයක්; වෙසෙස්, විශෙෂයෙන් (නොහොත්) විසෙස් අරුතක්, විශෙෂාර්ථයක්; පවසත, ප්‍රකාශකරතහොත්; එ, එය; විරුදුවම්නම් විසූ, විරුඬොපමානමැයි කිවූ-

භාවය—ඇත්තාවූ ගුණයක් නැතිකොටද නැත්තාවූ ගුණයක් ඇතිකොටද විශෙෂාර්ථයෙන් නොහොත් විශෙෂාර්ථයක් ප්‍රකාශ කෙළෙව්නම් ඒ විරුඬොපමානම්වේ, ඊට නිදසුන් මෙසේයි.

B කණුදු, කණීණයද; නැතිවතක්, අවිද්‍යමාන (නැත්තා)වූ වස්තුවෙකි, නොහොත් කණීයෙහිද වස්තුවක් අවද්‍යමානය; පුවතින්, ප්‍රවෘත්තීන් හෝ පැවැත්මෙන්; නොදෙනූ, දානයනොකිරීම; දනුමෝ, ජනනය කරමු; මහබා, මහාභාග්‍ය හෝ මහා බාහු ඇති නැනැත්ත; තො, පුළුමත්තෙම; බියනැත්තෙහි; භය නැත්තෙහිය; (එසේහෙයින්) පරනට, අන්‍යයන්ට; කෙසේ, කවරාකාරයෙකින්; බිය දෙහි, භයදෙත්නෙහිද?

භාවය—කණ්ද අවිද්‍යමාන වස්තුවෙක නොහොත් කණීයෙහිද වස්තුවක් නැත්තේය, යත්නෙත් කණෙහි ආභරණයත් ඇතිබැවින් ඇත්තාවූ ගුණනැතැයි කියා ඇතිගුණය නැතිකළා

නම්වේ, පැවැත්මෙන් කිසිවක් නොදීම දනිමූ යන්නෙන් ඇති ගුණය නැති කළානම්වෙයි, බියනැත්තාවූ තෝ අනුන්ට කෙසේ බිය දෙන්නෙහි දැයි කියා ඇති ගුණයක් නැතිසේ කොට කීය.

“කණ අවිද්‍යමාන වස්තුවෙක” යන්නෙන් “වත්නැතියේ යමෙක්හිද ගේ නැතිවත්” යනු වාක්‍යහෙයින් කණේ කුණ්ඩලාභරණාදි කිසියම් වස්තුවක් නැත්තේය යනු අර්ථයි–ඒ ස්වකීයාර්ථය තිබියදී කණ අවිද්‍යමාන වස්තුවෙකැයි කීකල්හි කර්ණයාගේ වස්තුවභාවය හැඟවීමෙන් ඇතිගුණය (කණ) නැතිකොට කීයේනම්. “ප්‍රවෘත්තියෙන්ම දානය නොකිරීම දැනගතිමු” යන්නෙන් දානයකිරීම දානය නොකිරීම සේ හැඟවූහෙයින් ඇති ගුණය නැතිකළා නම්. “තෝ බියනැත්තෙහි අනුන්ට කෙසේ බිය දෙන්නෙහිද” යන්නෙන් භයනැති කෙණෙක් අනුන්ට භය දෙන්නේ කෙලෙසද? තමන්ට ඇති දෙයක් නම් අනුන්ටත් දියහැකිය එසේ තමන්ටත් නැතිදෙයක් අනුන්ට නොදිය හැක්ය—අනුන්ට දියහැකිනම් තමන්ටත් ඇතිවියයුතුයයි, ඇත්තාවූ භයහෙවත් නැතිගුණය ඇතිසේ කීමෙන් මේද විරුද්ධොපමානම්.

මේ කියනලද විරුද්ධොපමාව ‘කාව්‍යදර්ශ සියබස්ලකර’ ආදියෙහි දක්වන විරොධොපමාව හා කිසිසේත් සමනොවනබව පෙණෙයි.

කාව්‍යදර්ශයෙහි—

2, 33 ශතපත්‍රං සරච්චන්ද්‍රස්ත්වදානනමිති ත්‍රයම්,
පරස්පර විරොධීති සා විරොධොපමා මතා.

ශතපත්‍රං, පද්මය; ශරච්චන්ද්‍රඃ, සරත්කල්හිචන්ද්‍රයා; ත්වදානනම්, තිගේ මූඛය යි, ත්‍රයම්, තුණ; පරස්පරවිරොධීති, කාන්ත්‍යාදි ගුණ විශෙෂයොගයෙන් සමානගුණය හෙයින් අන්‍යොන්‍ය වෛරී යයි; ඉති, මෙබඳුවූ යම් උපමාවෙක් ඇද්ද; සා, හෝතෙමෝ; විරොධොපමා මතා, විරොධභාවනායෙන් ශාදෘශ්‍ය කථනය හෙතුකොටගෙණ විරොධොපමානම් වන්නීය.

මිත් පියුම් හොබනා කල්හි චන්ද්‍රයා නොහොබනා බවද–චන්ද්‍රයා හොබනාකල්හි පියුම් නොහොබනා බවද ප්‍රසිද්ධයි–තීගේ මූනුන හොබනාකල්හි යථොක්ත ශතපත්‍ර ශරච්චන්ද්‍ර දෙදෙනාගේම අශොභනත්වය ප්‍රකාශවේතුයි මෙවූත් අන්‍යොන්‍ය විරොධීහෙයින් විරොධොපමානමැයි දතයුතුයි.

උභයභාෂාලඞ්කාරය

—— ෧ ——

උතුරු පසතුරු දෙන දෙදෙනෙකු වදන් පිරියතැ,
වැණීයටි සිරිත් වෙසෙසක් පළවතුබබස් නම් වේ. A

සඳවනසිඳු කිය කුඹුයොන නම සත	රා
කිවී සෙවෙත නොද වැලිනි යළ නො ගෝ	රා
අරුණු කිහෙති වි කෙරළත් ලැබ හූරි	රා
පැටිව නෙදෙසැ සූදපතිරජ දියඉසු	රා B

A උතුරු පසතුරුදෙන, උත්තර ප්‍රත්‍යුත්තරදෙන්නාවූ; දෙදෙනෙකු, දෙදෙනෙකුන්ගේ; වදන්පිරියතැ, වචනපර්‍ය්‍යන්තයෙනි; වැණීයටි, වර්‍ණනාකරණු කැමැතිවූ; සිරිත්වෙසෙසක්, චරිත්‍ර විශෙෂයක්; පළවත, ප්‍රකාශවූකල්හි උබබස්නම් වේ, ඒ උභයභාෂානම් වන්නේයි–

උත්තර ප්‍රත්‍යුත්තරදෙන්නාවූ දෙදෙනෙකුන්ගේ කථාවසානයෙහි (තමන්විසින්) වර්‍ණනාකරණු කැමැතිවූ චරිත්‍රවිශෙෂයක් ප්‍රකාශවූයේනම් ඒ උභයභාෂානම් වන්නේය–යනුභාවයි.

B වනසිඳුසඳ, වාලුකාසින්ධු චන්ද්‍රිකාව; කුඹුයොන, කුම්භයොනිය; කිය, කථනයකර; සතරා, සතුරාගේ; නම, නාමමයි (හෙවත්) සතරා, සතුරාගේ; නම, නාමය; කිව්, කුමටකීයෙහිද?; නොද, නෝද; සෙවෙත, සපත්නියගේ (නාමය කුමටකීයෙහිද) වැලිනි, වාලුකානදිය; ගෝරා නො, ගෞරවර්‍ණවූ නි; යළ, නැවත; කිහෙති, කවරහෙතුවකින්; අරුණුවී, අරුණවර්‍ණවීද; එදෙසැ, ඒ දිශාවෙහි; පතිරජදියඉසුරා, ප්‍රතිරාජ ජගදීශ්වරයා; සූදපැටිවන්, යුද්ධාරම්භවූ කල්හි; කෙරළත්, කෙරලයන්ගේ; හූරිරා ලැබ, රුධිරය ලබාය.

එම්බා වාලුකා සින්ධුචන්ද්‍රිකාව–කුම්භයොනිය කියව–නාමය සතුරුයි–නොහොත් සතුරාගේ නාමයවේ–තෝත් සැතිරිගේ නාමය කීයෙහිය–වාලුකාගඟාව ගෞරවර්‍ණවූ නි නැවත කුමකින් මදරතුවීද—ඒ දිශාවෙහි ප්‍රතිරාජ ජගදීශ්වරයන් යුද්ධාරම්භවූ කල්හි කෙරලයන්ගේ රුධිරය ලබාය–යනුභාවයි

අගසති තාරකාව හා වාලුකා ගඟාවගේ කථාව.

අගසතිතාරකාව කළ ආමන්ත්‍රණය.	වාලුකාගඟාව දුන් උත්තරය.
වනසිඳුසඳ ? 1	කුඹුයොන කිය ? 2
සතරානමකිව් ? 3	තොදසෙවෙතනමකිව් ? 4
වැළිනීගොරතෝ	එදෙසපතිරජ දියඹසුරාසුද
කිහෙති අරුණුවී ! 5	පැටිවත්කෙරලත් හූරිරාලැබ ? 6

1 අගසති තාරකාවවිසින් මෙසේ ආමන්ත්‍රණයකරන්ට හෙතුව නම් මෙම තාරකාව පහළවීමෙන් සියලු නදීතඩාගයන්හි ජලය ප්‍රසන්නවන බැවිනි.

2 'කුඹුයොන' යන නාමය අගසතිතාරකාවට හා අගසතිඍෂීයාටද වේ.

3 මෙ ස්ත්‍රියන්ට හෙතුනම් ගඟාශබ්දය ස්ත්‍රීලිඞ්ග වාචක හෙයින් ස්ත්‍රියක්කොටද–මුහුද පුල්ලිඞ්ග වාචකහෙයින් පුරුෂයෙක්කොටද කාව්‍යකාරයෝ කියති, පෙර අගසතිඍෂීයා මුහුදෙහි ජලය දෙගොනටගෙණ පුරුෂයාට කළ වෙහෙසය කරණකොට ගෙණ පැවති වෛරය ස්ත්‍රියකෙරෙහිත් පවත්නානිසා පුරුෂයාගේ සතුරා ස්ත්‍රීටද සතුරුබව් හඟවා 'සතරානමකිව්, සී අගසති තාරකාව කීයේය—මුහුදෙහි ජල දෙගොනටගත්බැව් සැළලිහිණිසන්දෙශාදියෙහි පෙණේ.

> 63 දියකද ගැඹර පිරිසුවතර මහසුර
> මුවරද ලෙසින් වන අගතිසි කරතඹර–යත්නෙත්නා
>
> කාව්‍යශෙඛරයෙහි 11–13

අගතිසිනු දියරැ	ස
ඇදිලන් ගතෙව් දියරැ	ස
දතසුනු තිලෝකු	ස

නැණින් පිරිසිද දතී මේ ලෙඅ—යත්නෙත්ද ප්‍රකාශයි.

4 තෝත් හැතිරියගේ නමකියේයයි කීයේනම් තාපසයන්ට සබ්භාවෙතම ස්ත්‍රිනු සතුරු බැවිනි.

5 පෙරගෞර වණ්ණවූ නී කවරහෙතුවකින් මද රතුවීදැයි විචාරන්ට කාරුණුකිමයත්–පෙර අගසතිතාරකාව පහළවූ කල්හි සියලු ගඟාජලය ප්‍රසන්නව ශ්වෙතවර්ණවෙයි එදවස්වූකලි මද රතුවූ බැව්නි.

6 ඒ දිශාවෙහි ප්‍රතිරාජ ජගදීශ්වරයා යුධාරබ්ධවූ කල්හි

කේරළයන්ගේ රුධිරය ලබාගැනීමෙන් නොහොත් දෙදෙනාගේ කථාවසාන කිරීමෙන් අනිත් අමාත්‍ය කෙණෙකුගේ වර්ණනා විශෙෂයක් ප්‍රකාශවනනිසා මේ උභයභාෂා ලඞ්කාර නම් වේ— මේ යථොක්ත උභයභාෂාලඞ්කාරය කාව්‍යාදර්ශාදියෙහි නොපෙණේ, සිංහල කව්හිඳ සවැලපසි.

පැරකුම්බාසිරිතෙහි —

112 කි ය ග මගිය එනු කොයි සිට අද සමනල ගොසි නා
කිමෙ ක අමුතු එදිනැ බමුණු සුමනා සුරිඳු විසි නා
ගි ය කල දෙදහස්පන්සිය * රජෙක් එතෙයි දිය නා
නි ය මින ගම් වැසිය එනම් පැරකුම්රජ මෙදි නා

මගිය, එම්බාමාර්ගිකය; කොයිසිට, කොහි අවසපිතව; එනු, එන්නෙහිද; අද, එම්බාබ්‍රාහ්මණය, සමනල ගොසිනා; සමනාත කූටපර්වතයට ගොසින් එන්නෙම්-එදිගැ, ඒදිශාවෙහි; අමුතුකිමෙක, අමුතු (තොරතුරු) කවරේද; කියග, කථනයකරව; බමුණ, බ්‍රාහ්මණය; සුමනාසුරිඳුවිසිනා, සුමනසුරෙන්ද්‍රයාවිසින්; දෙදහස්පන්සිය, දෙදහස්පන්සියයක්; ගියකල, අතික්‍රාන්තවූ කල්හි දියනා, ලෝකනායකවූ; රජෙක්, රාජයෙක්; එතෙයි, එත් (පහළවේ) යයි කීය—ගම්වැසිය, ග්‍රාමවාසිය; නියමින, ඒකාන්තයෙන්; එනම්, ඒ යථොක්ත රාජයානම්; මෙදිනා, මේ කාලයෙහි; පැරකුම් රජ, පරාක්‍රමබාහු මහරජාණෝමය—

188 ගේ සඳ කිම මුහුද කිම සැගවෙනු වෙළ ත
මේ ගජ හය අතින් පැරකුම් රජ දිමු ත
දෙයි ගිජිඳුන් ඔහු මද හස කර ලව ත
තඳුත් කැළුම් සොමිගුණ යුත් පඬුරු ඇ ත

මෙහි චන්ද්‍ර සමුද්‍ර දෙදෙනාගේ කථාවසානයෙහි යථොක්ත පරාක්‍රමබාහු නරෙන්ද්‍රයාගේ ගුණවර්ණනා විශෙෂයක් ප්‍රකාශවෙන හෙයින් මේද උභයභාෂාලඞ්කාර නම් වේ.

කාසත්වං ලොහිතලොචනාස්‍ය චරණෞ හංසඃ කුතො මානසාත්
කිං තත්‍රාස්ති සුවර්ණ පඞ්කජවනාන්‍යම්භඃ සුධාසන්නිභම්
භූයඃ කිං කථයස්ව විද්‍රුමලතා පුෂ්පංච සෞගන්ධිකං
ශම්බූකාඃ කිමු සන්ති නෙති ච බකෛරාකර්ණ්‍ය හීහීකෘතම්.

ලොහිත ලොචනාස්‍යචරණඃ, රතුවූ ඇස්තුඩු පාද ඇති; ත්වං තෝ; කඃ, කවරෙක්ද; හංසඃ, හංසයෙක්මි; කුතඃ, කොයිසිට

* මීට අවුරුදු හාරසියයකට පළමු රජකළ පැරකුම්රජුගේ වර්ණනා විශෙෂයක් හෙයින් "දෙදහස් පන්සිය" යනු වරයසිකියති.

නින්දාප්‍රශංසාව.

—oo—

ගරහා කිසිලෙසින් පවසත උකට අරුතක්,
එ විදූ නිඳිපසස්නම් ලකරමහගතුගතුවෝ. A
ගණුතු තොපකෙරෙන් මතඟදැරිය සිලිය සැම්,
පරහු පිරිරු තදුරෙන් එබැවිනි හගිම් මහබා. B

එන්නෙහිද; මානසාත්, මානසනම් විලින් එන්නෙමි; තත්‍ර කිං අසති, එහි කුමක් ඇත්තේද; සුවර්ණපඞ්කජවනානි, රන්පියුම්වන යෝද; සුධාසන්නිභං, අමෘත සමානවූ; අම්භඃ, ජලයද (ඇතිවේ); භූයඃ කිං කථයසව, නැවතත් කුමක් තිබේදැයි කියව; විද්‍රුමලතා, පබළුවැල්ද; සෞගන්ධිකං පුෂ්පඤ්ච, සුවඳවත් මල්ද නොහොත් හෙල්මැලි මල්ද ඇත්තේය; ශම්බූකාඃ කිමුසන්ති, කිමෙක සක් බෙල්ලෝත් ඇද්ද; නොතිව, නැත්තේයයිද; බකෛඃ, කොකුන් විසින්; ආකර්ණ්‍ය, අසා; හීහීකෘතං, හීහී යන අනුකරණ කර මින් සිනාසී පරිහවකෙළේය.

යනමෙයින් බක හංස දෙපක්ෂයෙහි කථාවෙන් මානසාදිය වර්ණිතවූ බැවින් මේ උභය භාෂාලඞ්කාරයයි.

අඟුලිත කඃ කවාටෙ ප්‍රහරති-යනාදි ශ්ලෝකද මෙම නයයි.

A කිසිලෙසින්, කිසිආකාරයකින්; ගරහා, ගර්හාකොට; උකටඅරුතක්, උත්කෘෂ්ටාර්ථයක්; පවසත, ප්‍රකාශකළකල්හි; එ, එය; ලකරමහ ගතුගතුවෝ, අලඞ්කාර මහාග්‍රන්ථ උගත්තෝ; නිඳිපසස්නම්; නින්දාප්‍රශංසානමැයි; විදූ, කිවූ;—කිසියම් ආකාරයකින් නින්දාකොට උතුම්අර්ථයක් ප්‍රකාශකරන්නේ වීනම් ඒ නින්දා ප්‍රශංසා අලඞ්කාරයයි අලඞ්කාර මහාග්‍රන්ථෝද්ග්‍රහණය කළාවූ ප්‍රාඥයෝ කියති යනුභාවයි.

B මහබා, මහාබාහු හෝ මහාභාග්‍යඇත්ත; මතඟදැරිය, මාතඞ්ගයන් ධාරණයකරන්නාවූ; සැම්, ශ්‍යාමවර්ණවූ; අසිලිය, ඛඩ්ගලතාව (දෝහෝ නොහොත්) අසිලියසැම්මතඟදැරිය; මාතඞ්ග ඛඩ්ගලතාවමෙන් ශ්‍යාමවර්ණවූ දෘරිකාව, තොපකෙරෙන්; තොපගේ හස්තයෙන්; ගණුතු, ගත්කල්හි; පරහු, ශත්‍රූහු (දෝහෝ නොහොත්) අන්‍යයෝ, එබැවින්, ඒභාවයෙන්; තදුරෙන්පිරිරු, තොප දුරින් දුරුකලෝයයි; හගිම්, සිතම්.

මෙහි-මහාබාහු ඇත්ත? මාතඞ්ග දෘරිකාවක්බඳු ශ්‍යාමවර්ණවූ ඛඩ්ගය තොපගේ හස්තයෙන් ගත්කල්හි සතුරෝ ඒභාවයෙන්

තොපදුරින් පිරිවැරුවාහුයයි සිතම් යත්නෙත් ප්‍රශංසාවක්ද—ම හා බාහුඇත්ත ඛඩ්ගලතාවසේ ශ්‍යාමවර්ණවූ මාතඞ්ගදාරිකාව (චණ්ඩාලකෙල්ල) තොපගේ හස්තයෙන් ගත්කල්හි ඒ හාව යෙන් අන්‍යයෝ තොප දුරින් දුරුකළෝයයි සිතම් යත්නෙත්-නින්දාවක්ද-හැගෙන නිසා මේ නින්දාප්‍රශංසානමැයි කියති-මෙහි නින්දාවක්සේ වැටහෙනමුත් කඩුපත ගෙණ සතුරන් දුරු කළ බැවින් ගුණම අවසිතයි—මේ අලඞ්කාරය කාව්‍යාදර්ශයෙහි ව්‍යාජස්තුතිය දක්වන ආචාර්ය දණ්ඩීන් විසින් මෙසේ කියනලද.

2–343 යදි නින්දන්නිව ස්තෞති ව්‍යාජස්තුතිරසෞ ස්මෘතා,
දෝෂාභාසා ගුණා එව ලභන්තෙහ්‍යත්‍ර සන්නිධිම්.

යදි, ඉදින්; නින්දන් ඉව, දොෂකියන්නක්හුමෙන්; ස්තෞති, ස්තුතිකෙරේද; අසෞ, මෝතොමෝ; ව්‍යාජස්තුතිඃ ස්මෘතා, ව්‍යාජ ස්තුතියයි දන්නාලදී; අත්‍ර, මේ ව්‍යාජස්තුතියෙහි ලා, දෝෂාභාසා, දොෂයන්ගේ ආභාසමාත්‍රයෙක්මය හෙවත් නැත්තාවූද දොෂ යෝ ඇත්තාවූන්මෙන් වැටහෙති; ගුණා එව, ගුණයෝම; සන්නි ධිම්, අවස්ථානය; ලභන්තෙ හි, ලබත්මැයි-උදාහරණමෙසේයි.

2–344 තාපසෙනාපි රාමෙණ ජිතෙයං භූතධාරිණී,
ත්වයා රාඥපි සෛවෙයං ජිතා මා භූන්මදස්තව.

ඉයං භූතධාරිණී, මේ පෘථිවීතොමෝ; තාපසෙනාපි, තපස්වී වූද; රාමෙණ, දශරථපුත්‍රයාවිසින් නොහොත් භාර්ගවයාවිසින්; ජිතා, දිනනලද; රාඥපි, රජවූද; ත්වයා, තාවිසින්; සෛවෙයං, ඒ මේ පෘථිවිම; ජිතා, දිනනලද; (එහෙයින්) තව, තට; මදඃ (පෘථි විය දිනිම් යන) අහඞ්කාරයතෙම; මාභූත්, නොහම්ක් වේවා-

මෙහි උක්තප්‍රකාරයෙන් තපස් වීවූවන්ට පෘථිවිවිජය නින්දා වක්සේ වැටහෙන නමුත් තත්වාර්ථ වශයෙන් වනාහි මහත් ප්‍ර භාව ඇති පොළව දිනූ සියලු නරාධිපයන්ට චූඩාමාණික්‍යයක් බඳු රාමයා හා සමකොට කිසි රජක්හට කරණලද ස්තුතිය හෙ තුකොටගෙණ මෙහි ගුණම අවසිතයයි දතයුතු.

2–345 පුංසඃ පුරාණාදාච්ඡිද්‍ය ශ්‍රීස්ත්වයා පරිභුජ්‍යතෙ,
රාජන්නික්ෂ්වාකුවංශස්‍ය කිමිදං තව යුජ්‍යතෙ.

රාජන්,රජ;පුරාණාත්පුංසඃ, ජීර්ණපුරුෂයාකෙරෙන් (දොහෝ නොහොත්)විෂ්ණුකෙරෙන්;ශ්‍රීඃ,රාජ්‍යාභ්‍යුදය ලක්ෂණවූ සම්පත් (දොහෝ නොහොත්)ශ්‍රීදෙවතාතොමෝ;ආච්ඡිද්‍ය,පැහැරගෙණ;

ෂ්වයා, තාවිසින්; පරිභුජ්‍යතෙ, අනුභවකරණු ලබන්නේය; ඉදං මේ; ඉක්‍ෂ්වාකුවංශස්‍ය, ඔකාවස්කුලයෙහිවූ; තව, තට; පූජ්‍යතෙ කිං, කුමට යොග්‍යද.?

මෙහි අකිංචිත්කරවූ (කිසිවක්කොටගතනුහුනුවූ) ජරපත් පුරුෂයාකෙරෙන් සම්පත පැහැරගෙණ අනුභවකරණු ලබන්නීයයි නින්දාවක්සේ වැටහෙනබවමුත් භාවාර්‍ථයෙන් වනාහි විෂ්ණුහු කෙරෙන් පවා ශ්‍රීදෙවතාතොමෝ තාවිසින් පැහැරගෙණ අනුභවකරණු ලබන්නීයයි කියි රජක්හුගේ විශෙෂිතසාහසය විස්තර කරණයෙන් ස්තුතිය හෙතුකොට ගෙණ මෙහි ගුණම අවස්ථිතිය ලබන්නේයි.

2-346 භුජඞ්ගභොගසංසක්තා කලත්‍රං තව මේදිනී,
අහඞ්කාරඃ පරාං කොටිමාරෝහති කුතස්තව.

තව, තාගේ; කලත්‍රං, අඹුවූ; මෙදිනී, පෘථිවීතොමෝ; භුජඞ්ගභොගසංසක්තා; අනන්තනම් නාගරාජයාගේ දරණයෙහි අවස්ථිතවී(ලොහෝනොහොත්)ධූර්‍තයක්ගේ ශරීරසම්භොගයෙහි ඇලුම්ඇත්තිය; තව, තාගේ; අහඞ්කාරඃ, අභිමානය තෙම; පරාං කොටිම්, උත්කෘෂ්ටවූ කෙළවරට; කුතඃ ආරෙහති, කවරහෙයකින් නැගෙන්නේද. ?

මේ නින්දාවක්සේ වැටහෙනමුත් සකලමහීතලාධි රාජ්‍යලක්‍ෂණවූ ස්තුතිම කියන ලද්දේයි ව්‍යාජස්තුතිනම් වන්නේයයිද දතයුතු—මෙකී උදාහරණ දෙකම අර්‍ථශෙලෂ මුල්කොට දක්විය-මින් දෙවෙනිව කී ව්‍යාජස්තුතිය පැරකුම්බාසිරිතෙහි 45 වෙනි කවියේ පෙණේ—ඒමෙසේයි.

දී ය බ ද සිව්වන කලතුරු සෙනෙහ ස
සි රි ස ද සරසවි වෙත සමගවැ වැ ස
ම න න ද පැරකුම් හිමි තුබ ගුණ රැ ස
කෙලෙස ද පරදර පව් දුරුකළ ලෙ ස

ගුණරැස, ගුණරාශියක්ඇති; මනනද, මනොනන්‍දනවූ; පැරකුම්හිමි, පරාක්‍රම (දෙව) ස්වාමිනි; තුබ, තුඹවහන්සේ; දියබඳ, විෂ්ණුහුගේ හා; සිව්වන, මහාබ්‍රහ්මයාගේද, කලතුරුසෙනහස, කලත්‍රසෙනහයෙන් යුක්තවූ; සිරිසඳ, ශ්‍රීකාන්තාවහා; සරසවි වෙත, සරස්වතී කෙරෙහි; සමගවැ, සඞ්ගමවැ (එකතුව) වැසැ, වාසයකොට; පරදරපව්, පරදාරපාපය; දුරුකළලෙස, දූරීභූතකළ පරිදි; කෙලෙසද, කවරාකාරද?

අ න්‍යා ලා ප ය.

නැසී ලෙණි තුබූ කිසි හව් පළ කරණු වස්,
පවසත අනත් කරුණක් එ විසූ අන්අලප් නම්. A

සැවුල්සන්දෙශයෙහි-

32 ව ස ත මෙරජුවෙත සරසවිය සිරිකා ත
සැ ප ත වියෝදුක් නොමකර මිනිඳු සි ත
ස ත ත බඹසරම රැකියෙන් මිස සත ත
ස ක ත ලෙස සොවින් කලුනොම වේද ග ත

සරසවිය, සරස්වතියද; සිරිකත, ශ්‍රීකාන්තාවද; (යනදෙදෙන) මෙරජුවෙත, මේ (රාජසිංහ) නරේන්‍ද්‍රයා සමීපයෙහි; වසත, වාසයකරණකල්හි; සතත, මහාබ්‍රහ්මතෙම; සැපතවියෝදුක්, (තමන්ට) පැමිණියාවූ විරහදුඃඛය; ඉදු, සෘජුව; සිත නොම කරමින්, මෙනෙහි නොකොටම; සතත, නිරන්තරයෙන්; බඹ සරම, බ්‍රහ්මචය්‍යීාවම; රැකියෙන් මිස, රක්‍ෂාකළහෙතුවෙන් මුත්; සකාතලෙස, විෂ්ණුහු පරිද්දෙන්; සොවින්, ශොකයෙන් යුක්තවීනම්; ගත, ශරීරය; කලුනොම වේද, කාලවර්‍ණනො වන්නේද; (වන්නේමැයි)

මෙහි උක්තප්‍රකාරයෙන් නින්දාවක්සේ වැටහෙනබවමුත් භාවාර්ථවශයෙන් වනාහි සරස්වතිය හා ශ්‍රීකාන්තාවත් බ්‍රහ්ම විෂ්ණු දෙදෙනා කෙරෙන් පවා වෙන්ව මේ යශොකාන්ත නරේන්‍ද්‍රයාවෙත වාසය කළාය කීමෙන් ගුණයම අභිමතයි, මේ නයින් නින්දාප්‍රශංසාව අවබොධකරණු.

A ලෙහි, හෘද (චිත්තාභ්‍යන්තර) යෙහි; නැසීතුබූ, ගුප්තවත් බූ; කිසිහව්, කිසිභාවයක්; පළකරණුවස්, ප්‍රකාශකරණු පිණිස; අනත් කරුණක්, අන්‍යාර්ථ කාරණයක්; පවසත, ප්‍රකාශකළ හොත්; එ, එය; අන් අලප් නම්, අන්‍යාලාප නම්වැයි; විසූ, කිවූ—සිතතුළ සැඟවී තිබුන කිසි අදහසක් ප්‍රකාශකිරීම පිණිස අනික් අර්ථ ඇති කාරණයක් ප්‍රකාශකෙළේනම් ඒ අන්‍යාලාප නම් වන්නේය යනුභාවයි-ඊට උදාහරණ මෙසේයි.

මගා මැඟී සුව විසල් ම ලී යා
තිළි දෙළි වැසැ එ සලී ම ලී යා
බොමී වී ම් ලී තුඩු විලි පි ළී යා
පිළින් නෙලෙන් උලැඟි බැලි මිලී යා B

B මැඟී, මාර්ගිකවූ; සුව, ගිරාතෙම; විසලිමලීයා, විශාලවූ කුසුම්යත්; මගා, නිරීක්ෂණය කොට, තිළි, සන්තුෂ්ටව, දෙළි, දෙහලිත (ලොල්) ව; එ සලීමලීයා, ඒ සාල්මලීවෘක්ෂයෙහි, වැසැ, වාසයකොට, විලිපිලීයා, පක්වඵලයෙහි, මී බොමී වී, මධු පානය කරමිසි කියා; තුඩු, චඤ්චුව; ලී, ප්‍රක්ෂෙප කෙළේ; නෙලෙන් උලැඟි, අනිලයෙන් උල්ලඞ්ඝිතවූ; පිළින්, තූලයන්, මිලීයා බැලී, මලානිකව නිරීක්ෂණය කෙළේයි-

මාර්ගිකවූ ගිරාතෙම විශාලවූ පුෂ්පයන් බලා සතුටුව අධික ලොභව ඒ සාලමලී වෘක්ෂයෙහි වාසයකොට මධුපානයකරමිසි කියා (සිතා) පැසුනුගෙඩියක හොටය ගැසුයේය එවිට හුලඟින් නැඟුණු පුළුන් මලානිකව බැළුයේය යනු භාවයි.

මෙය සංස්කෘත කාව්‍යාලඞ්කාරයන්හි පෙණෙන අලඞ්කාරයන්ට වෙනස්වූසේ තර්කණයකොට යොදනලද්දක්මෙනි-මේ අන්‍යාලාපය වූකලී ආචාර්‍ය්‍ය දණ්ඩීන් විසින් දක්වනලද සමාසොක්තිය විය යුතුයි—ඒ සමාසොක්තිය මෙසේයි.

2-206 පිවන්මධු යථාකාමං භ්‍රමරඃ ඵුල්ලපඞ්කජෙ,
අප්‍යසන්නද්ධසෞරභ්‍යං පශ්‍ය චුම්බති කුඞ්මලම්.

භ්‍රමරඃ, භෘඞ්ගතෙම; ඵුල්ලපඞ්කජෙ, ප්‍රබුද්ධපද්මයෙහි; මධු, මකරන්දය; යථාකාමං පිවන්, සිත්සේ බොන්නේ; අසන්නද්ධසෞරභ්‍යං අපි, අනුපජාත සුගන්ධඇත්තාවූද; කුඞ්මලම්, පිපුම්නැතුල; චුම්බති, සිඹින්නේයි; පශ්‍ය, (මේආශ්චර්‍ය්‍යය) බල—මෙසේ කියනලද මේවාක්‍යයෙහි විදග්ධ ස්ත්‍රීය කෙරෙහි බඳනාලද සම්භොගවිලාස ඇති කාමියක්හුගේ බාලවූ කිසි අවිදග්ධ ස්ත්‍රීය කෙරෙහි රාගප්‍රසාරය තෙම ප්‍රතීයමාන වන්නේයි.

මේ යථොක්ත අලඞ්කාරය සිංහලකාව්‍යහි දුලබ නමුත් කාව්‍යශෙඛර-1-36 කව්යේපේණ අලඞ්කාරයක්ද මීට අසන්න යි.

උත්‍ප්‍රේක්‍ෂාලඞ්කාරය.

පියවි අයුරකින් ඇසිරෙණ අරුත් වෙසෙසක්,
සලකණු අන් අයුරකින් ඒ දනු උපේ ලකරු. A

අපොළුතරියොර බිම තනබඳුපෙද නො සැහැමෙන්,
බියෙනෙව් හිනි නුවන් වන් කත කන්කපල් පල්ලේ. B

ඒ මෙසේයි-

නෙළුම් මල් ගඳ ග ත්
පවන් මීඟු ලුහුබැඳ ය ත්
සුරත සර තස යු ත්
පුරඹ හල කවුළුවෙන් ගෙට ප ත්

පදුමසුගන්ධග්‍රහණය කළාවූ මාරුතය ෂට්පදීහු ලුහුබැඳ යත් නෝ සුරති ක්‍රීඩාශ්‍රමයෙන් යුක්තවූ නාගර ස්ත්‍රීන් විසින් හරණ ලද කවාටයෙන් ගෘහයට පැමිණියෝයි–යනු භාවයි–මෙහි නාග රස්ත්‍රීන්ගේ වක්ත්‍රයන් නෙළුම්මල් සමානබැවිනුත් සුවඳ වැගෙන බැවිනුත් නෙළුම් විල් යයි රැවටී මීමැස්සෝ ගෙවලට වැදු නෝයයි අඟවති—සැඟවී තිබෙණ අන්‍යාර්ථයක් නොපැණේ.

මෙසේ ආසන්නවූ නුමුත් අනන්‍යලාපයයි නිශ්චිත නොවේ.

A පියවි අයුරකින්, ප්‍රකෘති ආකාරයකින්; ඇසිරෙණ අරුත්වෙසෙසක්, පවත්නාවූ අර්ථවිශෙෂයක්; අන්අයුරකින්, අන්‍ය ආකාරයකින්; සලකණු, කල්පනාකිරීම; උපේලකරු ඒ දනු, ඒ උත්‍ප්‍රෙක්‍ෂාලඞ්කාරයයි ජානනය කරණු—

B තනබඳුපෙද, පයොධරාකාරවූ කඤ්චුකය; නොසැහැමෙන්, ක්‍ෂමා නොකොට හීමෙන්; බිමැ, භූමියෙහි; අරියොර, නැවතනැවත; අපොළුන, ප්‍රහාරදෙන කල්හි, කත, කාන්තාවගේ; නුවන් වන්, නයනාකාරවූ; කන්කපල්, කර්ණතාඩංකයතෙම; බියෙන් එව්, භීතියෙන්මෙන්; පල්ලේ, පාදතලයෙහි; හිනි, පතිතවී.

මෙහි ස්වභාව ආකාරයකින් පවත්නාවූ කිසියම් අර්ථවිශෙෂයක් අන්‍ය ආකාරයකින් කල්පනාකිරිම උත්‍ප්‍රෙක්‍ෂාලඞ්කාරනම්–ඊට උදාහරණ–

පයොධරාකාර(තනයවැනි)වූ පඤ්චව ක්‍ෂමානොකොට හී(නොඉව සී)මෙන් භූමියෙහි නැවතනැවත ගසනකල්හි කාන්තාවගේ ඇසවැනිවූ කර්ණතාඩංකය භයින්මෙන් පාදතලයෙහි වැටුනේයයි යනුභාවයි—මෙකී අලඞ්කාරය මෙහිදී සංක්‍ෂෙපකොට කී නමුත් ආචාර්‍ය්‍ය දණ්ඩින්විසින් සචෙතන අචෙතන වශයෙන්

දෙසට බෙදනලදී—මෙහි 'අපොළතරීයොරබිම' යනාදිය අචෙතන උත්‍ප්‍රේක්‍ෂයම උදාහරණයි. සචේතනයට නො දක්වන ලදී—සචෙතන අචෙතන වශයෙන් කරණලද විභාගය මෙසේයි.

2. 221 අන්‍යථෛව ස්ථිතා වෘත්තිශ්චේතනස්‍යෙතරස්‍ය වා,
අන්‍යථොත්‍ප්‍රේක්‍ෂ්‍යතෙ යත්‍ර තාමුත්‍ප්‍රේක්‍ෂාං විදුර්යථා.

යත්‍ර, යම් උක්තියෙක්හි; චෙතනස්‍ය, සජීවයක්හුගේහෝ; ඉතරස්‍ය වා, නිර්ජීවයක්හුගේහෝ; අන්‍යථෛවස්ථිතා, අනික් පරිද්දෙකින්ම සිටියාවූ; වෘත්තිඃ, ප්‍රවෘත්තිතොමෝ; අන්‍යථා, අන් පරිද්දෙකින්; උත්‍ප්‍රේක්‍ෂ්‍යතෙ, කල්පනාකරණුලැබේද; තාම්, ඒ උක්තිය; උත්‍ප්‍රේක්‍ෂාම්, උත්ප්‍රේක්‍ෂායයි; විදුඃ, දනිත්; යථා, ඒ (සචෙතනයට උදාහරණ) මෙසේයි—

2. 222 මධ්‍යන්දිනාර්කසන්තප්තඃ සරසීං ගාහතෙ ගජඃ,
මන්‍යෙ මාර්තණ්ඩගෘහ්‍යාණි පද්මාන්‍යුද්ධර්තුමුද්‍යතඃ.

මධ්‍යන්දින, මධ්‍යාහ්නවේලෙහි; අර්කසන්තප්තඃ, සූර්‍ය්‍යයාවිසින් තවනලද; ගජඃ, හස්තිතෙමේ; සරසීම්, විලට; ගාහතෙ, බස්නේයි; මාර්තණ්ඩගෘහ්‍යාණි, තමාසන්තාපජනකවූ සූර්‍ය්‍යයාගේ පක්‍ෂයෙහිවූ; පද්මානි, පද්මයන්; උද්ධර්තුම්, උදුරන්නට; උද්‍යතඃ, සාභිලාෂීයයි; මන්‍යෙ, සිතම්—

මධ්‍යාහ්නකාලයෙහි (ඉරමුදුන්වෙලාවෙහි) සූර්‍ය්‍යයාවිසින් තවන ලද හස්තිරාජතෙම විලට බස්නේයි (ඒ කුමටයත්) තමා සන්තාපජනකවූ (තමාතැවීමෙන් විඩාපත්කළාවූ) සූර්‍ය්‍යයාගේ පක්‍ෂයෙහිවූ (නොහොත් ඒ සූර්‍ය්‍යයාට මිත්‍රවූ) පද්මයන් උදුරන්නට සාභිලාෂයෙන්යයි සිතම්—යත්‍රභාවයි.

අන්පරිද්දෙකින් පැවති ඇතුගේ විලට බැසීම අන්පරිද්දෙකින් සිටි පද්මයන්ගේ උද්ධරණයෙන් වෛරප්‍රතිකාර කාරණ ජණිස යයි කවීහු කියති—

ඒ මෙසේයි—**2. 223**

ස්නාතුං පාතුං බිසාන්‍යත්තුං කරිණො ජලගාහනම්,
තද්වෛරනිෂ්ක්‍රියායෙති කවිනොත්‍ප්‍රේක්‍ෂ්‍ය වර්ණ්‍යතෙ.

කරිණඃ, සූර්‍ය්‍යරශ්මිසන්තප්තහස්තිහුගේ; ජලගාහනම්, දියට බැස්ම; ස්නාතුං, නාහනපිණිසද; පාතුං, පැන්බොනපිණිසද; බිසානි, මෘණාලයන්; හෙවත් නෙළුම්දළු; අත්තුං, කනපිණිසද පවත්නේය; තත්, ඒ ජලගාහනයතෙම; වෛරනිෂ්ක්‍රියායෙති,

(සූර්ය පක්ෂයෙහිවූ පද්මයන්ගේ උද්ධරණයෙන්) වෛර ප්‍රතිකාර කරණපිණිසයයි; කවිනා, කවීහුවිසින්; උත්ප්‍රෙක්ෂ්‍ය, කල්පනා කොට; වර්ණ්‍යතෙ, කියනුලැබේ—මෙසේ සචෙතනයට උදාහරණ දක්වා අචෙතනයට උදාහරණ දක්වන්නෝ මෙසේ කීහු—

2 224 කර්ණස්‍ය භූෂණමිදං මමායති විරොධිනඃ,
ඉති කර්ණොත්පලං ප්‍රායස්තව දෘෂ්ට්‍යා විලඞ්ඝ්‍යතෙ.

ඉදං, මේ කර්ණාවතංසයතෙම; මමායති විරොධිනඃ, මාගේ දික්වීම වලකන්නාවූ; කර්ණස්‍ය, ශ්‍රවණයට; භූෂණම්, ආභරණය යි; ඉති, මෙසේ; තව, තීගේ; කර්ණොත්පලං, ශ්‍රවණොත්පලය තෙම; දෘෂ්ට්‍යා, දෘෂ්ටියවිසින්; විලඞ්ඝ්‍යතෙ ප්‍රායඃ, ඉක්මෙනුලැබෙයි සිතමි—මෙහි අචෙතන නෙත්‍රාංශු ලක්ෂණවූ වස්තූහුගේ අන්පරිද්දෙකින් සිටි ප්‍රවෘත්තිතොමෝ අනික් පරිද්දෙකින් උත්ප්‍රෙක්ෂිතයයි දතයුතුයි—

මේ උත්ප්‍රෙක්ෂාලංකාරය කාව්‍යශාස්ත්‍රයෙහි බොහෝසේ පෙණේ අවශෙෂ අලඞ්කාරයෝ වූකලී එසේ දකින්ට නොලැබෙත්- මේ අලඞ්කාරය බොහෝ නිදසුන් ගෙණහැරදක්වා විස්තර කිරීමෙන් කම්කිම! ආධුනිකයන්ගේ අවබොධයට සෑහෙන විස්තරය මේ පමණී, එබැවින් ස්වල්ප නිදසුනකින් කරණලද විස්තරයෙන් අවබොධකෙරේවා---

කුසජාතකකාව්‍යයෙහි—

මී අ ඹ රසඹ පානය කරමින් වැහෙ න
නීල ඹ පැහැති පරපුටුකැල තුටුරැවි න
සී ය ඹ සමග තුරු හිසැ දෙන නද නද න
එ ප බ වතිගෙ තුති ගී කියනෙව් ගුව න

නීලඹපැහැති, නීලමෙඝසමානපැහැයඇත්තාවූ; පරපුටුකැල, කුරවීකසමූහයා; සියඹසමග, ස්වකීයඅම්බිකාවන්සමග; මීඅඹ, මධුරාම්‍රයෙන්; වැහෙන, වහනයවන්නාවූ; රසඹ, රසජලය; පානයකරමින්, බොමින්; තුටුරැවින, තුෂ්ටිරාවයෙන්යුක්තව නොහොත් සන්තොෂනාදයෙන්යුක්තව; තුරුහිස, වෘක්ෂමස්තකයෙහි; දෙන, දානයකරන්නාවූ; නදන, නාදනීයවූ; නද, නාදය; (කෙසේද)ගුවන, ආකාශයෙහි; එ පබවතිගේ; ඒ ප්‍රභාවතීදෙවියගේ; තුතිගී, ස්තුතිගීතිකා; කියනෙව්, කථනය කරන්නාක් මෙනි—මෙහි අන්පරිද්දෙකින්පැවති කුරවීක නාදය කවීහුවිසින් අන්පරිද්දෙකින් කල්පනාකොට කීමයි-හෙවත් ඒ ප්‍රභාවතියට ස්තුතිගීතිකා කියන්නාක්මෙන් කල්පනාකිරීමයි--

1 55 කාව්‍යශෙඛරයෙහි–

එහි නද දෙන නිත ර
කුරවී කෙවිලි මනහ ර
සුගතිඳු මීපුරු ස ර
උගන්නා වැනි සිතින් ලොබක ර

මෙහිඳු අන්පරිද්දෙකින් නාදකරන්නාවූ කුරවිකෙවිල්ලන්ගේ නාදකිරීම අන්පරිද්දෙකින් පැවති බුදුන්ගේ ස්වරයකෙරෙහි ලොභයෙන් එය උගන්නාමෙනැයි කවිහු කල්පනාකොටකියති.

අචෙතන උනෙප්‍රක්‍ෂාලඞකාරයට උදාහණ–

කුසජාතකයෙහි–

පිලිමිණිපවුර ල ග
බබලන දියඅගලර ග
ගත තරබඹුරි ර ග
කෙලෙසවට හුනු වැන්න සුරග ග

මෙහි අන්පරිද්දෙකින් පිහිටි දියඅගල අන්පරිද්දෙකින් පිහිටි ආකාශ ගඟාව මෙනැයි කවිහු කල්පනාකොට කියති–

ගුත්තිලකාව්‍යයෙහි–

94 පිපි සියපත් රොණ ට
පුරෙහි වත්සුණු සුවඳ ට
හැසිරෙණ බමරු ව ට
හෙලූ මිණිදැල් වැන්න අරක ට

මෙහි අන්පරිද්දෙකින් හැසිරෙණ භෘඞග සමූහයා ආරක්‍ෂා පි ණී සලු මාණික්‍යජාලාසමානයයි කවිහු කල්පනාකොට කියති–

කාව්‍යශෙඛරයෙහි–

2 33 දිගයනසඳ සෙදි න
රොසිනෙව් කණට නවත න
කෙළවර රතලෙලෙ න
නුවන්යුගඇගෙ බැබලි වෙසෙසි න

මෙහි අන්පරිද්දෙකින් පවතින රක්තවර්ණය දික්වීම වල කන්නාවූ කර්ණයකෙරෙහි කොපයෙන් රතුවීයයි කල්පනාකර කියති–

පරවිසන්දෙශයෙහි–

131 විය ලතු සියකරින් යුනනෙහි මහසයු ර
සියකුලැ පෙරසිරිත්කරුණෙන් සහසක ර
දිය කඳඅතර එහි මෙනෙකැයි ඇතී ගැඹු ර
විය ගිළුනෙව් බලනුවස් විමසා එව ර

මෙහි අන්පරිද්දෙකින් ගිළුනාවූ සූර්‍ය්‍යයා යුගාන්තයෙහි සමුද්‍රජලය වියලීමට ජලප්‍රමාණය දැනගන්නාපිණිස ගිලුනේයයි කියති–

කොවුල් සන්දේශයෙහි—

පුර වේදෙපසැ දෙරදෙර රඹතුරු රද නා
නිර තුරු නැමී සිටිනා ලෙස පල බරි නා
කර පුද කුසුම් මිහි මඬලට * මුවැදිලි නා
වර නමසුතන් රකිණුව නමකරණ මෙ නා

පුර, නගරයාගේ; වේදෙපසැ, වීථිද්වයපාර්ශ්වයෙහි; රදනා, රජමානවූ; රඹතුරු, රම්භාවෘක්ෂයන්; පලබරිනා, (ඵලාවලම්බ වෙන්නාවූ) ඵලභාරය කරණකොට ගෙණ; නිරතුරු, අනවරත යෙන්; නැමී, නම්‍රීභූතව; සිටිනාලෙස, සිටින්නාහුවූ විලාසය; (කෙසේද?) මිහිමඬලට, මහීමණ්ඩලයට; කුසුම්, පුෂ්පයන්; පුද කර; පූජාකොට; මුවැදිලිනා, මුකුළාඤ්ජලිබද්ධව; වර, යහපත්වූ; නමසුතන්, තමන්ගේ ආත්මජ (පුත්‍ර) යන්; රකිණුව, රක්ෂාකරණු පිණිස; නමකරණමෙනා, නමස්කාර කරන්නාක් මෙනි.

මෙහිදු අන්පරිද්දෙකින් නැමී තිබෙන්නාවූ රම්භාවෘක්ෂ පෘථිවී මණ්ඩලයට නමස්කාර කරන්නාක් මෙනැයි කවිහු අන්අයුරකින් සලකණලදී-සචේතන අචේතන වසයෙන් පැවැති උත්ප්‍රේක්ෂාලඞ්කාරයාගේ ද්විප්‍රකාර ප්‍රභේදයම † අවබොධකරණු ලැබේවා.

මෙකී අලඞ්කාරය සචේතන අචේතන වශයෙන් ද්විප්‍රකාරබව ආචාර්‍ය්‍යදණ්ඩීන් විසින් සූත්‍රොදාහරණ සහිතවම දක්වනලද නමුත් පතිරාජ පිරිවෙන් මාහිමියන්විසින් සංක්‍ෂෙපයෙන් සඞ්ග්‍රහකරණලද මේ සිද්ධාන්තසඞ්ග්‍රහයෙහි සාමාන්‍යයෙන් "පියවි අයුරකින්" යනාදීන් සූත්‍ර හදුරා ඊට උදාහරණ වශයෙන්:—

"අපොලතරි යොර බිම තනබඳු පෙද නොසැහැමෙන්
හියෙනෙව් ගිනි නුවන්වත් කත කත් කපල් පල්ලේ" ‡

යනනීය පමණක් නිදසුන්කරණලදි-මෙය අචේතනයටයි, සචේතනයට නොමැතියි, එබැවින් කාව්‍යදර්ශී ස්වභාවාලඞ්කාර ආදිය නොදත් අධුනිකයින්ගේ විජානනය සඳහා යථොක්ත ඒ ප්‍රකාරයම සොදාහරණකොට විස්තර කෙලෙමු.

---

* මිහිමලහට,

† මන්‍යෙ ශඞ්කා ධ්‍රැවං ප්‍රායො නූනමිත්‍යෙවමාදිභිඃ,
උත්ප්‍රේක්‍ෂාව්‍යජ්‍යතෙ ශබ්දෛරිවශබ්දො'පි තාදෘශඃ-ශ්‍රීදණ්ඩී.

‡ පයොධරාකාරධරො හි කන්දුකඃ,
කරෙණ රොෂාදභිහන්‍යතෙ මුහුඃ,
ඉතීව නෙත්‍රාකෘතිභීතිමුත්පලං,
ස්ත්‍රියාඃ ප්‍රසාදාය පපාත පාදයොඃ.—ශ්‍රී. භොජප්‍රබන්ධයි.

හෙතුරූපාලඞකාරය.

ගැඹුරෙන් සයුරු වී සොම්ගුණෙනිඳු රිවි තෙදින්,
ඇඳුරු දිරි තිළිනෙන් සුරතුරු මෙ හේරූ නම්–A

B ගැඹුරෙන්, ගම්භීරගුණයෙන්; සයුරු වී, සාගරය වැන්නැයි කියාද; සොම්ගුණෙන්, සෞම්‍යගුණයෙන්; ඉඳු(වී,) චන්ද්‍රයා වැන්නැයි කියාද; තෙදින්, තෙජසින්; රිවි(වී,) සූර්‍ය්‍යයා වැන්නැයි කියාද;දිරි, ධෛර්‍ය්‍යයෙන්; ඇඳුරු(වී,) පර්‍වතය වැන්නැයි කියාද; තිළිනෙන්, ත්‍යාගයෙන්; සුරතුරු(වී,) දෙවඳුමය (දිව්‍යවෘක්‍ෂය) වැන්නැයි කියාද; මෙ, මෙසේ කියනලද්දේ; හේරූ නම්, හෙතුරූපක නම්වේ.

ගැඹුරුගුණය කරණකොට ගෙණ සාගරයවැනිවූයේය—සෞම්‍ය ගුණය කරණකොට ගෙණ චන්ද්‍රයා සමානවූයේය—තෙජස කරණකොට ගෙණ සූර්‍ය්‍යා සමානවූයේය—ධෛර්‍ය්‍ය ගුණය කාරණකොට ගෙණ පර්‍වතය සමානවූයේය—ත්‍යාගය කරණකොට ගෙණ කල්පවෘක්‍ෂය * සමාන වූයේය—මෙසේ කියනලද්දේ හෙතුරූපාලඞකාරයයි යනුභාවයි.

කාව්‍යාදර්ශයෙහි—

2-85, ගාම්භීර්‍ය්‍යෙණ සමුද්‍රොසි ගෞරවෙණාසි පර්‍වතඃ,
කාමදත්වාච්ච ලොකානාමසි ත්වං කල්පපාදපඃ.

ත්වං, තෝ; ගාම්භීර්‍ය්‍යෙණ, උත්තාන නොවූ (ගැඹුරු)සිත් ඇති බව හෙතුකොටගෙණ; සමුද්‍රඃ අසි;සාගරයෙහිය; ගෞරවෙණ, ගෞරව ගුණයෙන්; පර්‍වතඃ අසි, පර්‍වතයෙහිය; (එසේම) ලොකානාං, ලෝවැස්සන්ට; කාමදත්වාත්ච, ඉෂ්ටදායීබව හෙතුකොට ගෙණ; කල්පපාදපඃ අසි, කල්පවෘක්‍ෂයෙහිය.

2–86. ගාම්භීර්‍ය්‍යප්‍රමුඛෛරත්‍ර හෙතුභිස්සාගරො ගිරිඃ,
කල්පද්‍රුමශ්ච ක්‍රියතෙ තදිදං හෙතුරූපකම්.

අත්‍ර, මේ ප්‍රයොගයෙහි ලා; ගාම්භීර්‍ය්‍යප්‍රමුඛෛඃ, ගම්භීරත්වාදිවූ; හෙතුභිඃ, කාරණයෙන්(විවක්‍ෂිතවූ කිසිපුරුෂයෙක්)සාගරඃ, සාග

* පඤ්චෛතෙ දෙවතරවො මන්දාරඃ පාරිජාතකඃ,
සන්තානඃ 'කල්පවෘක්‍ෂශ්ච' (පුංසිවා) හරිචන්දනම්-පී.
දිව්‍යවෘක්‍ෂපහෙත් (කැමතිදෙය දෙන්නේයයිලොකසම්මත (වූ සතරවනගහට කල්පවෘක්‍ෂයයි අභිධානයි·

රයයිද; ගිරිඃ,පර්වතයයිද; කල්පද්‍රැමශව, කල්පවෘක්‍ෂයයිද; ක්‍රියතෙ, (යම්හෙයකින් රූපිත)කරණු ලැබේද; තත්, එහෙයින්;ඉදම්,මෙ බඳුවූයේ;හෙතුරූපකම්, හෙතුරූපකනම් වන්නේයි; (තදිදං, මේ මේ අනන්තරොක්තවූයේ හෙතුරූපක නමැයි කෙදියයුතුයි.)

මෙහිදූ. තෝ ගැඹුරුගුණය හෙතුකොට ගෙණ සාගරවූයෙහි ය, ස්ථිරවූ ගෞරව ගුණයෙන් පර්වතවූයෙහිය, එසේම ලෝවැස් සත්ට කැමැතිදෙයදීම හෙතුකොටගෙණ කල්පවෘක්‍ෂවූයෙහියයි මේ ගෙදිමෙහි ගම්භීරත්වාදි කාරණයෙන් විවක්‍ෂිතවූ කිසිපුරුෂ යෙක් සාගරයයිද පර්වතයයිද කල්පවෘක්‍ෂයයිද යම්හෙයකින් දක්වනුලැබේද එහෙයින් මෙබඳුවූයේ හෙතුරූපක නම් අල ඞ්කාරයයි. මේ අනන්තරොක්තවූයේ ඒ හෙතුරූපකයමවේ.

කුසජාතකයෙහි-

659. තද තෙදිනි දිනක ර
නිසල බලයෙන් සරි මෙ ර
නුවණින් ගුරු අම ර
විපුල ඉසුරෙන් සදිස් පුරඳ ර

තදතෙදිනි, ඝනබඩවූ තෙජසකාරණකොට ගෙණ; දිනකර සූර්‍ය්‍යයා හාද; නිසලබලයෙන්, නිශ්චලවූ බලය කාරණකොට ගෙණ; මෙර, මහාමෙරුපර්වතය හාද; නුවණින්, ඥාණය කාරණ කොට ගෙණ; අමරගුරු, බෘහස්පතියා හාද; සරි, සමානවූ; විපුල ඉසුරෙන්, මහත්වූ ඓශ්චර්‍ය්‍ය කාරණකොටගෙණ; පුරඳර, ශක්‍රයා හාද; සදිසි, සමානවූ; (මහබෝසත් යන්නට විශෙෂණයි) මෙහි දැඩිවූ තෙජස් ආදිහෙතුයෙන් විවක්‍ෂිතවූ බොධිසත්වොත්තමයා සූර්‍ය්‍යයා යයිද. මහා මෙරු යයිද. බෘහස්පති යයිද. පුරන්දර යයිද. යම්හෙයකින් රූපිතකරණු ලැබේද-එහෙයින් මෙබඳුවූයේ හෙතු රූපක නම්වේ-

ගුත්තිල කාව්‍යයෙහි—

25 තෙදින් දිනි ඳු න ත්
සකකුල සිඳු ස ඳු න ත්
සිරින් සුරි ඳු න ත්
නිසා සුදෙවුන් මහර ඳු න ත්

මෙහිදූ තෙජස් ආදිහෙතුයෙන් විවක්‍ෂිතවූ සුඬොදනමහරජ තුමා සූර්‍ය්‍ය යයිද. චන්ද්‍ර යයිද. සුරෙන්ද්‍ර යයිද. යම්හෙයකින් රූපිත කරණුලැබේද එහෙයින් මේ හෙතුරූපකයි.

පැරකුම්බාසිරිතෙහි–

100. නුවණ සුරගුරු බ ඳු
ගුණයෙන් සදිසි සොමි ස ඳු
සැපතින් සරි සුරි ඳු
වැඩෙකි සිනෙන් දුටත් මෙ නිරි ඳු

මෙහිදු ප්‍රශූදිකාරණයෙන් විවක්ෂිතවූ පරාක්‍රමබාහු මහරජ තුමා බෘහස්පති යසිද. චන්ද්‍ර යසිද. සුරේන්ද්‍ර යසිද. යම්හෙයකින් රූපිත කෙරේද එහෙයින් මේ හෙතුරූපකාලඞ්කාරයයි දතයුතු.

42 ත රි ඳු ගුණයෙ න් ගැඹරි න් කි රි ඳු
කි රි ඳු බල යෙ න් දිරියෙ න් ගි රි ඳු
ගි රි ඳු නුවණී න් විකුමෙන් සි රි ඳු
සි රි ඳු දින පැර කු ම් බුජ නි රි ඳු

ගිරාසන්දෙශයෙහි—

152. කුළුණෙන් දුප්ප තු න්
නිපුණු නුවණින් විය තු න්
විකුමෙන් බලව තු න්
නිබඳදෙන මහදනින් නිව තු න්

153. මෙනින් නරප ති ය න්
නිති තනතුරෙනි මැ ති ය න්
වැඩුමෙන් කුලැ ති ය න්
නොකඩ බැතිපෙම් සිතින් යති ය න්

154. තෙ ප ලෙ න් සුබැ සි ය න්
ඉ සු රෙ න් සිය කුලැ සි ය න්
විලසින් විල සි ය න්
මෙලෙස ගත්තේය ලෝවැ සි ය න්

මෙසේ බොහෝ තැන මේ හෙතුරූපකාලඞ්කාරය දකින්ට ඇතිබැවින් එබඳු තැන්වලදීද මේ ක්‍රමය සලකාගණිත්වා.

රූපකාලඞ්කාරය.

සමුද, එකත හෝ අත් අරුත් රූ හව්යෙකින්,
ව්කපං පූරෙත් පවසත එ විසූ රූලකර නම් A
යසපඬෙරොහු සුපුල් කෙම්සිසි කෙසුරු ගහරැස්,
සේවලාදල නල කෙලෙස් දියවිලැ බිජී. B

A. සමුදහෝ, සමුදයාර්ථ (සමූහාර්ථ)යෙහිහෝ; එකතහෝ, එකාර්ථයෙහිහෝ; රූ හව්යෙකින්, රූපස්වභාවයකින්; අපූරෙන්, ආකෘති (ආකාර)යෙන්; විකපා, විකල්පනා කොට (විශෙෂ වශයෙන් කපලනාකොට) අත්අරුත්, අන්‍යාර්ථයක්; පවසත, ප්‍රකාශ කරත්හොත් (නොහොත්) ප්‍රකාශකළ කල්හි; එ, එය; රූලකර නම්, රූපාලඞ්කාරනමැයි; විසූ, කිවූ=ප්‍රකාශකළෝ.

උදාහරණ මෙසේයි—

B. ඔහු, ඔහුගේ; සුපුල්,සුපුෂ්පිතවූ; යසපඬෙර, යශස්නැමැති පුණ්ඩරීකයතෙම; දියවිලැ, ජගත් නැමැතිතඩාගයෙහි; බිජී, සොභිතවී-කෙබඳුවූ පුණ්ඩරීකයක්දයත්?

සිසිකෙම්, චන්‍ද්‍ර නැමැතිකණ්ණිකාවක්ඇති; ගහරැස්, ග්‍රහරාශි නැමැති; කෙසුරු, කෙසරඇති; සේවලා, ශුභ්‍රාභ්‍රනැමැති; දල, පත්‍රඇති; කෙලෙස්, කෛලාශනැමැති; නල, නාලයක් (නෙළුම්දණ්ඩක්) ඇති; ඔහු, ඔහුගේ; සුපුල්, සුතපුලලවූ; යසපඬෙර, යශොලක්ෂණවූ පුණ්ඩරීකයතෙම; (ක්ෂීර්තිනැමැති ශ්වෙත පද්මය); දියවිලැ, ලොක නැමැති තඩාගයෙහි; බිජී, භ්‍රාජිත වී—මෙහි ප්‍රකටඋපමා වස්තුවලින් අප්‍රකටඋපමෙය යක් රූපනය කිරීම රූපක නම්—සර්වප්‍රකාරයෙන් රූපකය කළහෙයින් සකලරූපක නම්—මෙම අලඞ්කාරය.

කුසජාතකයෙහි—

95 සිසිකෙම් වලාං ද ල
උළුරිළු කෙසර පෙල දු ල
ඔහු යස සේ කම ල
බිජ් පුබුදුවැ මෙ මුළු දියව් ල

මෙම අලඞ්කාරය කාව්‍යදර්ශාදියෙහි බොහෝ විස්තරව පෙණේ, නමුත් මෙහි හෙතුරූපක සකලරූපක යනදෙක හැර අන්‍යවිශෙෂයක් නො පැණේ-

කාව්‍යශෙඛර-ගුත්තිල-කුසජාතකාදිය කළ මහාකවිවරයෝ නොයෙක් විශෙෂ රූපකයෙන් කාව්‍යබන්ධනයකොට තිබෙ

නා බැවින් ඒ විශෙෂය අධුනිකයන්ට දැනගතයුතුවුවත් නිදශීනා සමග එය විසතරකිරීමෙන් ග්‍රන්ථය මහත්වන බැවින් ඒ අලංකාර පරි පාටිය පමණක් මෙහි දක්වන්නෙමු—හේ මෙසේයි.

1 සමසත .... රූපකය	11 සවිශෙෂණ ...රූපකය
2 ව්‍යසත .... රූපකය	12 විරුඛ .... රූපකය
3 සමසත ව්‍යසත රූපකය	13 හෙතු .... රූපකය
4 සකල............... රූපකය	14 ශලිෂට............ රූපකය
5 අවයව .... රූපකය	15 උපමා............ රූපකය
6 අවයවි............... රූපකය	16 ව්‍යතිරෙක ... රූපකය
7 එකාඞ්ගි............ රූපකය	17 ආකෂෙප......... රූපකය
8 යුකත .... රූපකය	18 සමාධාන ...... රූපකය
9 අයුකත .... රූපකය	19 රූපක .... රූපකය
10 විෂම.................. රූපකය	20 තත්වාපහ්නව රූපකයයි මෙසේ සම විස්සකි.

I සමසතරූපකය.

2, 66. උපමෛව තිරොභූතභෙදා රූපකමිෂ්‍යතෙ, *
යථා බාහුලතා පාණිපද්මං චරණපල්ලවම්.

උපමෛව, යථොක්තලක්ෂණවූ උපමාවම; තිරොභූතභෙදා, අප්‍රකටවූ උපමා උපමෙයයන්ගේ නානාත්වයඇත්තී; රූපකමිෂ්‍යතෙ, රූපකාලඞ්කාරයයි කැමතිවනු ලැබේ-යථා-හේමෙසේයි-බාහු ලතා, හසතනැමැති ලියය; පාණිපද්මම්, හසතතල නැමැති පියුමය; චරණපල්ලවම්, පාදනැමැතිපලුපතයි; මේ අලංකාරයතෙම උපමා උපමෙය දෙදෙනාගේ අභෙදාරොපනය කෙරේනුයි රූපකනම-මෙහි බාහුප්‍රභෘති ශබ්දයෝ ලතාදීන් හා අභෙදය හෙතුකොට ගෙණ රූපිතය හයි දතයුතු.

2 ව්‍යසත රූපකය.

---

67. අඞ්ගුල්‍යඃ පල්ලවාන්‍යාසන් කුසුමානි නඛාර්චිෂඃ,
බාහූලතෙ වසන්තශ්‍රීස්ත්වං නඃ ප්‍රත්‍යක්ෂචාරිණී.

අඞ්ගුල්‍යඃ, ඇඟිලිහු, පල්ලවානි ආසන්, පලුපත්වූහ, නඛාර්චිෂඃ, නඛශොභාවෝ; කුසුමානි (ආසන්), පුෂපවූහ; බාහූ, බාහුවයො

---

* රූපකමුච්‍යතෙ-රූපකං=උච්‍යතෙ කථ්‍යතෙ ඉති ශෙෂඃ-කාලිකාතා.

ලතෙ, ලතාවූහ; (එහෙයින්) තවම්, තෝ; නඃ, අපට, ප්‍රත්‍යක්‍ෂචා රිණී, ප්‍රත්‍යක්‍ෂව ඇවිදිනාවූ; වසන්තශ්‍රීඃ, වසන්තලක්‍ෂ්මියෙනි.

3 සමස්තව්‍යස්ත රූපකය.

68. ඉත්‍යෙතදසමස්තාඛ්‍යං සමස්තං පුබ්බරූපකම්,
ස්මිතං මුඛෙන්දොර්ජ්‍යොත්ස්නෙති සමස්තව්‍යස්තරූපකම්.

ඉත්‍යෙතත්, මෙබඳුවූ රූපකය; අසමස්තාඛ්‍යම්, අසමස්තනම; පූර්වරූපකම්, පළමු (කොටදක්වනලද "බාහු ලතෙ" යන මේ ආ දි)රූපකයතෙම; සමස්තම්, සමස්තනම-ස්මිතම්, ස්මිතයතෙම; (මොළොක්සිනාව) මුඛෙන්දොඃ, මුඛචන්ද්‍රයාගේ; ජ්‍යොත්ස්නෙති, සඳරැසය යන මේ; සමස්තව්‍යස්තරූපකම්, (මුඛෙන්දොඃ කියා ස මස්ත කළහෙයිනුදු-ස්මිතංජ්‍යොත්ස්නෙති යී ව්‍යස්තකළහෙයිනුදු) සමස්තව්‍යස්තරූපකනම්- *

මෙහි-'යථාබාහු' යනාදියෙන් සමස්ත රූපකයද, 'අඞ්ගුල්‍යඃ'ය නාදියෙන් ව්‍යස්ත රූපකයද, 'ස්මිතං මුඛෙන්දොඃ' යනාදියෙන් සමස්ත ව්‍යස්ත රූපකයදැයි මෙසේ රූපකතුණක් දක්වනලදී.

4 සකල රූපකය.

69 තාම්‍රාඞ්ගුලි දලශ්‍රේණි නඛදීධිති කෙසරම්,
ධ්‍රියතෙ මූර්ධ්නි භූපාලෛර්භවච්චරණපඞ්කජම්.

තාම්‍රාඞ්ගුලි, රත්වූ ඇඟිලිනැමැති; දලශ්‍රේණි, පත්‍රපඞ්ක්තිඇති; නඛදීධිති, නඛරශ්මිනැමැති; කෙසරම්, කෙසුරුඇති; භවච්චර ණ පඞ්කජම්, තොපගේ පාදනැමැති පද්මය; භූපාලෛඃ, රජදරු වන් විසින්; මූර්ධ්නි, සිරස්හි ලා; ධ්‍රියතෙ, දරණුලැබේ.

70 අඞ්ගුල්‍යාදෞ දලාදිත්වං පාදෙ චාරොප්‍ය පද්මතාම්,
තද්යොග්‍යස්ථානවින්‍යාසාදෙතත්සකලරූපකම්.

අඞ්ගුල්‍යාදෞ, ඇඟිලිආදියෙහි; දලාදිත්වම්, පත්‍රාදිත්වයද; පා දෙ, පාදයෙහි; පද්මතාං ච, පද්මත්වයද; ආරොප්‍ය, ආරොපන යකොට; තද්යොග්‍ය, එබඳුවූ පද්මයට උචිතවූ; ස්ථානවින්‍යාසාත්, රජදරුවන්ගේ සිරොලක්‍ෂණවූ ස්ථානයෙහි නිවෙෂය හෙතුකො ට ගෙණ; එතත්, මේ අනන්තරොක්තවූ රූපකය; සකලරූපකම්, සකලරූපක නම්-මෙහි සර්වාකාරයෙන් රූපනය කළහෙයින් සකල රූපකයි. (සිංහල කවිහිද බොහෝ ඇති).

---

* සමස්ත ව්‍යස්ත රූපකං උභයමිශ්‍ර රූපක මිත්‍යර්ථඃ, තථාච ස්මි තං ජ්‍යොත්ස්නෙති ව්‍යස්තං මුඛෙන්දොඃ ඉති සමස්තං-ටීකා.

5 අවයව රූපකය.

71 අකස්මාදෙව තෙ චණ්ඩි ස්ඵුරිතාධරපල්ලවම්,
මුඛං මුක්තාරුචො ධත්තෙ ඝර්මාම්භඃකණමඤ්ජරීඃ.

72 මඤ්ජරීකෘත්‍ය ඝර්මාම්භඃ පල්ලවීකෘත්‍ය චාධරම්,
නාන්‍යථාකෘතමත්‍රාස්‍ය මතො'වයවරූපකම්.

චණ්ඩි, කිපෙනසුළුතැනැත්තිය; තෙ, තීගේ; ස්ඵුරිතාධරපල්ලවම්; කොපයෙන්වෙව්ලන්නාවූ අධරනැමැති පල්ලව ඇති; මුඛං, වක්ත්‍රය; මුක්තාරුචඃ, මුක්තාවකට බඳු ශොභාඇති; ඝර්මාම්භඃ කණ, ප්‍රණයකොපයෙන් උපන්නාවූ ස්වේදබිඳු නැමැති; මඤ්ජරීඃ, කුසුමස්තබකයන්; අකස්මාදෙව, නිෂ්කාරණයෙහිම; ධත්තෙ, උසුලා—අත්‍ර, මේ ප්‍රයොගයෙහි ලා; ඝර්මාම්භඃ, ස්වේදජලය; මඤ්ජරීකෘත්‍ය, පුෂ්පස්තබකයෙන් කල්පනා කොට; අධරංච, මුඛයාගේ එකදෙශවූ අධරයද; පල්ලවීකෘත්‍ය, පල්ලවත්වයෙන් රූපිතකොට; අස්‍යම්, අඞ්ගීමුඛය; නාන්‍යථාකෘතම්, අන්‍යථාත්වයෙන් කරණලද්දේ නොවේ; හෙවත් පද්මාදිත්වයෙන් රූපිත නොවේ; අතඃ, මෙහෙයින්; අවයවරූකම්, අවයවීවූ මුඛයාගේ රූපනය නොකොට අවයවවූ අධරාදීන්ගේ රූපනය කළ හෙයින් අවයව රූපකනම් වේ.

6 අවයවිරූපකය

73 වල්ගිතභ්‍රු ගලද්ඝර්ම ජලමාලොහිතෙක්ෂණම්,
විවෘණොති මදාවස්ථාමිදං වදනපඞ්කජම්.

74 අවිකෘත්‍ය මුඛාඞ්ගානි මුඛමෙවාරවින්දතාම්,
ආසීද්ගමිතමත්‍රෙදං මතො'වයවි රූපකම්.

වල්ගිතභ්‍රු, නගනලද්දාවූ බැමඇති; ගලද්ඝර්මජලම්, වැහෙන්නාවූ ස්වේද ජල ඇති; ආලොහිතෙක්ෂණම්, මදක් රත්වූ ඇස්ඇති; ඉදංවදනපඞ්කජම්, මේ මුඛනැමැති පද්මය; මදාවස්ථාං, මද්‍යපානයෙන් ජනිතවූ මදයාගේ අවස්ථාව; විවෘණොති, ප්‍රකාශකෙරේ—අත්‍ර, මේ ප්‍රයොගයෙහි ලා; මුඛාඞ්ගානි, අඞ්ගීමුඛයාගේ නෙත්‍රාදිවූ අවයවයන්; අවිකෘත්‍ය. රූපිත නොකොට, මුඛමෙව, අඞ්ගීමුඛයම; අරවින්දතාම්, පද්මබවට; ගමිතමාසීත්, පමුණුවන ලද්දේ විය; හෙවත් පද්මත්වයෙන් රූපිතය; අතඃ, මෙහෙයින්; ඉදං, මේ අනන්තරොක්තවූ රූපකය; අවයවි රූපකම්, අවයවි රූපක නම්—මෙහි අවයව නිරූපනය නොකොට මුඛය මතු පද්මය කළහෙයින් අවයවි රූපකනම්වේ.

7 එකාඞ්ගාදි රූපකය.

75 මදපාටලගණ්ඩෙන රක්තනෙත්‍රොත්පලෙන තෙ,
මුඛෙන මුග්ධ සොපෙක්‍ෂ ජනො රාගමයඃ කෘතඃ.

76 එකාඞ්ගරූපකඤ්චෛතදෙවං ද්විප්‍රභෘතීන්‍යපි,
අඞ්ගානි රූපයන්ත්‍යත්‍ර යොගායොගෞ භිදාකරෞ.

මුග්ධ, බාලාව, මදපාටලගණ්ඩෙන; මදයෙන් රක්තවූ කපොලඇති; රක්ත, රත්වූ; නෙත්‍රොත්පලෙන, ලොචන නැමැති ඉඳුවරයන්ඇති; තෙ, තීගේ; මුඛෙන; මුඛයෙන්; සොපෙක්‍ෂ ජනඃ, ශේ මේ ජනතෙම; රාගමයඃ, රාගමයවූයේ; කෘතඃ, කරණලදී— එතත්, මේ අනන්තර කථිතරූපකය තෙම; එකාඞ්ගරූපකම්, (එකාඞ්ගවූ නෙත්‍රයාගේම උත්පලත්වයෙන් රූපණය කළහෙයින්) එකාඞ්ගරූපකනම; එවං, එපරිද්දෙන්ම; ද්විප්‍රභෘතීන්‍යපි, ව්‍යඞ්ග ත්‍ර්‍යඞ්ගාදිවූද; අඞ්ගානි, අවයවයන්; රූපයන්ති, රූපිතකරන්නාහ; අත්‍ර, මේ අඞ්ගරූපණයෙහි; යොගායොගෞ, අඞ්ගයන්ගේ සඞ්ගතිවිරුද්ධදෙදෙන; භිදාකරෞ, රූපකභෙදයන්ගේ ව්‍යවස්ථාව කරන්නාහුයි—

මෙහි අවයවීවූ වක්ත්‍රයද සෙසු අවයවයන්ද රූපණය නොකොට නෙත්‍රයන් උත්පලත්වයෙන් රූපණය කළහෙයින් එකාඞ්ගරූපක නම්වෙයි, මෙසේ දෙඅඟ, තුණඟවේ—මේ පරිද්දෙන් අවයවී හා සමහර අවයවයන් හා රූපණය නොකොට දෙඅවයවයක් රූපණය කළහොත් ව්‍යඞ්ගරූපකවෙයි–තුන්අවයවයක් රූපණය කළහොත් ත්‍ර්‍යඞ්ගරූපකවෙයි, සිද්ධවූ රූපකයෙන් නැවත ව්‍යක්තවූ රූපකය මේ පරිද්දෙන් වේ.

8 යුක්තරූපකය.

77 ස්මිතපුෂ්පොජ්ජ්වලං ලොලනෙත්‍රභෘඞ්ගමිදං මුඛම්,
ඉති පුෂ්පද්විරෙඵාණාං සඞ්ගත්‍යා යුක්තරූපකම්.

ස්මිතපුෂ්පොජ්ජ්වලං, සිනානැමැතිමලින් සුභගවූ; ඉදං මුඛම්, තීගේ මේ මුඛයතෙම; ලොලනෙත්‍රභෘඞ්ගං, චඤ්චලත්වාදියෙන් ලොල්වූ නෙත්‍රනැමැති බමරුන් ඇත්තේයි; ඉති, මෙ බඳුවූ රූපකය තෙම; පුෂ්පද්විරෙඵාණාං, මල්හා බමරුන්ගේ; සඞ්ගත්‍යා, පරස්පරසම්බන්ධය හෙතුකොට ගෙණ; යුක්තරූපකම්; යුක්තරූපකයයි කියනුලැබේ—

මෙහි සිනානැමැතිමලින් බබලන්නාවූ චඤ්චලත්වාදියෙන් ලොලවූ නෙත්‍රනැමැති භෘඞ්ගයන් ඇත්තාවූ තීගේ මුහුණයයි මෙසේ මල් හා භෘඞ්ගයන්ගේ පරස්පරසම්බන්ධය හෙතුකොට ගෙණ යුක්තරූපකයයි යනුභාවයි.

9 අයුක්තරූපකය.

78 ඉදමාර්ද්‍රස්මිතජ්‍යොත්ස්නං ස්නිග්ධනෙත්‍රොත්පලං මුඛම්,
ඉති ජ්‍යොත්ස්නොත්පලායොගාදයුක්තං නාම රූපකම්.

ආර්ද්‍රස්මිතජ්‍යොත්ස්නං, ආර්ද්‍රසිනා නැමැති සඳරැස්ඇති; ඉදං මුඛම්, මේ මුඛයතෙම; ස්නිග්ධනෙත්‍රොත්පලම්, සිනිඳුවූ ඇස්නැමැති නිලිපුල් ඇත්තේය; ඉති, මෙබඳුවූයේ; ජ්‍යොත්ස්නොත්පලායොගාත්, සඳරැස් හා උත්පලයන්ගේ අයොගය හෙතුකොට ගෙණ(හෙවත් සඳරැස්හි උත්පලයන්ගේ හැකිලීම හෙතුකොට ගෙණ)දිනවිරොධයෙන්; අයුක්තං නාම රූපකම්, අයුක්තනම් රූපකයයි දතයුතු—

කොමලවූ සිනානැමැති සඳරැස්ඇති මේ මුඛයතෙම සිනිඳුවූ ඇස්නැමැති නිලිපුල් ඇත්තේය; මෙසේ සඳරැස් හා උත්පලයන්ගේ අයොගය (නොයෙදීම)හෙතුකොට ගෙණ හෙවත් සඳරැස් හි උත්පලයන්ගේ හැකිලීම හෙතුකොට ගෙණ දිනවිරොධයෙන් අයුක්තරූපක යයි යනුභාවයි.

10 විෂමරූපකය.

79 රූපණාදඞ්ගිනොඞ්ගානාං රූපණාරූපණාශ්‍රයාත්,
රූපකං විෂමං නාම ලලිතං ජායතෙ යථා.

80 මදරක්තකපොලෙන මන්මථස්ත්වන්මුඛෙන්දුනා,
නර්තිතභ්‍රූලතෙනාලං මර්දිතුං භුවනත්‍රයම්.

අඞ්ගිනඃ, අවයවීහුගේ; රූපණාත්, රූපණය හෙතුකොටගෙණ; අඞ්ගානාම්; අවයවයන්ගේ; රූපණාරූපණාශ්‍රයාත්, රූපණය හා අරූපණයන්ගේ අපෙක්ෂාවහෙතුකොට ගෙණ හෙවත් අවයවයන්ගේ රූපණයහා අරූපණය හෙතුකොට ගෙණ; විෂමං නාම, විෂමනම්වූ; ලලිතං, චාරුවූ; රූපකං, රූපකයතෙම; ජායතෙ, වන්නේයි; යථා, හේ මෙසේයි–මන්මථඃ, අනඞ්ගතෙම; මදරක්තකපොලෙන, මදයෙන් රක්තවූ ගණ්ඩඇති; නර්තිතභ්‍රූලතෙන; නටවනලද බැමනැමැතිලතා ඇති; ත්වන් මුඛෙන්දුනා, තිගේ මුඛනැමැති චන්ද්‍රයා කරණකොට ගෙණ; භුවනත්‍රයම්, තුන්ලොව; මර්දිතුං, දිනත් නට; අලං, පොහොසති

මෙහි සමහර අවයවයක් රූපණය කොට සමහරක් රූපණය නොකළ හෙයින් විෂමරූපක නම්.

11 සවිශෙෂණරූපකය,

81 හරිපාදශ්ශිරොලග්න ජහ්නුකන්‍යාජලාංශුකඃ,
ජයත්‍යසුරනිඃශඞ්ක සුරානන්දොත්සවධ්වජඃ.

82 විශෙෂණසමග්‍රස්‍ය රූපං කෙතොර්‍යදීදෘශම්,
පාදෙ තදර්පණාදෙතත් සවිශෙෂණ රූපකම්.

ශිරඃ, අග්‍රභාගයෙහි හෙවත් අඞ්ගුලී දෙශයෙහි; ලග්න, පිහිටියාවූ; ජහ්නුකන්‍යා, ආකාශගඞ්ගාවගේ; ජල, දියනැමැති; අංශුකඃ, පතාකාස්වරූපකවූ වස්ත්‍රඇති; අසුර, අසුරයන් කෙරෙහි; නිඃශඞ්ක, සැකනැති; සුර, දෙවතාවන්ගේ; ආනන්දොත්සව, සන්තොෂොත්සවයෙහි; ධ්වජඃ, නගන්නලද කෙතුවක්වූ; හරිපාදඃ, වික්‍රමවත්වූ විෂ්ණුගේ චරණයතෙම; ජයති, දෙනේ.

(පෙර විෂ්ණුහු ත්‍රිපද වික්‍රමය කරණකල්හි බ්‍රහ්මයාවිසින් ආකාශ ගඞ්ගාජලය ඔහට අනගඝ කරණලද යනු කථාය එහෙයින් "ශිරොලග්න" යනාදී කියනලදී)

විශෙෂණසමග්‍රස්‍ය, පතාකොත්සවස්වභාවරූපවූ විශෙෂණයෙන් යුක්තවූ; කෙතොඃ, ධ්වජයාගේ; යදීදෘශංරූපම්, යම් මේ අනන්තරොක්තප්‍රකාරවූ ස්වභාවයෙක් ඇද්ද; පාදෙ, විෂ්ණුචරණයෙහි ලා; තදර්පණාත්, (ඔහුගේම ධ්වජයයි) ආරොපණය හෙතු කොට ගෙණ, එතත්, මෙබඳුවූයේ; සවිශෙෂණ රූපකම්, සවිශෙෂණ රූපකයයි කියනුලැබේ—

මෙහි විෂ්ණුහුගේ පාදයතෙම තමාකෙරෙහි හුනු ආකාශගඞ්ගා ජල නැමැති වස්ත්‍රඇති දෙවියන්ගේ උත්සධ්වජයකැයි සවිශෙෂණවය ක්හෙයින් සවිශෙෂණරූපක නම්.

12 විරුඬරූපකය.

83 න මීලයති පද්මානි න නභොප්‍යවගාහතෙ,
ත්වන්මුඛෙන්දුර්මමාසූනාං හරණායෙව කල්පතෙ.

84 අක්‍රියා චන්ද්‍රකාර්‍ය්‍යාණාමන්‍යකාර්‍ය්‍යස්‍ය ච ක්‍රියා,
අත්‍ර සන්දර්ශ්‍යතෙ යස්මාද් විරුඬං නාම රූපකම්.

ත්වන්මුඛෙන්දුඃ, තීගේ මුඛනැමැතිචන්ද්‍රතෙම; පද්මානි, පද්මයන්; න නිමීලයති, නොහකුළුවන්නේය; නභොපි, ආකාශයද; නාවගාහතෙ; නොබස්නේය(වැලිකුමක් කෙරේදයත්)මමාසූනාං, මාගේ ප්‍රාණයන්ගේ; හරණායෙව, ගැන්මටම; කල්පතෙ, උත්සාහකරන්නේය; (මේ චන්ද්‍රයා කළමනා ක්‍රියා නොකොට අන්‍ය ක්‍රියාවක් කරණ හෙයින් විරුඬරූපක නම්—)යස්මාත්, යම්හෙය

කීත්; අතු, මේ ප්‍රයොගයෙහි; චන්ද්‍රකාන්තයා, චන්ද්‍රයාවිසින් කට යුතුවූ පදුමනිමීලනාදීන්ගේ; අක්‍රියා, නොකිරීමද; අන්‍යකාර්‍ය්‍යස්‍ය චක්‍රියා, (අඥුධාදියෙන් කටයුතුවූ ප්‍රාණහරණලක්‍ෂණවූ)අන්‍යකා ර්‍ය්‍යයාගේ කිරීමද; සඤශ්‍රීතෙ, දක්නාලැබේද; තසමාත්, එ හෙයින්; විරුඬං නාම රූපකං, (මේ තෙම) විරුඬරූපක නම් වන්නේයි.

13 හෙතු රූපකය.

මේ අලඞ්කාරය මීටපළමු හෙතුරූපකාලඞ්කාරයෙහිදී විස්තර කෙළෙමු

14 ශලිෂ්ටරූපකය.

87 රාජහංසොපභොගාර්හං භ්‍රමරප්‍රාර්ථ්‍යසෞරභම්,
 ආලි * වක්ත්‍රාම්බුජම්දං තවෙති ශලිෂ්ටරූපකම්.

ආලි, යෙහෙළිය; තව, තීගේ; ඉදං වක්ත්‍රාම්බුජං, මේ මුඛනැමැති පදුමය; රාජහංස, නාරොතතමයන්විසින්; උපභොගාර්හම්, අනුභවයට සුදුස්සේය; (නොහොත්)රාජහංස, රාජහංසයන්වි සින්; උපභොගාර්හම්, නිෂෙවනයට සුදුස්සේය; (හෙදහෙද)භ්‍රම රප්‍රාර්ථ්‍ය සෞරභම්, භ්‍රමරයන් විසින් පැතියයුතු සුවඳඇත්තේයි; (නොහොත්)කාමුකජනයන් විසින් පැතියයුතු සුවඳ ඇත්තේයි; ඉති, මෙබඳුවූයේ,(උක්තප්‍රකාරඅර්ථශෙලෂානුවිඞ්ධහෙයින්;)ශලි ෂ්ටරූපකම්, ශලිෂ්ටරූපක යයි දන්නාලදී.

15 උපමාරූපකය.

88 ඉෂ්ටං සාධර්ම්‍ය්‍යවෛධර්ම්‍ය්‍ය දර්ශනාද්ගෞණමුඛ්‍යයොඃ,
 උපමාව්‍යතිරෙකාඛ්‍යං රූපකද්විතයං යථා.

89 අයමාලොහිතච්ඡායො මදෙන මුඛචන්ද්‍රමාඃ,
 සන්නඬොදයරාගස්‍ය චන්ද්‍රස්‍ය ප්‍රතිගර්ජ්ජති.

ගෞණමුඛ්‍යයොඃ, අප්‍රධාන ප්‍රධාන දෙන්නාගේ; සාධර්ම්‍ය්‍ය වෛධර්ම්‍ය්‍යදර්ශනාත්, සාදෘශ්‍ය අසාදෘශ්‍ය දෙක දැක්ම හෙතු කොට ගෙණ; උපමාව්‍යතිරෙකාඛ්‍යම්, උපමාරූපක නම්වූ ද ව්‍යතිරෙක රූපක නම්වූද; රූපකද්විතයං, රූපකදෙක; ඉෂ්ටම්, කැමැතිවනලදී; යථා,හේමෙසේයි—මදෙන, මදයහෙතු කොට ගෙණ; ආලොහිතච්ඡායඃ, රත්වූ ශොභාඇති; අයං මුඛචන්ද්‍රමාඃ, මේ මුඛනැමැති චන්ද්‍රතෙම; සන්නඬොදයරාගස්‍ය, අඬසපීතවූ උ දයකාලයෙහි රත්පැහැඇති; චන්ද්‍රස්‍ය, චන්ද්‍රයාහට; ප්‍රතිගර්ජ්ජති, ග ර්ජ්ජනාකරන්නේයි, හෙවත්චන්ද්‍රයා හා ශදෘශයි—

* සබ්. ඩී. කලිකාසා.

මෙහි ගෞණවූ චන්ද්‍රයාද මුඛ්‍යවූ මුඛයද යන දෙදෙනාගේ රක්තත්වසාදෘශ්‍යය හෙතු කොට ගෙණ මෙබඳුවූයේ උපමා රූපකයයි දතයුතු.

16 ව්‍යතිරෙකරූපකය.

---

90 චන්ද්‍රමාඃ පීයතෙ දෙවෛර්මයා ත්වන්මුඛචන්ද්‍රමාඃ,
අසමග්‍රොප්‍යසෞ ශශ්වදයමාපූර්ණමණ්ඩලඃ.

අසෞ චන්ද්‍රමාඃ, මේ චන්ද්‍රතෙම; අසමග්‍රොපි, අසම්පූර්ණවූයේද; දෙවෛඃ, දෙවතාවන්විසින්; ශශ්වත්, අනවරතයෙන්; පීයතෙ, බොනුලැබෙයි; අයං ත්වන්මුඛචන්ද්‍රමාඃ, මේ තිගේ මුඛනැමැති චන්ද්‍රතෙම; ආපූර්ණමණ්ඩලඃ, සම්පූර්ණවූ මණ්ඩලය ඇත්තේ; මයා, මාවිසින්(ශශ්වත්, අනවරතයෙන්; පීයතෙ,බොනුලැබේ.)

මෙහි ගෞණමුඛ්‍ය චන්ද්‍රමුඛ දෙදෙනාගේ අසම්පූර්ණත්ව සම්පූර්ණත්ව සඞ්ඛ්‍යාත අසාදෘශ්‍යය හෙතුකොට ගෙණ මෙබඳුවූයේ ව්‍යතිරෙකරූපකයයි දතයුතුයි.

17 ආක්ෂෙපරූපකය.

---

91 මුඛචන්ද්‍රස්‍ය චන්ද්‍රත්වමිත්ථමන්‍යොපතාපිනඃ,
න තෙ සුන්දරි සංවාදීත්‍යෙතදාක්ෂෙපරූපකම්.

සුන්දරි, සුන්දරතැනැත්තිය; ඉත්ථං, මෙසේ; අන්‍යොපතාපිනඃ, පරසන්තාප කරවූ(හෙවත් කාමල ජනයන්ටහෝ විරහී ජනයන් ට තැවුලි කරන්නාවූ ප්‍රකෘති)චන්ද්‍රයාගේ; චන්ද්‍රත්වං, චන්ද්‍රබව; තෙ, තිගේ; මුඛචන්ද්‍රස්‍ය, මුඛනැමැති චන්ද්‍රයාට; න සංවාදී, සමාන නොවේ; හෙවත් සැබෑනොවේ; ඉති, මෙබඳුවූ; එතත්, මේතෙම; ආක්ෂෙපරූපකම්, (චන්ද්‍රයාගේ නිෂෙධය හෙතුකොටගෙණ) ආක්ෂෙපරූපකයයි දතයුතුයි—

මෙහි චන්ද්‍රයා කෙරෙහි විද්‍යමානවූ කාමීජන සඞ්ඛ්‍යාත අනුන් තවන ගුණය මුඛචන්ද්‍රයාට නැතිහෙයින් චන්ද්‍රත්වය වළවක්නල දතුයි ආක්ෂෙපරූපකනම්.

18 සමාධාන රූපකය.

---

92 මුඛෙන්දුරපි තෙ චණ්ඩි මාං නිර්දහති නිර්දයම්,
භාග්‍යදෞෂො * මමෛවෙති තත් සමාධානරූපකම්.

චණ්ඩි, දයානැතිතැනැත්තිය; තෙ, තිගේ; මුඛෙන්දුරපි, ප්‍රීතිකරවූ මුඛචන්ද්‍රයාපවා, නිර්දයං, අකාරුණිකව; නොහොත් අත්‍යර්ථ

---

* භාග්‍යදෞෂාත්-මමෛව, භාග්‍යදෞෂාත් තෙ මුඛමෙව ඉන්දුරපී මාං නිර්දයං නිර්දහති තාපයති-යී කලිකාතතා.

යෙත්, මාං, මා; නිර්දහති, දවන්නේය(මේතෙම)මමෙව, මාගේම; භාග්‍යදෝෂඃ, භාග්‍යදෝෂයයි;(මුඛචන්ද්‍රයාගේ දෝෂයනො වෙයි යනුභාවයි)ඉති, මෙබඳුවූ යම්රූපකයෙක් ඇද්ද; තත්, ඒ රූපකයතෙම; සමාධානරූපකම්,(උක්තප්‍රකාරයෙන් සමාධානය හෙතු කොට ගෙණ)සමාධානරූපකනාම් වන්නේය—

මෙහි මුඛචන්ද්‍රයා කරණ තාපය තමාගේ කර්මබලයමයයි ගිවිස ඉවසූ හෙයින් සමාධාන රූපකනාම්.

19 රූපකරූපකය.

---

93 මුඛපඞ්කජරඞ්ගෙස්මින් භ්‍රූලතානර්තකී තව,
ලීලානෘත්‍යං කරොතීති රම්‍යං රූපකරූපකම්.

තව, නිගේ; භ්‍රූලතානර්තකී, භ්‍රූලතානැමැතිනර්තකීතොමෝ; අස්මින් මුඛපඞ්කජරඞ්ගෙ, මේ මුඛපද්මනැමැති නෘත්‍යභූමියෙහි; ලීලානෘත්‍යං, ලීලානර්තනය; කරොති, කරන්නීය; ඉති, මෙ බඳුවූ රූපකයතෙම; රම්‍යං, මනොඥවූ; රූපක රූපකම් (ලතාකරණලද භ්‍රූදෙදෙනාගේ නෘත්‍යකරණය හෙතුකොට ගෙණද පඞ්කජකරණලද මුඛයාගේ රඞ්ගීකරණය හෙතුකොටගෙණද) රූපක රූපකනාම් වන්නේයි—

මෙහි මුඛය පද්මයකොට ලා නැවත රඞ්ගභූමියෙන් රූපණය කළහෙයින්ද බැම ලතාව කොට ලා නැවතනර්තකීකොට රූපණය කළහෙයින්ද රූපකරූපක නම්.

20 තත්වාපහ්නව රූපකය.

---

94 නෛතන්මුඛමිදං පද්මං න නෙත්‍රෙ භ්‍රමරාවිමෙ,
එතානි කෙසරාණ්‍යෙව නෛතා දන්තාර්චිෂස්තව.

95 මුඛාදිත්වං නිවර්ත්‍යෛව පද්මාදිත්වෙන රූපණාත්,
උද්භාවිතගුණොත්කර්ෂං තත්වාපහ්නවරූපකම්.

තව, නිගේ; එතත්, මේතෙම; මුඛං න, මුඛය නොවෙයි; ඉදං, මේතෙම; පද්මං, පද්මයක; ඉමෙ, මොහු දෙදෙන; නෙත්‍රෙ න, නෙත්‍රයෝ දෙන්නෙක් නොවෙති; භ්‍රමරෙ, භෘඞ්ගයෝ දෙන්නෙක; එතාඃ, මොහු; දන්තාර්චිෂඃ න, දන්තශොභාවෝනොවෙති; එතානි, මොහු, කෙශරාණ්‍යෙව, කෙසරයෝමැයි—මුඛාදිත්වං, මුඛාදිභාවය; නිවර්ත්‍යෛව, වළකාම, පද්මාදිත්වෙන, පද්මාදි භාවයෙන්; රූපණාත්, පරිකල්පනය හෙතුකොට ගෙණ; උද්භාවිතගුණොත්කර්ෂං, ප්‍රකාශිතවූ ගුණාතිශය ඇති මේතෙම; තත්වාපහ්නවරූපකම්, (මුඛාදිත්වයාගේ වැළකීම හෙතුකොට ගෙණ)තත්වාපහ්නව රූපක නම් වන්නේයි.

ය හ ඈ වණත් මුත් තුබූපද නො ලා සඳවස්,
නොම ලැඟැ පෙරකිවිසමා කව් බැඳ යසබඳ දෙවා. §

මෙහි ඇති තත්වය වළකා අනන්‍යවූපදාර්ථයෙක්ම රූපණය කළ හෙයින් තත්වාපහ්නව රූපක නම්.

96 න පර්‍යන්තො විකල්පානාං රූපකොපමයොරතඃ,
දිඞ්මාත්‍රං දර්‍ශිතං ධීරෛරනුක්තමනුමීයතාංම්.

රූපකොපමයොඃ, රූපකඋපමා දෙත්නාගේ; විකල්පානාං, ප්‍රභෙදයත්ගේ; පර්‍යන්තො න, කෙළවරක්නැත; අතඃ, එහෙයින්, දිඞ්මාත්‍රං, දෙශමාත්‍රයෙක්; දර්‍ශිතම්, දක්වනලද; අනුක්තම්, (මෙහිලා) නොකියන ලදදෙය; ධීරෛඃ, කවීන්විසින්; අනුමීයතාම්, අනුමානඥානයෙන්දන්නාලැබේවා.|(අනුමානයෙන් දැනගතයුතුයි)

රූපකාලඞ්කාරයනිමි.

---

§ ය හ ඈ වණන් මුත්, යකාර හකාරාදිවර්‍ණයන් හැර; සඳවස්, ජනදස්පිණිස; තුබූපද, තුවඡගූත (අර්‍ථශූන්‍යවූ නින්‍දිත) පදයන්; නො ලා, නො බහා; (නො හෙලා) පෙරකිවිසමා, පූර්‍වකාව්‍ය සමය; (පූර්‍වකවීන්ගේ කාව්‍යශාස්ත්‍රය) නොමලැඟැ, උල්ලඞ්ඝනය නො කොට; කව්බැඳ, කාව්‍යබන්‍ධනය කොට; යසබඳ, කීර්‍ත්තිශරීරය; දෙවා, ජීවත්කෙරේවා(නොහොත්)ජීවත්කරව්—

යකාරය, හකාරය, වකාරය, ත්‍රකාරය, යන මේ ආදිවර්‍ණයන් (අක්‍ෂර)මිස ජනදස්පිණිස අර්‍ථශූන්‍යතුවඡවූ පදයන් නො හෙලා පූර්‍වකවීන්ගේ කාව්‍යශාස්ත්‍රරීතිය නො ඉක්මවා (ඊටඅනුව ඒවූ පරිඡ්දෙන් නීසිව්පදආදි) කාව්‍යයන් බන්‍ධනය කොට කීර්‍ත්තිශරීරය ජීවත් කරව්(නොහොත්)නීසිව්පදආදිය තනා එහි හා තමතමන්ගේත් කීර්‍ත්තිය පවත්වා ගණිව්; යනුභාවයි.

මෙහි දක්වන යකාර හකාරාදි වර්‍ණනම් ජනයුත්ගේ අපරිහානිය පිණිස හෝ වෘත්තප්‍රභෙදයපිණිස හෝ එලිසම කිරීම පිණිස හෝ මාත්‍රාසමකිරීම් සඞ්ඛ්‍යාතපද පූරණවශයෙන් ජෙකපාඨයන්හි යොදතිබෙන යකාර හකාර වකාර ත්‍රකාරාදි අක්‍ෂරයෝයි; * ඒ මෙසේයි.

---

* මේ"යහ" ආදිවර්‍ණනම් යවහන් මහාදෙෂයට දක්වූ'යකාර,වකාර, හකාර, න් කාර, යනසතරකුරයයි සමහරුන්ගේ කල්පනාවක් පවති; එහි–ව, න්, දෙක හීයෙහි "ඈ"ශබ්දයෙන් ගතයුතුයයිද කියත්. හේ ඔවුන්ගේ මතිමාත්‍රයෙකි, පූර්‍වකාව්‍යසමයෙහි එබන්දක්අවිද්‍යමානහෙයින්ද "යවහන්"යනසතරකුර

කාව්‍යශෙඛරයෙහි—

කුළුණු නුවන රු සා 'ය' සමතැ සා 'ය'
සඟ සබ මැද දෙ සා 'ය' සිව් ස සා 'ය'
සතත් සෙතසල සා 'ය' නොවල සා 'ය'
කෙලෙස් ලොවැඩනො සා 'ය' මේ ලෙ සා 'ය'

ගුත්තිලකාව්‍යයෙහි—

නොහල විරුසිරි ය හ—රිපඳුරට රිවිළද ය 'හ'
පබල මෙරදිර ය හ—නැගී රියරියඳුරෝ සිටි ය හ.

ගිරාසන්දෙශයෙහි—

ස රි ව තෙදි ව පුරසුර කු ම රු ව න් මි ලි
සු රු ව තුරු ව ඉඳනොවනුව රු ව න් මැ ලි
තා ර 'ව' ලොල'ව' තබම්න් රත් රු ව න් සි ළි
ගි ර ව බ ල ව කෙළිනා සොඳ රු ව න් කෙ ළි

කොවුල්සන්දෙශයෙහි—

නි ම ල් බරණ ගතැ සරසා සක ස් කො ට
තු ළු ල් උතුරු පට සළුවෙන් එක ස් කො ට
කා ම ල් සඳිසිඅත්ලෙළවා උස ස් කො ට
වි පු ල් 'ව'වැදිතෙපලත්තුනි වෙසෙ ස් කො ට

ගිරාසන්දෙශයෙහි—

සි ල් සෙනඟ 'හු' යස සෙමෙර හු මෙත්සත 'හු'
ගු ණ බරණ 'හු' දම්කිරුළ හු නැණකග 'හු'
බු ත් අරග 'හු' තදතෙදණ හු සිරිපුර 'හු'
සු ර ඇඳුර 'හු' හැර කවර හු වණ්ති ඔ 'හු'

' මෙහි ' ' මේ ලකුණෙන් මැදිකර තිබෙන 'ය'කාර ආදි අක්ෂර උක්තප්‍රකාරයෙන් අවබොධ කටයුතුයි, එසේම 'ය' 'හ' දෙක ආකාරනන (දීඝ) වශයෙන්ද යොදති, එය ගුත්තිලකාව්‍ය ආදියෙන් දතයුතු.

b ලකරඅදියර, අලඞකාරාධිකාර නම්වූ; දෙළොස්වනු, ද්වාදශම කාණ්ඩ යයි.

ජන්දස් පිණිස හෝ වෘත්තිහුගේ නොබිඳිමපිණිස පදපූරණවශයෙන් යොදන්නට නියමකළතැනක් නො පෙණෙන හෙයින්ද, මීට පළමු දක්වූ ඉෂ්ටානිෂ්ටාධිකාරාවසානයෙහි "මේ අ පුණු වරා" යනාදීගීයෙන් එග කපන හෙයින්ද, මෙහි "යවඅ "නො කියා "යහඅ"යි යෙදූහෙයින්ද, ඒ විශෙෂඥනොවූ වනයේ මති මාත්‍රය මෙහි උචිත නො වේ.

අලඞ්කාර නම්.

කාව්‍යශොභාකරාන් ධර්මානලඞ්කාරාන් ප්‍රචක්ෂතෙ,
තෙ චාද්‍යාපි විකල්ප්‍යන්තෙ කස්තාන් කාර්ත්ස්න්‍යෙන වක්ෂ්‍යති.

කාව්‍යශොභාකරාන්, කවිහොබවන්නාවූ; ධර්මාන්, ශබ්දාර්ථගත භාවයන්; අලඞ්කාරාන්, අලඞ්කාරයනැයි; ප්‍රචක්ෂතෙ, (පුරාතන පණ්ඩිතයෝ) කියත්; තෙච, ඒ ශබ්දාර්ථගත අලඞ්කාරයෝ වූකලී; අද්‍යාපි, අද දක්වාත්; විකල්ප්‍යන්තෙ, නානාප්‍රකාරස්වරූප වශයෙන් (කවීන්විසින්) කියනු ලැබෙති; (එහෙයින්) කාර්ත්ස්න්‍යෙන, සාකල්‍යයෙන් (සර්වප්‍රකාරයෙන්;) කඃ, කවරෙක්තෙම; තාන්, ඒ අලඞ්කාරයන්; වක්ෂ්‍යති, කියාද? (නො කියාමැයි)

යම්සේ මුක්තාහාරකුණ්ඩලාභරණාදියෙන් ශරීරය හොබනේද එසේම කාව්‍ය නැමැති ශරීරයද අලඞ්කාරනැමැති අබරණින් හොබනේය, එ හෙයින් ඒ කාව්‍යශොභාකරවූ ගුණවිශෙෂයෝ අලඞ්කාරනම් වෙති, ඒ අලඞ්කාරයෝ අද දක්වාම අනෙකාකාරයෙන් මිශ්‍රව භින්නව උපදිති, එසේහෙයින් ඒය සර්වාකාරයෙන් කියන්ට කවුරු නම් සමර්ථවෙත්ද ? යනු භාවයි.

ඒ මේ අලඞ්කාරයෝ පන්තිස්වැදෑරුම් වෙති, දක්වන ලදමැයි ආචාර්‍ය්‍ය දණ්ඩීන්විසින්—

ස්වභාවාඛ්‍යානමුපමා රූපකං දීපකාවෘතී,
ආක්ෂෙපොර්ථාන්තරන්‍යාසො ව්‍යතිරෙකො විභාවනා.

සමාසාතිශයොත්ප්‍රෙක්ෂා හෙතුඃ සූක්ෂ්මො ලවඃ ක්‍රමඃ,
ප්‍රෙයො රසවදූර්ජස්වි පර්‍ය්‍යායොක්තං සමාහිතම්.

උදාත්තාපහ්නුතිශ්ලෙෂවිශෙෂාස්තුල්‍යයොගිතා,
විරොධාප්‍රස්තුතස්තොත්‍රෙ ව්‍යාජස්තුතිනිදර්ශනෙ.

සහොක්තිඃ පරිවෘත්ත්‍යාශීඃ සඞ්කීර්ණමථ භාවිකම්,
ඉති වාචාමලඞ්කාරා දර්ශිතාඃ † පූර්වසූරිභිඃ.

1 ස්වභාවොක්තිය, 2 උපමාය, 3 රූපකය, 4 දීපකය, 5 ආවෘත්තිය, 6 ආක්ෂෙපය, 7 අර්ථාන්තරන්‍යාසය, 8 ව්‍යතිරෙකය, 9 විභාවනාය, 10 සමාසොක්තිය, 11 අතිශයොක්තිය, 12 උත්ප්‍රෙක්ෂාය, 13 හෙතුය, 14 සූක්ෂ්මය, 15 ලවය, 16 ක්‍රමය, 17 ප්‍රෙයොලඞ්කාරය, 18 රසවත්ය, 19 ඌර්ජස්විය, 20 පර්‍ය්‍යායොක්තිය, 21 සමාහිතය, 22 උදාත්තය, 23 අපහ්නුතිය, 24 ශ්ලෙෂය, 25 විශෙෂොක්තිය, 26 තුල්‍යයොගිතාව, 27 විරොධය, 28 අප්‍රස්තුතස්තුතිය, 29 ව්‍යාජස්තුතිය, 30 නිදර්ශනය, 31 සහොක්තිය, 32 පරිවෘත්තිය, 33 ආශීඃ

† වාචාමලඞ්කාරාඃ ශ්‍රමාර්ථෙනෙත–සී–ලඞ්කා.

ය, 34 සඞ්කීර්ණය, 35 භාවිකාලඞ්කාර ,ක්‍රියා මෙසේ කාව්‍ය (වාක්‍ය) යන් සම්බන්ධවූ මේ අලඞ්කාර ෂත්තිසක් රාමශර්මාදිවූ පුරාතනාචාර්‍ය්‍යවරයන්ගේ කාව්‍ය ලක්‍ෂණ ආශ්‍රය කළාවූ ආචාර්‍ය්‍ය දණ්ඩින් විසින් දක්වන ලද්දේ වී නමුත් ඒ පත්තිසෙන් ඉම් සිද්ධාන්ත සඞ්ග්‍රහයෙහි දක්වනලද්දේ—උපමා (ලඞ්කාර)ය, නින්දා ප්‍රශංසාය (නොහොත්) ව්‍යාජස්තුතිය, උත්ප්‍රේක්‍ෂාය, රූපකය, යන මෙ පමණකි, එයිනුදු-උපමාලඞ්කාරය දෙතිසක්පමණ ප්‍රභෙද ඇත්තේ වී නමුත් මේ සිදත්සඟරායෙහි දක්වනලද්දේ-විෂතූපමා, අද්භූතොපමා, * ශ්ලෙෂොපමා, නින්දොපමා විරුද්ධොපමා, යන මෙ පමණකි, ඒ මේ උපමාලඞ්කාරයාගේ නාම පරිභාෂාව මිට මුලින් (44 වෙනි පිටේ) දක්වා ඇත.

රූපකාලඞ්කාරය-විංශතිප්‍රභෙදවූ; නමුත් මෙහි දක්වනලද්දේ, හෙතුරූපකය, සකලරූපකය, යන දෙක පමණකි.

---

* මීට "අභූතොපමා"යන නාමය බොහෝ කලක පටන් ව්‍යවහාර කරගෙණ එන නමුත් එය කිසිසේත් නොගැලපෙණනිසා "ඉඳුසැව් පිරිවැටූ මහමෙර ලොවැ දැගුම්වන-සුගතිඳු බඳ එබඳු වී හගුඹත් අබුතුවම් නම්" යන්නෙන් හගවන්නේ අභූතොපමා නොව අද්භූතොපමා බව අප මතයි. "අද්භූතොපමා, අභූතොපමා"යි ප්‍රභෙද දෙකකි, එයින් අද්භූතය නම් ආශ්චර්‍ය්‍ය (පුදුම) යෙකි, එබඳුවූ යම්කිසි වස්තුවක් ලෙව්හි ඇතහොත්-ඇත්නම්, යනාදිවූ අනියම වචනයෙන් කියා එය යමක් හා සමානාකාරයෙන් ආරොපණය කොට කීම අද්භූතොපමා නම්.

අභූතය නම් නුවූ (බොරු)වකි, කිසිසේත් නොවිය හැකිවූ එබඳු යමක් කියා එමෙන් වක්තෘාදි කිසිවක් බැබළීම් ආදීන් යුක්තයයි නිශ්චය වශයෙන් කිසියම් වස්තුවකට යමක් උපමාකර කීම අභූතොපමා නමි. ඒ දෙක පිළිවෙළින් මෙසේ දතයුතුයි.

කාව්‍යාදර්ශයෙහි—

යදි කිඤ්චිද් භවෙත් පද්මමුද්භ්‍රූ [a] විභ්‍රාන්තලොචනම්;
තත් තෙ මුඛශ්‍රියං ධත්තෙ †-ඉත්‍යසාව'ද්භුතොපමා.

උද්භ්‍රූ, උද්ගතවූ බැම ඇති; විභ්‍රාන්තලොචනම්, විභ්‍රමවත්වූ ඇස් ඇති; කිඤ්චිත්පද්මං, කිසි පද්මයෙක්; යදි භවෙත්, ඉදින් වේ නම්; තත්, ඒ පද්මයතෙම; තෙ, ඔබගේ; මුඛශ්‍රියං, වදන(කාන්තිය), ශොභාව; ධත්තෙ, උසුලයි; ඉත්‍යසෞ, මෙබඳුවූ මෝ තොමෝ; අද්භුතොපමා, අද්භුතොපමා යයි (දතයුතු).

---

[a] පද්මං සුභ්‍රූ-හෙ සුභ්‍රූ-යි. † "ධත්තාමිත්‍ය"යි පාඨාන්තර.

උභය භාෂාව-මෙන් හා සංස්කෘතාදි ඇතැම් කාව්‍යවිෂයෙහිද විද්‍යමාන නමුත් අර්ථාලඞ්කාරාදියෙහි නො පැණේ.

මෙහි පැණෙන-අන්‍යාලාපය වූ කල් සමාසොක්ති, පර්‍යායොක්ති, යන අලඞ්කාරවයටම ඇතුළත් වූ සේ පෙණේයි.

මෙහි සඞ්ග්‍රහ නො කරණලද අන්‍යවූ අලඞ්කාර පරිඥනයත් ආවශ්‍යක නමුත් ග්‍රන්ථබාහුල්‍යය වන හෙයින් මෙයින් සංක්ෂෙප කළ බැව් දත්‍යුතු.

අලඞ්කාරාධිකාරය
නිමි.

සියබස්ලකරෙහිද-

නැඟිබැම සසලනෙත්—යම් කමලක් වත්හොත්,
හේ වත්සිරි දෙරේ නී—වියත සිරිඋවම් නම්.

නැඟීබැම,උද්ගතවූ භෘ ඇති; සසලනෙත්, චචලවූ නෙත්‍රඇති යම් කමලක්වත්හොත්, යම් පද්මයක් විද්‍යමාන වතහොත්; හේ එසේ වූ පද්මයතෙම; නී වත්සිරිදෙරේ, නීගේ මුඛශ්‍රිය දරන්නේ යයි; වියත්, කියත් හොත්, අසිරිඋවම් නම්, ආශ්චර්‍යොපමා යි (අද්භුතොපමා නමි)

මෙහි උක්තප්‍රකාරවූ පද්මයක් හුගේ අභාවය හෙතුකොට ගෙණ අද්භුතොද්භාවනායෙන් මුඛපද්මයත් දෙන්නාගේ සාදෘශ්‍ය කථනයෙන් මෝතොමෝ අද්භුතොපමා නමැයි සේයි.

ඊට නිදසුන්-සැවුල්සන්දෙශයෙහි-

සි රි සු ර සව් කෙළින රණේ විළිඳුරු සොබ න
සු ර ච ර සවණ්යුග මිණිතෝඩු බබල න
තු ඟු ත ර අඳුන් ගිරි කුළු යුග පසැ දිලෙ න
පැහැසර ලහිරු යුවලෙක් ඇතහොත් එමෙ න

මෙහිදු-අඤ්ජනපර්වතකූටයාගේ උභයපාශ්වයෙහි බබලන නාමූ: ප්‍රභාසාරබාලසූර්‍ය්‍යයුග්මයක්හුගේ අභාවය හෙතුකොට, ශොණ මිණිතෝඩු බාලසූර්‍ය්‍යයුග්මම දෙදෙනාගේ සාදෘශ්‍ය කථනයෙන් මෙද අද්භුතොපමා නම්. එසේම(45-46)පිටේ දැක්වූ නිදසුන්ද මේ අද්භුතොපමා නම්

අද්භුතොපමාව වූ කලි-

සච්පද්මප්‍රභාසාරඃ සම්භාව්‍යත ඉව ක්වචිත්,
ත්වදානනං විභාතීති තාමද්භුතොපමාං විදුඃ—යි.

අපි පෙර කීයෙමු

මැපෙළ පමණ සිඹි කිවිමත් දනන් පසසත්,
ගරහත යළිඳු කම්කිම් පඩුවෝම මෙහි පමණෝ. a.

මෙසේ ආධුනික ජනයාගේ ප්‍රයෝජනය වාදශාඨිකාරයකින් මස්තකප්‍රාප්තකොට මේ සිද්ධාන්තසඞ්ග්‍රහයාගේ උපවාද දක්වත් හෝ "මැපෙළ පමණ" යනාදිය කීහු.

a. මැපෙළ පමණ, මාතෘකාපාලිමාත්‍රයක්; සිඹි, චුම්බනයකළාවූ;

තැනෙක් ජ් වූ හැම–පියුම්පැනැසරරැස්මෙන්,
වොරජතේ"ති වත්–යත් නොඋවම වියෙත් මේ.

තැනෙක්හි වූ, ඒකස්ථානයෙක්හි ජනිතවූ; හැමපියුම් පැහැසර රැස්මෙන්; සර්වපද්මයන්ගේ ප්‍රභාසාරරාශියක් (ශොභා සමූහයක්) මෙන් (හෙවත්) ලොකයෙහි විද්‍යමානවූ පද්මයන්ගේ ප්‍රභාසාරය ඒක තැනෙක ඉපද රාශිව සිටියාක් මෙන්; තී වත්, තීගේ වක්ත්‍රය; වොරජතේ, විරාජමාන වන්නේයයි; යත්, කියත් හොත්; මේ, මේ උපමාව; නො උවම යෙත්; අභූතොපමා යයි කියති.

(46) වෙනි පිටෙහි ප්‍රමාද භාවයෙන් වැටීතිබෙන කවිදෙකද මේකී අභූතොපමාවට උදාහරණ වශයෙන් ගතයුතුයි, ඒමෙසේයි,

බුදුගුණාලඞ්කාරයෙහි—

ඇමතැනැ ඇති සැප	ත්.
එකුතැන් කළේළවී සිරිග	ත්
දැක දැක රිසි නුවු	ත්
තැනැයි යන සම්පතෙක් එගි නැ	ත්

කාව්සේකරයෙහි—

දඹදිවැ ඉසුරුබ	ර
රැස්කොට තුබූතැන් යු	ර
කොසොල්රට මනහ	ර
සැවැත් නම් වී පුරෙක් පුවත	ර—යනුයි

අපේ මේ මතයේ ස්ථිරත්වය මේ දැක්වූ නිදසුන් හා සිදත්සඟරා ගීය සමකොට බැලීමෙන් ඔප්පුවේ, "යක්ඛ භූත පිසාච" යනාදින් බිඳ ආ "යක් බූ පිසස්" ආදිය සලකා බැලීමෙන් "භූත" ශබ්දයෙන් "බූතු" නොව "බූ" සී බිඳෙන බව ශ්‍රුතවිෂයයි, එහෙයින් "අභූත" ශබ්දයෙන් බිඳීම "අබූ" සී වියයුතුයි.

සිදත්සඟරා ගීයෙහි දක්වන "අබූතු" යන්න "අභූත" යන්නෙන් නොව "අද්භූත" යන්නෙන් බිඳුනු බව මෙයින් ප්‍රස්ඵුට බැවින්ද ඒ අභූතොපමා නොව අද්භූතොපමා සී සැලකීම යුක්තතරයි. එ හෙයින් පූර්වාචාර්‍ය්‍යවචනානුසාරීව විමසා බලා පණ්ඩිතජනයෝ අපේ මේ ව්‍යාපාරයෙහි සහභාග වෙත්වා.

දුහුන් දනහට මුත් මෙ කුදු සිදතීන් වියතිනි,
පිජියත්නට නැතදතක් මෙහි කළ මිතැත තුස්වා. b.
දකුණ ලක සියල් බුජමහවුරෙනි රක්නා,
දෙදෙව් රදළගම් විමනග පතිරජදෙව් සැරදෙතෙත්. c.
අදරෙන් යදන ඔහු විබතෑ තිරණිය සියබසැ,
පළකරණුවස් මෙ කෙළෙම් කුළුණෙන් සිදත්සඟරා. d.

කිකිමුත්, කවිමානිවූ; දනන්, ජනයන්; පසසත, ප්‍රශංසාකළද; යළිදු, නැවත; ගරහත, ගර්හාකළද; කුම්කිම්, කාඃකිකිම්ද; මෙනි මේ ශාස්ත්‍රයෙහි (හෝ නොහොත් මේ සිඬාන්තසඞ්ග්‍රහයෙහි;)පඬුවෝම, පණ්ඩිතවරයෝම; පමණෝ, ප්‍රමාණයෝ‍දී-

මුල්පෙළ පමණක් දැනගත් පණ්ඩිතමානී ජනයන් මීට පැසසූවත් ගැරහූවත් ඒ දෙකින්ම කවරනම් ප්‍රයොජනයක්ද? එසේහෙයින් මේ ශාස්ත්‍රයෙහි (හෝ සිදත්සඟරාවෙහි) අනඝිතාව දැන ගැණීමට පණ්ඩිතයෝමු ප්‍රමාණවෙති අන්‍යයෝ නොවෙතියි සේයි.

b වියතිනි, ව්‍යක්තයෙනි; දුහුන දනහට මුත්, අඥනිකජනයන් ට මිස; මෙ කුදුසිදතින්, මේ ක්‍ෂුද්‍ර (කුඩා)වූ සිඬාන්ත (සඞ්ග්‍රහ) යෙන්; පිජියත්නට, පයඣපතයන්ට (ශාස්ත්‍රයෙනි කෙළ පැමිණියන්ට;) අතක් නැතද, අර්ථ (ප්‍රයොජන)යක් නැත්තේ වී නමුත්; මෙහි, මේ ශාස්ත්‍ර විෂයෙනි; කළ, කරණලද; මිතැත, මාගේ උතසාහයෙනි; (නොහොත්) ම කළතැත, මාවිසින් කරණලද (මේ) උත්සාහයට; තුස්වා, සන්තොෂ වව්.

මෙසේ උපවාද දක්වා ප්‍රතිරාජදෙවයන්ට ඇශිර්වාද හා ඔහු අශ දුම් දක්වත්නො “දකුණ ලක සියල්” යනාදිය කීහු.

c. සියල් දකුණ ලක, සකල දක්‍ෂිණ ලඞ්කාව; බුජමහවුරෙනි, භුජ(බාහු)නැමැති මහාප්‍රාකාරයෙන්; රක්නා, රක්‍ෂා කරත්නාවූ; රදළගම්විමනග, රදලග්‍රාමනැමැති විමානාග්‍රයෙහි, දෙදෙව්, ජයධ්විජයක්වැ තිවූ, පතිරජදෙව්, ප්‍රතිරාජදෙව (නාම්වූ අමාත්‍ය) තෙම්; සැරදෙනෙත්, චිරකාලයක් (සතුරන්මැඩ) ජය ගත්තේත්ය, (හෙවත්) බොහෝ කලක් ජීවත් වේවා.

d. ඔහු, ඒ ප්‍රතිරාජදෙවියන් විසින්; සියබසැ, සවකීයවූ (සිංහල) භාෂාවෙහි; විබත් ඈ තිරණය, විභක්ත්‍යාදීන්ගේ තිරණය; පළකරණුවස්, ප්‍රකාශකරණු පිණිස; අදරෙන්, ආදරයෙන්; අයදත, ආරාධනා කරත්ම; මෙ සිදත්සඟරා, මේ සිඬාන්ත සඞ්ග්‍රහ (නම්වූ ප්‍රකරණ)ය; කුළුණෙන්, (අඥනිකයන්කෙරෙහි) කාරුණ්‍යයෙන්; කෙළෙම්, (රචනා) කෙළෙම්.

* මෙණි පදනුවග දූනා. වියරණ වීදි බජම් * නා
තිතැතිනි මන පසිඳ. දදදනා † අපිනිපිලෙ නා
යසරළ දිගෙලඹෙන. විතරපත සපුරුමෙ නා
නගනු මෙලකැ නිති. දියදද නර සග මි නා ෲ.

සිදත් සඟරා නිමි.

මෙසේ අශිංසන හා ආයාචනා දක්වා තදනන්තරව මෙහි ප්‍රධාන ප්‍රයොජන දක්වන්නෝ "මෙණි පදනුවග දූන්"යනාදී කව කීහු.

ෲ මෙණි, මේ සිද්ධාන්තසඞ්ග්‍රහයෙහි; පදන්, ප්‍රධාන(අඞ්ග)සූත්‍රයෝ හා; උවඟ, උපාඞ්ගසූත්‍රද; දූනා, ඥානය කොට; වියරණවීදි, ව්‍යාකරණවිධි; බජම්නා, භජනාය කෙරෙමින්; දිගෙලඹෙන, දශදිගන්තරයෙහි ව්‍යාප්ත ව (පැතිරෙ)න්නාවූ; යසරළ, යසස් නැමැති තරඞ්ගඇති; මිනාසහ, ප්‍රඥ (නැමැති මත්ස්‍යයන්) සහිතවූ; නර, (පණ්ඩිත) මනුෂ්‍යතෙමේ; සපුරුමෙන, සාගරය පරිද්දෙන්; විතරපත, විස්තරප්‍රාප්තවූයේ; දපින්, (මාන) දර්පයෙන්; ඉපිලෙන, උඩත වන්නාවූ ගෙඩත් ඉල්පෙන්නාවූ; දද දන, දග්ධ ජනයන්ගේ; මන, අභිමානය; තිතැතිනි, තිරුතසාහයෙන්; පසිඳ, ප්‍රච්ඡින්න කොට; මෙ ලකැ, මේ ලඞ්කාද්වීපයෙහි; නිති, නිරන්තරයෙන්; දිය දද, ජයධ්වජය; නගනු, ආරොපණය කරණු.

සිදත්සඟරා, සිද්ධාන්තසඞ්ග්‍රහ (නම්වූ ප්‍රකරණ)ය; නිමි, (මෙතෙකින්) සමාප්තයි.

---

* මෙය "රවුජ්" නම් ජන්දයෙහි "නාරඟරඟ" නම් වෘත්තය නම් වේ—ඒ මෙසේයි.

නොවෙත් දෙසෙත් වීරම් කොට දසන්ව මත්ගෙනත්,
පියදූ නරඟරඟ වේ නිදසුන් මෙසේ දන්නේ-සී!

ඔංශ නවයකින් හා දසයකින් විශ්‍රාම ගෙවණ් යතිය තබා දස නව මාත්‍රාවකින් බඳිනලද්දේ "නරඟරඟ" නම් වෘත්තය වේ.

† විදදන-සී පෙල ඇම පූර්ණකා සන්නා.

ව්‍යා ඛ්‍යා ස මා ප්ති ය.

1 සි ර ගණ දුල් සසුනග තුල් සසල සි රි
සි රි ප න් තුල් විකුම්‍ැති සිල් පිර රු සි රි
සි රි ල ක කල් සිරි පද පල් හල ඳු සි රි
සි රි සු ම ගු ල් හිමි පද දු ල් වඳිම් සි රි

---

2 සත් සයුර පරතෙර–නැණ නැව්නි දුටු එකවර,
මුළු පඬි දනන් මුදුනත–පැළඳි කිරුළෙව් බබළන.

3 දම් රද සසුනඹර-සරා සඳ මඬලක් ලෙද,
මිසදිටුගණ අඳුරු බිඳ–හෙළිකළ මෙ මුළු සිරිලක.

4 **සිරි සුමංගල නා**–දියතුළ පතළ යසරැස්,
විද්‍යොදයපිරිවෙණදීපති–ඈමිඳු සැරදේ සැපතින්.

5 කිව්කැල කුමුදකර–උපදෙස් රැසින් පොබයන,
නැණ සුරු හිමිඳු නිසපුරු–සැරද සත්රන පහද,.

6 අගම්සතරත‘සිරි–නැණසර නැගු කිතුදද,
මෙහිම් සැරදේ ගුණබර–ලොසතර‘ගම්පැඩුම්හේ.

7 සතු මගද හෙළබස–සදරුත් ලකර සද ඈ,
සතර මිණිබරණින් නිති–සරසන දනන් එකලෙස.

8 යටගම වෙහෙරපති–පොබයන දනන් මනකොඳ,
අපැඳුරු සොඳුරු **කලෙහේ–ගුණරතන** නම් යතිසඳු.

9 පරසිඳු කමල්කල්–මහසෙත් සමත් විබිසන,
ලෝපල් මෙ සුරවර නිති-රකිත වා සෙත් දිදී අපමණ.

10 දිවකර විකුම් සිහ–ඈ නම් ගොතිනි පැව,තෙන,
කුලගෙදුලම්ණි ගෙම්තුරු–පිවිතුරු මෙනිනී පිරිතුරු.

11 පසිඳු **මඩුගල්ලේ–සිදුහත් බිඳන් යති** සඳු,
සිදුසඳුා ඹරමැද නිති–දිලේවා සතුසතන්තම බිද.

12 කොළොම්පුර සිරිබර–දෙමටගොඩ නිති වසනා.
බුලත්සිංහලගේ යන–**සුවෙනන්කුරේ** මහතා.

13 අයැදියෙන් නෙකවර–අරුත්වියතැන කරණට,
ජේ. පී. අමරසිංහ නම්–උනවටුන ගම රඳනා.

14 අපැඳුරු උගත නො දූහැ–රැගෙණ උපදෙස් විසිතුරු,
දුහුනත් නැණවැඩුම්වස්-මෙ කෙළෙම් මනැණ පමණින්.

සෝදා පච්ගළු අසබල පිරිනිවි දෙදහස් සිව්සිය තෙතිස් ව සේ
ලෝදා අළුකාර දිනපති කුඹුරැස රිවිදා අනුරය නවන් ම සේ
පෝදා අටවක දුහුනට වැඩමුන මෙමරුත්වියකැන නැණිවිලසේ
සා දා නිමකළ බවදනු සුදනෙනි සත්සිදු තරණව සිතුවිල සේ

ශුද්ධි පත්‍රය.

පිට.	පෙල.	අශුද්ධ.	ශුද්ධ.
1	29	සලකසථාන	සක්ලසථාන
5	28	අසකර	ආසකාර
6	26	ලද්ගෙද්	ලද්දේනම්
7	4	ගණනාම්	ගණනාම්වනුයේ
11	17	උගත්වත්තෝ	උගත්වන්නන් විසින්
13	2	තුන වග	තුනුවග
16	26	ධිතෘ	දුහිතෘ
17	25	තෙබන	තෙබනවා.
19	2	මෙ	මේ
“	19	පිළිවෙල	පිළිවෙළ
20	14	මිටහෙතුවූ	මෙඡ්කතීතෘවූ
“	21	උලලබසිතවී	උලලබසිතකෙලේශි
“	34	යතෙවව	යතෙන්‍යව
21	4	සාමාන්‍යගම්‍යබවයි	පදඛ්‍යහාරකොට අපී එළවිය යුතු බවයි †
“	16	රූහාය	රූහාය
“	22	නසුහගාති	න සුහගා ගී
“	28	බදිනාලද	ලගත
“	32	අවසථාවෙහි	අවසථාව
22	3	නැසුනත	නැසුනතැ *
“	29	ඇතිකිව්නරළතුමා	ඇතකිව්තෙරිඳුතුමා
“	33	නර	තෙර
23	12	සුණබ	සුනබ
“	20	ජාත්‍යාධික	ජාත්‍යධික
24	12	අරාඕ	අපරාඕ
25	25	ම;	මා
26	24	කාලවිරුඬය; (යන්නලගට)	කලා, නාට්‍යරූපාදී කලා ශාසත්‍ර විරුඬය;
27	7–8	ප්‍රපූජිතඃ	ප්‍රපූජිත
“	21	කොපි	එකොපි
28	5	ප්‍රියා, ප්‍රියා දයිතාවගේ;	ප්‍රිය, ප්‍රිය ජාර පුරුෂයාගේ;
29	14	අප්‍රයොග	ඒ ප්‍රයොග
“	29	ආදිත්‍යවංශඃ	ආදිත්‍යවංශත්ඃ
30	1	තෙත	තැන
“	5	පශ්‍යති	පශ්‍යන්
“	6–7	උසුලන්නේයයි	උසුලායයි

† මේ වණ්නාපිය අවසානවූ තැනට–1, 73 වැන්න ඉක්මවා 1, 75 වැන්න බලා ගතයුතුයි.

පිට.	පේළ.	අශුද්ධ.	ශුද්ධ.
32	12	භූතානං	භූතානාං
33	8	වූයෙය	වූයේය
"	30	ඖෂධි	ඖෂධී
35	21	නම්වූ	නම්වූ, ශෞතුද්ධූසු,
37	27	ගිර	ගිරු
"	35	රුදිය	රුඳිය
"	36	යසි	සී
38	2	තළ	කළ
"	16–17	සැලළිහිණි	සැලලිහිණි
"	29	කුකුලන්	කුකුළන්
"	20–21	මෙකී දෝෂයට ඈතලත්වේ	'යවහන' පරිදි මෙයින් අවබොධකරණු.
"	31–32	අදරවිබනද "අවුලේ" යත්නෙහි ප්‍රථමාර්ථයෙහි අදරවිබනද	"ඒ" විබත
39	5	පදූනත	පාදූනත
"	13	ජනයගේ	ජනයත්ගේ
"	38	මෙබඳුදෝෂ	ධම්මතොවඩ්ඩාස ප්‍රකාශ කිරීමෙහි මෙබඳුදෝෂ
41	26	මාත්‍රුවර්ණ	මාත්‍රාවර්ණ
42	12	නිලිපුල	නිලුපුල
44	35	නෙනිත්	තෙනිත්
45	1	අග්‍රතොපමාව	(මෙගැණ 90 පිටේ නොවිඑකබලතු)
47	31	අපවිසිත්	අපවිසිත් වැඩිකොට
49	23	සේවන	සෙවන
50	35–36	රාජතෙම	රජතෙම
5[illegible]	11	සාරශෙභිශ්‍රිත්	සාරශ්‍රියෙත්
"	20	සම්බනධ	සම්බන්ධ
52	21	ක්‍රියය	ක්‍රියාරිය
53	11	ඩිඩීනායඃ	වඩීනායඃ
"	30	අදශීයත්	ආදශීයත්
54	8	සඪ්ඨවය	ශඪ්ඨවය
56	4	ධූසමත්ගු	ධූළමත්ගු
59	24	අවද්‍ය	අවිද්‍ය
"	31	ආහරණ	ආභරණ
62	7	කෙරලත්	කොරළත්
63	8	බමුණූ	බමුණ
"	29	ශුධා	සුධා
"	32	තවං	තවං,

† "යවහන්" යනු "ය්, ව්, හ්, න්" යී පණකුරු රහිතව යෙදූ තත්හිමිස "ය, ව, හ, න" යී පණකුරු සහිතව යෙදූ තත්හි මෙකී දෝෂය නොවියහැකිසේද සිතිය යුතුව තිබේ.

වශ 12/78

පිට.	පෙළ.	අශුද්ධ.	ශුද්ධ.
63	35	වරයයි	වරදයයි
64	12	නොතිව	නෙතිව
"	26-27	{ මාතඞ්ගබඞ්ග ලතාවමෙන් ශ්‍යාමවර්ණවූ දරිකාව	{ බඞ්ගලතාවමෙන් ශ්‍යාමව වර්ණවූ මාතඞ්ග දාරිකාව
65	1	පිරිවැරුවාහුයයි	පුරුෂලෝයයි
66	20	වන්නේයයිද	වන්නේයයි
68	16	ගෙපණන	පෙණෙන
69	25	කර්ණතාඩංකය	කර්ණෝත්පලය *
70	2	උත්ප්‍රේක්ෂයට	උත්ප්‍රේක්ෂාවට
71	1	ස්ත්‍රීයා	ස්ත්‍රීයාගේ
72	11	පිලි	පිළි
73	6	{ පාර්ශවයෙන් (යත්නලගව)	{ දොරදොර, වාරයක් වාරයක්පාශා
"	16	වසසෙන්	වශයෙන්
74	29	පමෙළෙනො	පමෙළෙනෙ
"	32	(වූ	වූ)
"	23	රූපකය	රූපණය
"	33	කවිවරයෝ	කාව්වරයන්
78	30	බාහුවයා	බාහුවය;
79	7	බාහුලතෙ	බාහුලතා
"	37	ඉති	රිති
80	16	මෙහෙයින්	එහෙයින්
83	22	උත්සවධ්වජය	උත්සවධ්වජය
"	22-23	සවිශේෂණවය	සවිශේෂණව
"	30	නාභිමිලයති	නම්ලයති
85	1	වඥයා	වජ්‍රයා
"	19	කාමල	කොමල
"	26	වලවක්න	වලක්වන
86	19	රප	රූප
88	24	වණිති	වණති
"	34	කාථන	කථිත
"	35	වනගේ	වන්ගේ
94	22-23	වෘත්තයනම්වේ.	වෘත්තයවේ

අවර්ණාත් සම්පාතනිශ්චති ව බුද්ධවර්ණාඪ්‍යගතා
නාපූව ර්ණදඬතීඃ සරහසමංවර්ණාවරහිතාත්
තථාගෙහ්‍යවඃ සෞඛ්‍යා ඩක්ෂරනිතා දක්ෂරගණාත්
පදදවිනාසාත් හරබගලපූවෛවිවිරනිතාත්-සී.

මේශ්ලෝකය 8 වෙනිපිටේ. අනතිමඃ "ඒය මෙසේ කියන්ලද්"
යත්න ලගව, යොද ගතයුතුයි.